

OZAN DÜNYASI

№ 3(6)
2011

Ozan dünyası

№3(6), 2011

Təsisçi:

AZƏRBAYCAN AŞIQLAR BİRLİYİ

Məsləhətçilər:

Zəlimxan YAQUB

Xalq şairi

Məhərrəm QASIMLI

professor

Baş redaktor: Musa NƏBİOĞLU

REDAKSIYA HEYƏTİ:

Həsən Mirzə

Nizami Cəfərov

Qənirə Paşayeva

Qəzənfər Paşayev

Qara Namazov

Sədnik Paşayev

İsmayıl Məmmədli

Elxan Məmmədli

İlyas Tapdıq

Məmməd Aslan

Ədalət Nəsimov

İsfəndiyar Rüstəmov

Seyfəddin Altaylı (Türkiyə)

Nizaməddin Onk (Almaniya)

Çingiz Mehdioglu (İran)

İrfan Nəsrəddinoğlu (Türkiyə)

Məhərrəm Cəfərli (Naxçıvan)

Osman Əhmədov (Gürcüstan)

Ünvan: Bakı, Zərifə Əliyeva küç. 21

Əlaqə telefonları:

(+ 994 12) 493 86 61

(+994 50) 345 36 52

Dərgidə gedən hər yazıdan sorumlu müəllifin özüdür.

Zəlimxan YAQUB
Xalq şairi

**GÖYÇƏDƏN
GƏLƏN SƏSLƏR**
(poema)
(əvvəli ötən sayımızda)

SAVAD

Çox eşitdim, çox dinlədim,
El içində bir sualı.
Bu sualın cavabından
Kim bixəbər, kimi halı.
Söhbət gedir hər oymaqda,
Bir söz gəzir hər dodaqda.
Kaş biləydik bu bəxtəvər,
Savadlıymış, ya savadsız?
Sözü yoxdu müəmmasız,
Fikri yoxdu qol-qanadsız!
Necə görüb bu gərdişin
Ovandını, tərsini o!
Kimlər olub müəllimi,
Kimdən alıb dərdini o!
Elə düzüb kəlmələri,

Elə deyib haçabeyti,
Ağıl, kamal istəyirəm
Duya sirri, aç a beyti.
Yeri göyə bağlayıbdı
“Qıfılbənd”i, bağlaması.
Şirin sözü, axar təbi
Dağ çayının çağlaması.
Zirvələrdən uca gördüm,
Boylananda dünyasına.
Əl-ayaqlı itib-batdım
Baş vuranda dəryasına.
O dəryanın qucağında
Qulağıma dəydi bir səs,
O, savadsız ola bilməz!

Bir insan ki, ustad olub
Kainatın ahəngini
Öz saziyla birləşdirə,
Sevinci də, əzabı da
Doqquz teldə yerləşdirə,
Zərrə qədər yayınmaya
Nəzərindən nə zil, nə pəs,
O, savadsız ola bilməz!
Bir qozqara kötüyünü,
Sözə tutub deyişməyin.
Alim ilə kəlmələşib,
Cahil ilə döyüşməyin
Özü savad deyilmi bəs?
Yer də, göy də dilə gəldi -
O, savadsız ola bilməz!

Bir insan ki, daşı belə
Dirdirməyin ustadır,
Əyriləri doğru yola,
Doğru yola
Döndərməyin ustadıdır,
Avazıyla quşu göydən
Endirməyin ustadıdır -
Söhbət yersiz, sual əbəs,
O, savadsız ola bilməz!

Bir insan ki, öz fikrini
Beyinlərə möhürlədi,
Hikmətiylə nəsillərin
Ürəyini sehlədi,
Parça-parça doğra məni,
Qıyma-qıyma dilimi kəs -
“Savadsızdır” deyəmmərəm,
O, savadsız ola bilməz!

On beş ildə dərs oxuyub,
Yazmaq hələ savad deyil.
Yazdığını dönə-dönə
Pozmaq hələ savad deyil.
Xahiş ilə, minnət ilə
Qiymət almaq savad deyil.
Bu hörmətsiz qiymət ilə
Alim olmaq savad deyil.
Beş il təhsil alan gördüm,
Bircə yerdə deyiləsi
Beşcə kəlmə sözü yoxdur.
Əmisi var, dayısı var,
Dayıların kölgəsində
Yoxa çıxıb, özü yoxdur.
Savad odur tanıyan

Öz kökünü, zatını sən.
Oxumağı bacarasan
Göyün yeddi qatını sən.
Ağıl yetməz, xəyal çatmaz
Mənzillərə, məkanlara
Çapırdasan atını sən!
Anlayasan, nələr yatır
Bu torpağın ürəyində,
Kimlər ona şöhrət olub,
Kimlər yatıb bələyində.
Anlayasan, səndən ötrü
Təbriz nədir, Bakı nədir?
Arzuların müqəddəsi,
Duyğuların pakı nədir?
Düşünəsən, nə deməkdir
Qurbaninin “Bənövşə”si.
Eşidəsən, hardan gəlir
Xətainin məğrur səsi!
Neçə-neçə dil içində
Yaşadasan öz dilini.
Danışasan həqiqəti,
Yandırsa da köz dilini.
Lap zülmətə düşsən belə,
Öyrən, axtar, göz dilini.
Savad odur!
Vurğunsansa sən bu dilin
Təcnisinə, cinasına,
Gedib çıxı bilirsənsə
Özülünə, binasına,
Savad odur!
Bayat köklü bayatıda
Hansı yurdun adı yaşar?
Həzin səslə oxşamada
Hansı sehrin dadı yaşar?
Qoşmalarda hansı xalqın
Ürəyinin odu yaşar?
Bilirsənsə, savad odur!
Hikmətini duyursansa
Bu sinəsi dolu sazın,
Hardan gəlib, hardan keçib,

Hara gedir yolu sazın,
Nədən olur qabırğası,
Nədən olur qolu sazın?
İlk ustadı kim sayılır
Ulu səsin, ulu sazın?
Bilirsənsə, savad odur!
Tut ağacı növ-növ olur,
Dil-dil ötən bu telli saz
Hansı tutun parasıdır.
Hansı hava dərdli qəlbin
Məlhəmidir, havasıdır?
Bilirsənsə, savad odur!
Bir savadlı oğul gərək
Ömür qoya, baş sındıra,
İnadıyla, dözümlüylə
Düyn aç, daş sındıra!
Tapa bilə "Səngi-siyah
İçindəki dürdanəni",
Öyrənə bu "bisavad"ı!
Axır bilə, hardan alıb
Qul Ələsgər bu savadı!
Onda duya həqiqəti,
Onda deyə öz-özünə
Kitabıydı gen dərələr,
Dağı-daşı oxuyurdu.
Bir baxışla hər ürəyi,
Hər yaddaşı oxuyurdu.
Qışda yaza şagird olur,
Yazda qışı oxuyurdu!
Öyrənirdi, öyrədirdi
Zirvələri qaya-qaya,
Cığırları sətir-sətir.
Süzülürdü ürəyinə
Yerdən işıq, göydən ətir!
İmtahanlar görə-görə
Suallarda sınıanırdı.
Ürəyindən gələn səsin
Bir həqiqət olduğuna,
Haqdan qismət olduğuna
Varlığıyla inanırdı!

Deyişmələr meydanında
Dil büdrəmir, ağıl çaşmır.
Kəlmələrdə sığala bax,
Dodağında söz dolaşmır!
Yayınmağı ola bilməz,
Yaxşı seçir hədəfini.
Seçir əlvan fikirlərin
İncisini, sədəfini.
Ömrü boyu ömür sürdü
Ürək dolu, sinə dolu.
Naxış vurdu, naxışladı
“Divanidən”dən “müxəmməs”ə,
Bəmdən zilə gedən yolu!
Hər təcnisin öz cinası,
Hər havanın öz sığalı,
Hər kökün öz zərifliyi,
Hər pərdənin şirin xalı,
Sərvətiydi Ələsgərin!
“Əsli Kərəm” dastanını
Beş gecəyə danışmağı,
Şeir sənət dünyasına
Hörmətiydi Ələsgərin!
Ürəyində qala qurdu
Xəstə Qasım Tikmədaşlı,
Öz dərini ona dedi
Divarqanlı gözü yaşlı!
Hərflərin mənasını
Duya-duya, aç-aça
Bircə nöqtə qoymadı ki,
Yaddan çıxsa, gözdən qaça!
Toxunduğu hər mətləbin
Ağıl, hikmət olduğunu,
Varlığında, cövhərində
Nadir qüdrət olduğunu
Yavaş-yavaş duydu hamı.
Elə məclis olmadı ki,
Oxunmasın Ələsgərin
Qıfılbəndi, “Əliflam”ı!
Kimi dedi, - haqq vergisi,
Kimi dedi, - haqq aşığı.

Onun sözü, söhbətiydi
Məclislərin yaraşığı!

Böyü, ey ürəyim, dünyalar qədər,
Sönməz bir ocağın odunda qızın.
Ömrünü, gününü keçirmə hədə,
Öyrən savadını bu savadsızın!

Duyğular qaynasın qaynar sinədə,
Sənə uğur desin qəlbindəki səs.
Nə desən taparsan bu xəzinədə,
Doymağa tələsmə, duymağa tələs!

Düşün, bu aləmdə nələr var, nələr,
Sən də bu ellərin yazan əlisən.
Dünənin sözünü deyib dədələr,
Bu günü sözünü sən deməlisən.

Düşünmək özü də bir qələbədir,
Zərif düşüncələr gəlsin kərinə.
Öyrən, bu həyatda güc verən nədir
Ələsgər fikrinin qanadlarına.

Ustad sualına cavab ver, cavab,
Yeddi qara nədir, yeddi ağ nədir?
Kitab oxumusan, nə qədər kitab,
Yeddi yağ, yeddi bağ, yeddi tağ nədir?

Aşıq haradan alıb bu şeiriyyəti,
Hikmət dünyasına bu səfər nədir?
Nələrə toxunur fikri, niyyəti,
Beş bəndin içində yeddiilər nədir?

Duyub mənasını yerli-yataqlı,
Əvvəlin, axırın, əzəlin, sonun.
Bir ömür yaşayıb köklü, budaqlı,
Heç nə nəzərindən qaçmayıb onun.

Hər şeyi düz görüb ağlının gözü,
Fikri haqdan gələn həqiqət imiş.
Onun nəzərində bilmirəm sözü
Aşıqçün ən böyük cinayət imiş.

Ancaq həqiqətə bağlıymış canı,
Cahilə deyərmiş danışma əbəs.
Heyrətə gətirib qoca dünyanı,
Bir hərfi yazmağı bacarmayan kəs!

Baş vurub sirrinə bu kainatın,
Yerə də, göyə də əl aparıb, əl.
Yönünü, səmtini görüb həyatın,
Duyub zamananı hamıdan əvvəl!

“Füzuli”, “Firdovsi”, “Hafiz”, “Nəsimi”,
Hərə biri çay olub axıb qanında.
Coşanda dənizlər, deryalar kimi,
Tufanlar yaşadıb həyəcanında!

Min dəfə oxuyan bir də oxudu,
Kamalı dərş verdi dərş azlara.
Sözdən xana qurdu, xalı toxudu,
Dərinlik öyrətdi çox dayazlara!

Sazı bu dünyaya şöhrət elədi,
Dünyanı sazının telində tapdı.
Eşidən vuruldu, heyrət elədi,
Hikməti ustadın dilində tapdı.

Bircə gün görmədi məktəb, mədrəsə,
Oxu kəlmə-kəlmə, savadına bax!
Təbiət güc verir yaradan kəsə,
Sənətin dağ yaran Fərhadına bax!

Qapanıb qalmadı öz aləmində,
Coşan ilham oldu, daşan təb oldu.
Hikmət dünyasında, söz aləmində
Ələsgər, savadlı bir məktəb oldu!

Unudulmaz el bəzəyi, el oğlu,
Hər gün onu saz dinlədi, söz andı.
Yaratdığı gəraylıda, qoşmada
Yüz il, min il şair ömrü uzandı!

Var oynayan, dümbək çalan, var aşırıq,
Ustad aşırıq hər məclisə yaraşırıq.
Saz əhlinə, söz əhlinə yar aşırıq
Müqəddəsdi, ağsaqqaldı, ozandı!

Ömür verib divarına, daşına,
Yaş artırıb sözüümüzün yaşına,
Nanəcibin, müxənnətin başına,
Bircə sözü min bir qaynar qazandı!

El zərgərdir, zəri seçdi, bəyəndi,
Eldən gəlsə, şöhrət göyə dəyəndi.
Dedilər ki, sinəsindən deyəndi,
Demədilər hecalayıb yazandı!

Qonaq oldu hər yurda, hər oymağa,
Tərif dedi Güləndama, Qaymağa.
Sənətində balı qatdı qaymağa,
El aşığı Əbədiyyət qazandı!

QURBAN BULAĞI

Kəlbəcərdə bir bulaq var, adı Qurban bulağıdı,
Ağdabanda bir ocaq var, adı “Qurban bulağıdı”.
Kimlər qoşub dastanı, kimlər çalıb laylasını,
Məclislərin söz-söhbəti, dadı Qurban bulağıdı!
Ətəyində göy çəməninin min naxışı, min arğacı,
Başı üstə zaman-zaman ətir saçan bar ağacı.
Hey süzülər fəsil-fəsil, həyat verər dağa, düzə,
Bu torpağın eşqi kimi dərinlərdən çıxar üzə!
Ağdabanda bir bulaq var, əfsanəli, rəvayətli,
Yeri tanış, yurdu bəlli, aşiq Qurban həqiqətli!

Bir şair dodağında
Çəkilən kimi adı,
Dil açdı insan kimi,
Bulaq sözə başladı.
- Yerim yox, yatağım yox,
Hardan gəldi axırdım.
Yığnaqlı bulaqlara
Həsrət ilə baxırdım.
Deyirdim nolaydı kaş,
Mən də yada düşəydim.
Oğullarla görüşüb,
Qızlarla öpüşəydim!
Bir gün gecədən keçib

Dan yeri söküləndə,
Səhər müjdəsi gəlib,
Dünya üzə güləndə,
Qoşa əllər uzandı
Tutqun gözümə sarı.
Barmaqlar sağa-sola
Daradı palçıqları.
Təmizlədi gözümlün
Torpağını, daşını.
Mən bulağa dönəndə
Sevindi uşaq kimi.
O da bulaq elədi
Gözlərinin yaşını!
Mən o gündən hər səhər
Saflığıma baş əyən
Aşıq Qurbanı gördüm.
Nəğməyə, təmizliyə
Bağlanan canı gördüm.
Mənə həyat verənin
Qeyrətinin eşqinə
Axdım, axdım, duruldum.
Aşıq mənə vuruldu,
Mən aşığa vuruldum.
Yaddaşımda aşığın
Səsi, sorağı qaldı.
O gündən mənim adım
Qurban bulağı qaldı!

Bir də gördüm tutaşib Ağdabanın yolları,
Açılıb yola sarı anaların qolları,
Təbiət sıgallayıb yamacları, yalları.
Duydum, bu gəlhagəldə xeyir bir xəbər gəlir,
Dedilər Ağdabana aşıq Ələsgər gəlir!

Çayqovuşan sevindi, su bayrama can atdı,
El döndü pərvanəyə, yanan şama can atdı,
Göz görüb götürməyə, əl salama can atdı.
Sanki, elin üstünə gün doğur, səhər gəlir,
Dedilər Ağdabana aşıq Ələsgər gəlir!

Yeddi qardaş dağında yeddi ceyran mələdi,
Bir kəndi bir dünyanın sevincinə bələdi,

Göylər yağış yerinə nəğmə, hikmət ələdi.
Ustad yanına ustad, ər yanına ər gəlir,
Dedilər Ağdabana aşiq Ələsgər gəlir!

Xoşgəldin elədi, qabağa çıxdı,
Miskin Abdalımın nəvəsi Qurban.
Dodağı kələmlı, əli kitablı,
Aqıl babaların əvəzi Qurban!

Baxdı ki, hər yanı çiçəkdi, güldü,
Ürəyi atlandı, gözləri güldü.
Çağlar çeşmələr tək axdı, süzüldü,
Dağlardan almışdı həvəsi Qurban!

Başladı ömrünün söhbəti, dəmi,
Unutdu həsrəti, itirdi qəmi.
Aşiq Ələsgərin dostu, həmdəmi,
Aşiq Ələsgərin nəfəsi Qurban!

İki sənət dağı, sənət zirvəsi,
Öpüb bir-birini bağrına basdı.
Götürdü dünyanı şadlığın səsi,
Ustad kəlamına el qulaq asdı.

Bəzəndi hər yanı, doldu bir anda,
Döşəndi, sərilədi xalı, xalçalar.
Sazlar qoşalaşdı, meydan qızanda
Yer bayram eləyər, göylər əl çalar!

Dağlar qoşa durursa,
Qoşalaşar şöhrəti.
İki çay birləşirsə
Min qat artır qüvvəti.
İgidlər cüt gələndə
Yenilmir qətiyyəti.
İki ustad görüşü
İki göz kimi əziz,
Eşqi pak, ağılı dərin,
Qəlbi müqəddəs, təmiz!
İki dost görüşəndə
Yoxa çıxır kədər, qəm,
İnsanın gözlərində

Gülür başqa bir aləm.
Sevgidən od götürüb
Gözlər alışıb yanır.
Xatirələr kitabı
Yenidən varaqlanır!

Ələsgər məclisin görən gözüydü,
Qurban Ağdabanlı vuran ürəyi.
Həvəsə gətirən xalqın özüydü,
Baxışda arzunu, gözdə diləyi.

Birinci, ikinci yox idi burda,
Elə ikisi də birinci idi!
Qoşma qoşulurdu torpağa, yurda,
Hər kəlmə bir gövhər, bir inci idi.

Gedirdi meydanda dərindən-dərin,
Cinas imtahanı, cinas yarışı.
Zərif duyğuların, kövrək hisslərin
Bir təcnis olurdu hər axtarışı.

Varlığın çox sirri açılmır niyə,
Torpaqımı qədimdi, sumu əzəldi.
Dünya necə çatdı bu gözəlliyə,
Kainat nizama necə düzəldi?

Hardadı zamanın əvvəli, sonu,
Tarixin yaşından söhbət gedirdi.
Dünya binadırsa, kim qurub onu,
Bünövrə daşından söhbət gedirdi.

Qurban bulağında məclis başladı,
Qurban məktəbinə dönənə kimi.
Nəydi o məclisin ləzzəti, dadı,
Şəmşir danışdı dünənə kimi!

Olub bir torpağın əkiz övladı,
Olub bir qartalın qoşa qanadı,
Olub bir sənətin iki Fərhadı.
Sazı da, sözü də dillərdə əzbər,
Aşıq Qurban ilə aşıq Ələsgər!

LƏYAQƏT

İki bəyin adamı,
Eyni saatda gəldi
Ələsgərin yanına!
Çağırırdı ustadı
Hərə öz ünvanına.
Toy üst-üstə düşürdü -
Eyni gün, eyni saat.
İşin toqquşmasına
Qul Ələsgər qaldı mat!
Fikirləşdi sənətkar:
Aran dağa daşındı,
Dağ arana daşındı.
Yenə fikir yük oldu,
Necə yana daşındı.
Çağırən iki nəfər,
Çağrılan bir, gedən bir,
İki məclis, iki bağ,
Bülbül olub ötən bir.
Hansı məclisdə çalsın
Ürəyini, sazını.
Kimə bildirsin ustad,
Görən etirazını!
Birində olsa əgər,
İnciməzmi o biri.
Necə görsün işini,
Necə qılsın tədbiri?
Düşündü ürəyində:
Gəl denən ki, xəstəyəm.
Başqa sənətkar tapın,
Heç kəs müşkül olmasın,
Müşkülə açar tapın!
Azdımı bu Göycədə
Sözü mənim sözümdən
Tərəvətli, ətirli,
Adı mənim adımdan
Məhəbbətli, xətirli,
Dünyagörmüş sənətkar!

Hər çiçəyin öz ətri,
Hər gülün öz dadı var.
Bu dəm bir səs ucaldı
Elə bil yerdən göyə.
Dirilik çeşməsidir
Sən çaldığın saz, - dedi.
Sən getməsən məclisə,
Ələsgərin adına
Heç bu yaraşmaz, - dedi.
Birdən görün nə düşdü
Ələsgərin yadına:
Onun böyük ürəyi,
Onun loğman kamalı,
Çatdı, vaxtında çatdı
Ələsgərin dadına.
Gələnləri yenidən
Tutdu sorğu-suala.
Bir danışın, bəylərin
Oğul-uşaq sarıdan
Kimləri var, ay bala!
Biri dedi: bəyimin
Yeddi oğlu var, ustad!
Mən də ki, qardaşıyam.
Onun sevincini də,
Onun kədərini də
Mən gərək ömrüm boyu
Öz çiyimdə daşıyam!
Sizi dəvət edirəm
İlk oğlunun toyuna.
Sizsiz keçən məclisin
Şadlığı nə, toyu nə?!
Biri dedi: bəyimin
Bircə oğlu var, ustad!
O da qarşınızdadır!
Ağlım kəsənnən bəri
Mənim fikrim, xəyalım
Dediyiniz kəlamda,
Çaldığınız sazdadır!
Çoxdan arzulamışam,
Nola mənim toyumda

Aşıq Ələsgər ola!
Eşidən əhsən deyə,
Duyan bəxtəvər ola!
Ustad dedi: ay bala,
Həqiqət atadırsa,
Yeddi oğlu olan kəs,
Bircə oğul toyuna
Getsəm, məndən inciməz!
Bir oğul bu dünyada
Ocağın tək kəsöyü,
Təknənin tək əppəyi.
Yeddi oğlu olanın
Nəyi çatışmır, nəyi?!
Sizin qalan toyları
Yenə özüm olaram
Yaraşığa mindirən.
Yenə bu sazım olar
Könüllər isindirən!
Gülləndirər nəfəsim
Altı igid toyunu.
Saz ilə, söhbət ilə
Oxşaram, əzizlərəm
Hər birinin boyunu.
Təki mənnən inciyən
Məndən kəsən olmasın.
İstəyini azaldan,
Ara kəsən olmasın.
Əgər toxunmuş olsam
Bircə kəsin xətrinə,
Onda mənim sözümün
Qiyməti nə, qədri nə?!
Sözü haqdan güc alar
Aşıq olan kəslərin.
İsindirər yurdunu
Ən soyuq nəfəslərin.
Dağlar ensə üstünə,
Dizlərini bükməz o.
El dərini daşıyar,
Öz dərini çəkməz o!
Aşıqsız məclis keçər,

Toymu, yasmı - bilinməz.
Aşıqlı məclis keçər,
Xatirədən silinməz.
Məndən inciməsin bəy,
Ürəyini şad elə.
Başqa bir usta apar,
Evini abad elə.
Birinci saf ürəklə
Yetir xoş salamımı.
De ki, Ələsgər dedi:
İnanıram sabaha,
İnandığım həqiqət
Yerdə qoymaz kamımı!
Altı gəlin köçürürəm
Bir atanın evinə,
Yığışar o toylara
El sevinə-sevinə.
Onda bir-birimizi
Yaxşı başa düşərik.
İndi isə yaxşı yol,
Toylarda görüşərik!
Görüşüb ayrıldılar,
Qayıtdı bir xəbərlə
Hərə öz evlərinə.
Biri uçdu göylərə,
Biri cumdu dərinə.
Biri ata evinə
Qanadlanıb şən gəlir,
Biri qardaş evinə
Başında çiskin, duman,
Gözlərində çən gəlir.
Biri çatır qəlbində
Çoxdan doğan arzuya.
Birini Allah bilir
Kim duymaya, kim duya.
Xəbər çatdı yerlərə,
Hər kəs bildi işini.
Yeddi oğul atası
Xeyli getdi xəyala,
İşin belə gəlməyi

Düşündürdü kişini.
Dedi: - onda durmayın,
Ay mənim balalarım.
Bəy oğlumdan savayı
Altınız da atlanın,
Toy günü, toy vədəsi
O şadlığın üstünə,
O sevincin üstünə
Yel kimi qanadlanın!
Yox həyatda kimsədən
Bir qorxumuz, pəkimiz.
Gedin, gedin o toya,
Ömrünün əziz günü
Sizin birliyinizlə
Yeddiyəsin təkimiz!
O da bu xoş günündə
Qoy yeddi qardaş olsun!
Elə məclis keçirin,
Məclislərin içində
Hamısından baş olsun!
Səsiniz qanad olsun
Qoy aşiq Ələsgər!
Sığışmasın söhbəti
Bir kitaba, dəftərə.
Qonşu toyda vurhavur,
Qonşu toyda çalhaçal.
Hər ürəkdə xoş arzu,
Hər başda şirin xəyal.
Xalı-xalça döşənib
Ustadın ayağına.
İndi bu məclis düşüb
Taleyin xoş çağına!
Məclis qoşun kimidir,
O da bir sərkər kimi.
Hamı onu dinləyir
Aşiq Ələsgər kimi.
Hikmət dalınca hikmət,
Səs dalınca səs gəlir.
Bu səsdən, bu avazdan
Sanki dağlar tərpənir,

Daş da nəfəsə gəlir.
Havalardan güc alır,
Qollara qüvvət gəlir.
Ələsgəri dinləyən
Elə bilir qəlbinə
Tanrıdan qüvvət gəlir.
Aşıq yad elədikcə
Qurbanini, Abbasi,
Açılır ayna kimi,
Tutulur qəlbini pası.
Yanır sənət çırağı,
Az qalır ki, şam kimi
Gil-gilə əriyə.
Elə şaddı sənətkar,
Elə bil qovuşdurur
Qurbanini Pəriyə!
Şənlik elə yüksəlir,
Bir məclisin sevinci
Yüz zirvəyə tən gəlir.
Bu səsin sorağına
Qərib Şahsənəm deyib,
Yenə qütbətdən gəlir!

Doymaq olmur zilindən,
Doymaq olmur bəmindən.
Heç kəs ayrıla bilmir
Sazın xoş aləmindən.
Yenə ellərin gözü
Bu şadlığın üstədi.
El anası, el oğlu
Ələsgər məclisdədir!
Qoşmaları tumarlı,
Təcnisləri cığalı.
Ütü çəkir ruhlara
Fikrin səmti, sığalı.
Söz dönüb çiçəklərə,
Yenə dəstə-dəstədir.
Ətri tutub dünyanı,
Ələsgər məclisdədir!
O gün külək əsmədi,

O gün şimşək çaxmadı.
Təbiət lal dayandı,
Onu dinləmək üçün
Füsrəti buraxmadı.
Üfüqlərdən Günəş də
Enib gəlmək istədi,
Saz yenə öz işində
Ələsgər məclisdədir!
Sözün şirin yerində,
Söhbətin xoş çağında,
Altı oğul dayandı
Məclisin qənşərində,
Ustadın qabağında!
Bir-bir bəy oğulları,
Nəğməkarın önündə
Əl sinədə baş əydi.
Bu səhnədən, görüşdən
Yenə qul Ələsgərin
Başı göylərə dəydi!
Bildirdilər məclisə,
Çatdırdılar ustada
Atanın mətləbini.
Silkələdi bu xəbər
Ələsgərin təbini.
Hikmətlər dedi xalqın
Adətindən, dəbindən.
İncilər üzə çıxdı
Dəryaların dibindən.
Nə zaman ki, insanın
Əməli, söz-söhbəti
Xalqın ürəyindəki
Duyğularla səsleşir,
Sənətkar ölməz olur,
Sənət müqəddəsleşir!
Ayrılmır, haçalanmır,
Elin sözü bir olur.
Sənətkar da, sənət də
Ocaq olur, pir olur.
Xalq ucalda bilirsə
Əsil sənətkarını,

Dərməyi bacarırsa
O sənətin barını,
Duyursa bir ürəyin
Ən böyük hikmətini,
Vaxtında, vədəsində
Verirsə qiymətini,
Arzuları ən uzaq
Mənzillərə varırsa,
Şeir qanadlarında
Uçmağı bacarırsa,
Xına kimi yaraşır,
Ölməzlik o millətə!
Sənəsi sazlıları,
Əli qələmliləri
Yorulub yolda qalmır,
Gedir əbədiyyətə!
O xalqın arasında
Təklər yeddiyə dönür,
Yeddilər yetmiş olur.
Övlad da ata kimi
Kamala yetmiş olur!
Sənətkar da güc alır bu birliyin səsindən,
Daş üstə güllər bitir eşqindən, həvəsindən!

SON GÖRÜŞ

İnsan gəlir dünyaya, bu dünyayla görüşür,
Od da görür, şaxta da, qışla, yayla görüşür.
Görməyə, götürməyə qisməti var hər kəsin,
Hərə öz qismətinə düşən payla görüşür.
Xoşdu şirin görüşlər min olsa, milyon olsa,
Çəkilməzdi, ağırdı axır olsa, son olsa.
İlk görüşdə arzular qönçələnir, ey könül!
Son görüşdə ürəyə qan çilənir, ey könül!
İlk görüş bahar günü, yazın oğlan çağıdı,
Son görüş olanları vurur, yıxır, dağıdır.
Dünyanın sahibidir ilk görüşə gələnlər,
Sözünü, sevincini həmdəmiylə bölənlər!
Onların görüşündə söhbət Günəşdən düşür,

Ürəkləri qızdıran oddan, atəşdən düşür.
Aydan, ulduzdan gəlir diləklərin sorağı,
Nə dağlara çən, duman, nə saçlara dən düşür.
Neçə-neçə görüşlə şirin dostam, tanışam,
Elə görüş də var ki,
Dilim gəlmir mən onun
Ağrısından söz açam, əzabından danışam.
Yüz beş il ömür sürüb dünya görən Ələsgər,
Dövrün hər sitəminə sinə gərən Ələsgər,
Bu gün köç vədəsində, ölüm yatağındadır,
Oğulları, qızları solunda, sağındadır.
Şagirdləri kəsdirib balıncının yanını,
Təbiət alıb daha
Nəğməkarın əlindən yaşamaq imkanını.
Karvan-karvan baş alıb qəm keçir, kədər keçir,
Ələsgərin qəlbindən bir görün nələr keçir.

Yolların yoxuşu nə sərt olurmuş,
Bir yalı aşırısan, min bir yal qalır.
Bir arzun yetişdi, dəydi, dərirsen,
Min arzun budaqda hələ kal qalır.

İllərin ağrısı çoxalır canda,
Ağarır bəniz də, qaralır an da.
Əllərin dünyadan boşa çıxanda,
Qəmdən ürəyində qara xal qalır.

Hardadır əbədi alışan ocaq?
Solan bir ömürdü hər sarı yarpaq.
Vuruşur, əlləşir, insana ancaq
Bir quru xatirə, bir xəyal qalır.

Xəyal onu aparır şirin xatirələrə,
Ömrünün kitabını varaqlayır son kərə.
Birinci səhifədə - südəmər uşaqlığı,
Dünya qayğılarından fikrinin uzaqlığı.
Taxtın qaşından tutub astadan yeriməyi,
Acanda ağlamağı, doyanda kirməyi.
Anası Pərizadın ətəyindən tutmağı,
Atası saz çalanda özünü unutmağı.

Yavaş-yavaş dil açıb danışmağı, dinməyi,
Qonşu uşaqlarına öyrəşib isinməyi.
Göy çəmənı görəndə gülə heyran olmağı,
Öz-özündən xəbərsiz
Dünyasına, qəlbınə
Sözlərin süzölməyi, nəğmələrin dolmağı.
Axar suya baxanda axmağı, durulmağı,
Həyatı duya-duya həyata vurulmağı!
İkinci səhifədə - dəliqanlı gəncliyi,
Kükürməyi, coşmağı, yorulmağı, dincliyi.
Ehtiyacla dostluğu, dərđ ilə tanışlığı,
Ev-eşiyin qayğısı, payızlığı, qışlığı.
Bəylərə nöker olan,
Hər gün əlində qabar, yanağında tər olan,
O sitəmli çağları!
Sinəsində zamanın çalın-çarpaz dağları,
Göyçə çəmənlərində yarına gül verməyi,
Eşqə düşüb, söz deyib, yara könöl verməyi.
Pul zoruna əlindən alınan səadəti,
İliyində, qanında
Səhnəbanı sevgisi, Səhnəbanı həsrəti!
Üçüncü səhifədə - şan-şöhrət, şərəfli ad,
Sözü peyğəmbər sözü, adı ən kamil ustad!
Dünya dərđi daşıyan el oğlu, el anası,
Xalq içində həyatı, həyatının mənası.
Məclislərin bəzəyi, ürəklərin işığı,
Müqəddəs bir sənətin ən gözəl yaraşığı,
Xalqın böyük şairi, elin böyük aşığı.
Ətrafında bir qoşun oğlu, qızı, nəvəsi,
Ürəyində dünyanın tükənməyən həvəsi.
Başdan-başa Qafqaza yayılan məğrur səsi,
Sinəsində, dilində incilər xəzinəsi!
Bir də ki, qocalığı!
Yaşanılmış bir ömrün
Beş-on illik qalığı!

Qocalıq gəldimi, əriyər insan,
Ruhu axşam-səhər bacalar gəzər.
Gözü yaşamaqda, özü yataqda,
Eşqi dağlar deyər, ucalar gəzər.

Ayların, illərin keçər başından,
Qəlbi soyuq olar divar daşından.
Evin ortasında taxta qaşından
Körpə uşaq kimi güc alar gəzər.

Yersizdi dərmanı, dəvanı neylər,
Lap dərman olsa da havanı neylər.
Cavanlıq itirən cavanı neylər,
Gözü hara baxsa qocalar gəzər.

Dördüncü səhifədir –
Ömür adlı kitabın
Axırı da, sonu da!
Təbiətin hökmüdür,
Bir gün oxumalısan
Əzəl-axır onu da!
Kitabın lap sonunda,
O ölüm rəngindədir,
O əzrayıl yolunda.
Yox, hələ ustadımız
Bu yeri varaqqlamaz.
O, həyat aşığıdır,
Bizi yasda saxlamaz!
O, hamının hikməti,
O, hamının sərvəti,
Doğmanındı, yadındı.
Gəlin, onu dinləyək,
Söz yenə ustadındı!

- Yaşadıq, gördük dadını,
Dünya buydumu, budumu?
Çox çağırdıq ustadını,
Dünya buydumu, budumu?

Fəsil-fəsil təzələnən,
Günəşindən köz ələnən,
Toyu, yası çözlənən
Dünya buydumu, budumu?

Alveri bol, bazarı çox,
Daşımağa azarı çox.
Beşiyi çox, məzarı çox,
Dünya buydumu, budumu?

Qaldıranda var eləyən,
Endirəndə xar eləyən,
Ömrü tezbazar eləyən,
Dünya buydumu, budumu?

Kül elədi ocağına,
Toz elədi torpağına.
Qoydu bizi tapdağına,
Dünya buydumu, budumu?

Yenə dağlar düzə qaldı,
Sular axdı, təzə qaldı.
Quru baxmaq bizə qaldı,
Dünya buydumu, budumu?

Dərk elədim hikmətini,
Vüsalını, həsrətini.
Tanıdım hər sifətini,
Dünya buydumu, budumu?

Ayrılığın çağı gəldi,
Salamat qal, qoca dünya!
Əcəl ömrə yağı gəldi,
Salamat qal, qoca dünya!

Ağırdı çiynimin yükü,
Dərindi dərdimin kökü.
Gəldim bir, gedirəm iki,
Salamat qal, qoca dünya!

Demədiyim nələr qaldı,
Sinəmdə nəğmələr qaldı.
Neçə arzum mələr qaldı,
Salamat qal, qoca dünya!

Əməlimi sal yadına,
İstəyimin çat dadına.
Halallıq ver övladına,
Salamat qal, qoca dünya!

Dürlü-dürlü halın olsun,
Daha çox əhvalın olsun.
Hər sözüm halalın olsun,
Salamat qal, qoca dünya!

Oğlu Talib soruşur,
Ata, nədir istəyin,
Nə istəyir ürəyin?
Meylin nə çəkir, buyur!
Fikrini Ələsgərin
Gözlərindən oxuyur!

- Oğul, son nəfəsdə
Onu görmək bəsimdir.
Səhnəbanı həsrəti
Məndən sonra dünyaya
Haray salan səsimdir!
Oğul dedi: ay ata,
Nə deyim bu həyata!
Axı Səhnəbanının
Yatağından durmağa
Yox təqəti, imkanı.
İncəlib, ipə dönüb,
Nazilib, sapa dönüb.
Onda elə cəsarət,
Onda o qüvvət hanı?!
Ata dedi: ləngimə,
Diqqət elə, fikir ver,
Sözümə, ahəngimə!
Ona Ələsgər baxıb,
Min il keçsə qocalmaz.
O, illərdən bac alar,
İllər ondan bac almaz.
Yolda qoyma gözümlü,
Çatdır ona sözümü.
Məni eşqə salan gün
Geyindiyi paltarı
Yenə geysin əyninə.
Cilvələnsin qız kimi,
Qocalığı, ağrını
Heç almasın əyninə.
Eşitsə xəbərimi,

Yolunu dağ kəsə də,
Dağlar aşıb gələcək.
Yüz ilin həsrətlisi
Dönüb şux gözəllərə,
Cavanlaşıb gələcək!
Oğul dedi: ay ata!
Sultan ata, bəy ata!
Axı, doxsan il keçir,
O vaxtdan bu zamana,
Nahaq düşmə gümana.
Doxsan il əriməmiş
Zirvədə qarmı qalar?
Doxsan il dərilməmiş
Bağçada barmı qalar?
İndi çürüyüb gedib,
Bu gün Səhnəbanıda
Elə paltarmı qalar?
Ata dedi: itirmə
Həyata inamını,
Söndürəmməz bu dünya
Gözəllərin şamını.
Əgər Ələsgər gözü
O paltara baxıbsa,
O paltara yaraşan
Gül bədənini eşqinə
Sinasından nəğmələr
Könüllərə axıbsa,
O ipəyin, atlazın
Bircə ilməsi belə
Mən il keçsə çürüməz!
Nə duman, nə də çiskin
İlahi gözəlliyin
Varlığını bürüməz!
Sən tapşırığı ustad
Xoş bir avazla dedi.
Sözlə dedi, doymadı,
Üstəlik sazla dedi.

“Gedin deyin o gəlinə
Ölürəm, yanıma gəlsin.
Gəlsə bəlkə tapam şəfa,

Batmasın qanıma, gəlsin.

Dəryada çox olar balıq,
Mətləbini versin xalıq.
Çit tuman, atlaz arxalıq,
Yar geysin, yanıma gəlsin.

Dəryaların adası var,
Ələsgərin sədası var.
Mərdin nə ki, qadası var
Namərdin canına gəlsin.”

Atanın söhbətindən oğul heyrətə gəldi,
Quş tək sıçradı yerdən, gücə, qüvvətə gəldi.
Çıxdı ildırım kimi qapıdan çölə sarı,
Sürdü qara köhləni Mustafanın evinə,
Gah ağlaya-ağlaya, gah sevinə-sevinə.
İstədi haraylasın, gördü görünmür qarı,
Xeyli nigaran oldu, çoxaldı intizarı.
Baxdı bir qız dayanıb evin astanasında,
Sanki daranıb çıxıb gözəlliyin tasında!
Paltarı görən kimi Talib dəhşətə gəldi,
Özü də bilmədiyi
Bir duyğu ürəyini dəldi!
Gördü elə bu paltar
Atasının dediyi o atlazdı, o ipək!
Bu paltar deyirdi ki,
Zamandan zülüm görən yoxdu Səhnəbanı tək!
Dilləndi Səhnəbanı:
Bilirdim gələcəksən, xoş gəlibsən, ay Talib.
Ələsgər can üstədi,
Bir son görüşdən ötrü ümid tək sənə qalıb!
Sənə nə tapşırıbsa
Hamısını yuxuda öz gözümlə görmüşəm,
Onun dediyi kimi,
Saçıma sığal vurub, tellərimi hörmüşəm.
Geyinmişəm doxsan il saxladığım donumu,
Qoca dünya mənim də çatdıranda sonumu.
Bu paltarın içində tapşıracam canımı,
Yandırdı zalım fələk dinimi, imanımı!
Bu paltara Ələsgər əlini vurub deyə,
Bu paltar xəyalını quş tək uçurub deyə,

Yayda tozdan gizlədim, qışda nəmdən qorudum,
Mənə yüz yerdən baxan bu aləmdən qorudum!
Di durma, Ələsgəri intizardan qurtaraq,
Tamamlanıb o kitab, qalıb sonuncu varaq!
Gördülər yaxalayıb Səhnəbanı yaxını,
Yarıldı yarğan kimi
Baş əydi, yol elədi ona insan axını!
Ələsgər yol gözləyir, könül həsrət içində,
Səhnəbanı gənccləşib,
Bu səhnəni görənlər qalıb heyran içində!
Nəğməkarın yarını apardılar içəri,
Səhnəbanı, Ələsgər
Birinci dəfəydi ki,
Belə yaxın olurdu neçə illərdən bəri.
Müqəddəsdir əzəldən el adəti, el dəbi.
Səhnəbanı apardı
Özünü ana kimi,
Özünü qadın kimi,
Baxışıyla danışdı hər mənəni, mətləbi.
Ələsgər istədi ki,
Ona doyunca baxsın, ancaq baxa bilmədi.
Əcəlin pəncəsindən
Xilas olmaq istədi, ancaq çıxma bilmədi.
Ayaqlaşmaq istədi, dizə gücü çatmadı,
Nəsə demək istədi, sözə gücü çatmadı!
Necə oldu bayaqkı qız,
Ələsgər baxanda
Elə yandı, yaxıldı, gördülər ki, qarıdı.
Yarımaz, bu dünyadan bax beləcə yarıdı.
Ustad yumdu gözünü, tərək etdi nəfəs canı,
Dünyanı silkələdi ellərin həyəcanı!
Bir anda Ələsgərin can evi, can sarayı,
Kərpic-kərpic söküldü!
Ələsgərin üstünə
Birinci göz yaşları
Yenə Səhnəbanının gözlərindən töküldü!!!

Abbas Vəfadağlı
(Mazanov)

AŞIQ NƏCƏF VƏ AŞIQ ƏSƏDİN ŞƏMŞƏDDİN ELİNƏ SƏFƏRİ

Əhvalat 1938-ci ildə Cildə qonaq olarkən Basar-keçər rayonunun Balaqoyunlu kənd sakini Rzayev Məşədi Mürsəl Əhməd oğlunun dilindən eşidilmişdir.

Göyçədə dirrik toplanıb, hamı qış tədarükünü görəndən sonra Aşıq Nəcəf yəqin edir ki, Aşıq Ələsgər hələlik bir yana toy-düyünə getmək fikrində deyil. Aşıq Əsədə deyir ki, gəl Ələsgər əmimdən icazə alıb Qazax-Şəmşəddin tərəfə gedək, özümüzü də yoxlayaq. Fikirlərini Aşıq Ələsgərə bildirirlər. Ustad bundan çox razı qalır və deyir ki, gedin, ancaq bir şərtim var, gərək Şəmşəddinə gedəndə əvvəlcə Bozalqanlı Aşıq Hüseyni görüb arzunuzu ona bildirəsiniz: necə desə, elə də edərsiniz.

Bəli, bir payız günü hər iki cavan aşıq yön çevirir Şəmşəddin tərəfə. Kəndlərdən keçə-keçə bir gecə də Göyçənin Cil kəndində qalmalı olurlar. Burada bir nəfərə müraciət edirlər ki, qardaş, biz bu gecə burada qalmalıyıq. Kimin qonağı olmaq olar? Kişi bu cavan aşıqlara baxıb deyir ki, siz ya Xələfliyə, ya da Məşədi Mürsəlgilə gedin.

Nəcəf soruşur ki, qardaş, dediyin evlər kəndin harasındadı? Kişi cavab verir ki, söykəndiyiniz hasar Xələflinindi. Çayın o tayında isə Məşədi Mürsəlin evidi.

Nəcəf deyir:

- Əsəd, ayağımızla gəlib bu evin yanına çıxmışıq. Elə bu evə gedək. Belə də edirlər.

Ev sahibi çıxıb qonaqlara xoşgəldin deyir və evə dəvət edir. Yüngül çay-çörəkdən sonra Arıq Alı baxır ki, bunlar aşıqdı, elə ləyaqətli oğlanlardı ki, daha nə deyim.

Soruşur ki, oğul, deyən aşıqsınız, imkansız bir-iki hava çalın, eşidim. Nəcəf Əsədə him edir, Əsəd sazı köynəkdən çıxarıb oxuyur. Qoca bunlara heyran qalır.

Kişinin böyük oğlu Mahmud o vaxt Kəvərdə uryadnik işləyirmiş. Cümə günü imiş, axşam Mahmud atla gəlib çıxır, qonaqlarla görüşür. Atalar deyir: qonağı sifətinə görə qəbul et, ağılına görə yola sal. Hazırlıq görülür.

Həmin axşam Kalvayı Söyün oğlu Məhərrəm ilə Səlmə xanımın toyu imiş. Mahmudu toya dəvət edirlər. Mahmud onlara bildirir ki, oğlum, qonağım var, mən sonra, havaxsa görünərəm.

Çağırışçıları bir də qaytarırlar ki, xahiş edirik ki, qonaqlarını da gətirsin gəlsin.

Mahmud onları başa salır ki, oğul, bunlar aşıqdı, lüzum bilmirəm. Eşitmişəm ki, Aşıq Nəsimin oğlu Aşıq Qasım o toyun aşığıdır.

Çağırışçılara yeni bir adam da əlavə edib göndərilər ki, aşıqları da gətirib gəlsinlər.

****Bu şəkil Hüseyn Hacı Qulu oğlunun yaratdığı muzeydən götürülüb***

Nəhayət, aşıqların sazi qalır evdə: Mahmud, Nəcəf və Əsəd gəlirlər toya. Onların şəxsiyyəti camaatda xüsusi təəssürat yaradır. Aşıq Qasım gəlib özü aşıqlarla görüşür və xahiş edir ki, izin versinlər, onların da sazlarını gətirsinlər. Belədə, sazlar məclisə gətirilir. Nəcəf, Əsəd və Qasım başlayırlar oxumağa. İşıqlananda dəsmal gətirilir, dövrən yığılır. Aşıq Qasım yığılan dövrəni bütün qonaqlara təqdim edir. Nəcəf deyir:

Biz xoşbəxtik ki, bu toyda iştirak etdik. Bu dövrən sənindir. – Bütün dövrəni aşıq Qasıma təqdim edir.

Mahmud evə gələndən sonra bunların şücaətindən danışır. Onların qonşuluğunda bir dərzü dükanı var imiş. Aşıqların hərəsinə dəvətükü parçasından paltar tikdirirlər.

Həmin vaxtdan atamla Nəcəfin və Əsədin qardaşlığı və dostluğu qərar tutur. Bu görüşdən sonra aşıqlar bir neçə dəfə Cildə məclis keçirirlər.

Aşiq Əsədi ermənilər Kəvər qalasına salırlar. Qardaşı Məhəmməd arxasınca gedəndə onu da qalaya salırlar. Sonra tanış bir erməni vasitəsilə qaladan qaçırılırlar.

Atam ömrünün sonuna kimi Aşiq Əsədlə qardaşlığı saxlamışdı. 1938-ci ildə Əsəd də Tovuza köçdü. Onun yaxşı təsərrüfatı, dördtəkər arabası, nizam qurğusu var idi.

Məşədi Mürsəl Göyçənin ən sayılan kişilərindən biri idi. Bir neçə dəfə evimizdə onun söhbətlərini dinləmişəm. Söhbətlərindən doymaq olmurdu.

Əlqərəz, bunlar gedirlər Bozalqanlıya – Aşiq Hüseynin evinə. Salam-kalamdan sonra Aşiq Ələsgərin salam-duasını ona yetirirlər və məqsədlərini bildirirlər.

Aşiq Hüseyn Bozalqanlı onları çox yüksək səviyyədə qəbul edir və onun qayğısı ilə hər iki gənc bu mahalda 2 aydan çox məclis keçirirlər.

Bu yüksək qonaqpərvərlik və qayğıkeşlik aşıqlara çox yaxşı təsir bağışlayır. Bir gün aşiq Nəcəf deyir ki, ay Söyün əmi, biz getməliyik, bayramqabağıdır. Ancaq bilmirik ki, bu xidmətə görə sizə minnətdarlığımızı necə bildirək. Çox üzr istəyirəm, mən gələndə həyat yoldaşım hamilə idi, əgər oğlum olsa kirvəsi siz kimi məsləhət bilsəniz o olmalıdır.

Beləcə, onlar qayıdırlar Göyçəyə. Əhvalatı Aşiq Ələsgərə nağıl edirlər. Ustad çox razı qalır.

Günlərin bir günü Aşiq Nəcəfin oğlunun sünnət toyu olur. Sorağı çatır Bozalqanlı Aşiq Hüseynə. O, öz dəstəsi ilə birbaşa gəlir Aşiq Ələsgərgilə. Burada aşıqlar özlərindən düzəldirlər ki, guya tanımaza-bilməzə deyirlər ki, Aşiq Hüseyn, xoş gəlmisiniz. O da “Sağ ol, Aşiq Ələsgər!” – cavabını verir. Əslində Aşiq Ələsgər başa düşür kim dəvət olunub, kimdir qonaqlar. Aşiq Hüseyn də bilirdi ki, kimin ocağına gəlir. Onlar yol gələrkən sərt dağlarda qardan-borandan keçirlər. Bir az giley-güzar edir. Bunu görən Aşiq Ələsgər sazını götürüb deyir:

*Dedim: könlüm, içmə eşqin camını,
İçsən dünya sana dar olacaqdır.
Ya dost olma, ya zəhmətdən incimə,
Dost yolunda boran-qar olacaqdır.*

*Aldanma dövlətə, uyma dünyaya,
Halaldan kəsb eylə özünə maya.
Zinakar, haramxor yetişməz haya,
Dosta xain baxan kor olacaqdır.*

*Sərgərdan qalmışam mən bu hesaba,
Fələk qurğusuna əhsən, mərhəbə!
Növrəstə gözəllər tapmasın hava,
Qönçəmin həmdəmi xar olacaqdır.*

*Hesabdarlar gələr çəkər hesabı,
Günahkarlar necə gətirər tabı.
Mizan, sirat – sual, qəbir əzabı,
Bu işlər qabaqda var olacaqdır.*

*Ələsgər, axtarma qüdrətin sirrin,
Zülmətə işıq var, acıya şirin.
Zikr eylə dilində mərdlərin pirin,
İnşallah, dar günündə yar olacaqdır.*

Aşıq Hüseyn də bədahətən şeirin cavabını çox gözəl verir:

*Dedim: könül, düşmə şeytan felinə,
Hiyləsi, fitnəsi şər olacaqdır.
Bu dünya bir bağdı, bağbanı iblis,
Alması, heyvası, nar olacaqdır.*

*Əməl bir parçadı, mələklər dərzi,
Dərk eylə vacibi, sünnəti, fərzi.
Nəkrail hayxırıb, çalanda gürzü,
Rövşən gözlərin tar olacaqdır.*

*Nütvədən pak olan siratdan keçər,
Müxənnət münkiri almazlar biçər.
Səxavət əhlini mələklər seçər,
Kövsəri-rizvandan yer olacaqdır.*

*Alma həqqünnasdı, tamı şirindi,
Heyva ribadı, qandı, irindi.
Nar səğir malıdı, hədsi dərindi,
Dənəsi cismində nar olacaqdır.*

*Hüseyn, zaiğətül-mövtü yazanda,
Şərm eylə, sal yada fəhmin azanda.
Gün hərarət edib, yerlər qızanda,
Şahi-mərdan şəfakar olacaqdır.*

Sünnət toyu yaylaqda, Tərsə dağında keçirilir. Bu yaylaqda olan 18 çoban sürüsünü vururlar çəpərlərə. İtləri açırlar, gəlirlər məclisə. Onlara yer olmur. Çobanlardan biri ağsaqqallıq edir. Nəcəfi çağırırlar ki, bizə 1 saatlıq şərait yaradın, oranı sahibsiz qoyub gəlmişik. Oğlaqqıranda sizə 18 toğlu verəcəyik. Nəcəf deyir ki, ay qardaş, heç nə lazım deyil, gözləyin görək necə edə bilərik.

Aşıq Nəcəf öz qohumlarına çobanlara yer eləməyi xahiş edir. Onlar məclisə yerləşirlər.

İlqar-iman həmin çobanlar oğlaq qıranda 18 toğlu yığırlar. Ancaq Daşkənddən Şahnazar kişi deyir ki, mən çəpiş verəcəm, çobanlar razılaşmır ki, biz toğlu söz vermişik. Şahnazar da toğlu verir.

İş elə gətirir ki, toğlu dəli çıxır. Aşıq Ələsgər məzələnmək üçün ismaric göndərir:

*Başına döndüyüm, Şahnazar qardaş,
Əzəldən nəs qurdun sən də bu işi.
Toğlun dəli olub sürüyə getmir,
Göndər gəlsin bizim ala çəpişi.*

Sünnət toyu başa çatır. Kirvə aşıq Hüseynin qohumu Bozalqanlı Ələs olur. Bu həmin Ələs idi ki, 1919-cu ildə aşıq Nəcəf ermənilərlə barışığa gedən adamlarla birlikdə (Səməd Ağa, Kor Tanrıverdi – cəmi 11 nəfər) Basarkeçərə qayıdanda sazı Bozalqanlıda – Ələsin evində qoymuşdu. O idi ki, həbsdə qoşmalarının birində deyirdi:

*Daşnak qış eylədi bahar, yazımı,
Eşidən ağlayar xoş avazımı.
Sinəsi sədəfli telli sazımı,
Ələsə deyən ki, çalan ağlasın.*

1919-cu ilin aprelində ermənilər barışıq məsələsi irəli sürürlər. O vaxt Tovuzda olan aşıq Nəcəf, Azərbaycandan Səməd Ağa və bir neçə başbilənlər gəlirlər Şişqayaya – Kor Tanrıverdinin evinə. Atam eşidir ki, Aşıq Nəcəf də bura gəlir. Görüşür. Nəcəfdən xahiş edir ki, uşaqları Cilə aparsın. O vaxt Cil öz yerində olub. Camaat kənddən çıxmayıbmış. Aşıq Nəcəf deyir:

- Əli, gedim Basarkeçərə, qayıdandan sonra uşaqları da gətirib gələrəm.

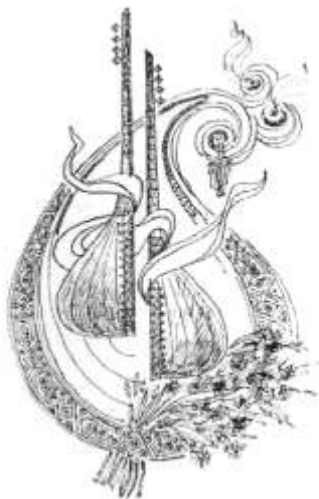
Tale onu qaytarmadı. Atam ömrünün sonuna kimi axtardı ki, bəlkə Nəcəfin oğlanlarından sağ qalan olub. Belə bir şeyə də yayılmışdı.

Gedib Nəcəfin əmisi oğlu molla Abuzəri tapmışdı. Abuzər demişdi ki, Əli qardaş, onun oğlanlarını, ailəsini həmin 1919-cu ilin aprelində ermənilər Şişqayada qırıblar. Atama Nəcəfin bir neçə qoşmasını və şəklini vermişdi. Atam ömrünün sonuna kimi həmin yadigarları saxlamışdı.

Nəcəfin 5 oğlu olmuşdu: İsmayıl, Şəmistan, Şəmsəddin, Mikayıl və Aslan.

Allah xalqımızın işinə nüsrət versin. Dünyadan köçənlərə rəhmət.

17.03.2011

Zəlimxan YAQUB
Xalq şairi

USTADIMA MƏHƏBBƏTLƏ

Dili zərif, qəlbi kövrək, ruhu incə, könlü pərişan bir şair canlanır gözlərimin önündə!

Zirvələri qaya-qaya, düzləri çiçək-çiçək, meşələr tala-tala, dağları cığır-cığır tanıyan, təbiətlə danışmağa dili olan, öz dünyası, öz aləmi, öz bəmi, öz zili olan, “otaqların küncünə çəkilməyən, düzlər keçib dağlar aşan, zirvələrlə qucaqlaşan” bir şair yaşadı bu dünyada, Hüseyn Arif adında! Vəqifin və Vidadinin bal kimi şirin dilindən, Ələsgər sözünün seyrindən, obrazlı deyim tərzindən, Vurğun fikrinin genişliyindən, ulu babası İsgəndərin mərdliyindən, ulu nənəsi Zəl qızı Gülnazın səbrindən, dözümlündən, Qaçaq Kərəmin bənzərsiz qəhrəmanlığından, tarixə şərəf olan kişiliyindən, İsrafil Ağanın şöhrətindən mayalanmışdı Hüseyn Arif poeziyası!

Ədəbətə, yekəxanlığa, əllaməçiliyə, özündənrazılığa, siyasət alverinə, ticarət psixologiyasına yad idi onun şair nəfəsi!

Yaşı altmışı keçəndə də, ömrünün son günlərini yaşayanda da onun poeziyasında qız bakirəliyi, körpə təbəssümü, uşaq halallığı, ocaq istiliyi, çeşmə duruluğu, bulaq saflığı vardı! Bu duruluq, bu saflıq onun xalqından, millətindən, elindən-obasından, yurdundan-yuvasından, gülündən-gülüstanından, balından pətəyindən süzülüb gəlirdi. Şair kimi yaşadı, şair ömrü yaşadı, qəlbinin səsinə qulaq asdı, duyan könülləri sazın-sözün laylasına tutdu. Dillər əzbəri olan, folklorun nümunələrinə çevrilən, əldən-ələ gəzən, dildən-dilə düşən, əldən-ələ addımlayan poetik nümunələri bayatı ömrü qazandı, məclislərin yaraşığına döndü, yaddaşların sərvətinə qarişdı.

Hüseyn şair kimi heç vaxt qurumadı, rəsmiləşmədi, əlli ildən çox qoynunda yaşadığı şəhər dedi-qoduları onun duru və sağlam təbiətini dəyişə bilmədi. Turşməzə sözündən, bəməzə söhbətindən, unudulmaz səfərindən ayrılmaı, nəfəsinə, yoluna xəyanət etmədi. Güləndə

hamını güldürdü, ağlayanda hamını ağlatdı. Qarnan yağdı, buludnan axdı, selnən kükrədi, bulaqnan qaynadı, çiçəknən açıldı, çəmənən yaşıllaşdı! Gecə gündüz, yolda-izdə, axşam-sabah, dağda-düzdə yeridi, yüyürdü, boylandı, baxdı, düşündü, yaratdı, həmişə hərəkətdə oldu!

*“Səfərdəyəm, səfərimi
Vurmamışam başa hələ” – dedi.*

*Bir zərrə şəfəqlə,
Bir damla suyla,
Bir ovuc torpaqla
Bir çəmən olam! – dedi.*

Təbiətdən yaza-yaza təbiətin bir parçasına çerildi, sazdan danışa-danışa sazın gümüşü tellərinə köçdü, torpaqdan deyə-deyə son örtüyü torpaq oldu. Fəxri xiyaban eşqinə düşmədi. “El içində, öl içində” müqəddəsliyinə, ömrü boyu yaşatdığı amala sadıq qaldı, oğlu Ariflə Ağstafa qəbirsanlığında qoşa uyumağı dünyanın bütün təntənələrindən üstün tutdu. Xalqı, eli, obası da onun bu sonsuz məhəbbətinə böyük qayğıyla yanaşdı, yatdığı torpağı ziyarətə, evini muzeyə çevirdi. Həmin muzey, həmin ziyarət rəsmiyyətdən kənar, təbii şəkildə yarandı, xalqın arzusuylla meydana gəldi. Harda xalqın sevgisi var, orda əbədiyyət var!

Hüseyn Arif mənim üçün unudulmaz müəllim, qayğıkeş ustad, tükənməz yaddaş xəzinəsi, bənzərsiz və özünəməxsus bir insan idi. Yaradıcılığı başdan-başa bahar nəfəsli, torpaq ətirli olsa da, təbiəti daha çox payıza bənzəyirdi. Bir himə bənd idi, bahar buludu kimi kövrəlib yağmaq üçün. Hüseyn Arifin tale xoşbəxtliyi orasındadır ki, o yubileyindən yubileyə, rəsmiyyət xatirinə xatırlanan şairlərdən deyil. O, bütün Azərbaycan oxucularının, şair dostlarının, xalqın aşağı-yuxarı bütün təbəqələrinin yol yoldaşı, könül sirdaşıdır. İyirmi beş illik ədəbi mühitdə iştirakçısı olduğum elə bir səfər, elə bir məclis xatırlamıram ki, orda Hüseyn Arif sevilə-sevilə anılmasın, xatırlanmasın. Hüseyn Arifə olan sevgimin qarşısında bu dediklərim olsa-olsa ancaq və ancaq qısa qeydlərdir. Sağlığında özünə də dediyim kimi, ustad sənətkarımız haqqında mənim qəlbimdə bir kitab var. Səhifə-səhifə çevrilir, varaq-varaq yazılır, fəsil-fəsil təzələnilir o kitab. “Bir sevinc şairi kimi dünyaya gələn, bir kədər şairi kimi dünyadan gedən”, ömrünü-gününü “Dilqəm” adlı dastana döndərən, özünü-sözünü dərddə itirib qəmdə tapan, sinəsində oğul dağı gəzdirən, “Bir dağ kəli yaraladım zirvədə” – deyib, peşmançılıq hissi keçirən “Bu qan məni tutasıydı, tutdu da” deyib ömrü

boyu göyüm-göyüm göynəyən, meşəbəyi ilə bardaş qurub oturan, bütün meşəbəyilərin himnini yazan, “Amandı, durnaya güllə atmayın” – deyib haray qoparan, Aşıq Alıya şeyx və övliya kimi, Ələsgərə şeirin sultanı kimi baxan, Vaqifə dilimizin möcüzəsi deyən, “Sazda Vurğun, sözdə Mirzə” deyə-deyə alışıb-yanan bir şair haqqındadır bu kitab. Söz-söz sıralanır, nöqtə-nöqtə cücərir, sətir-sətir düzülür, damcı-damcı süzülür, bənd-bənd zənginləşir, varaq-varaq çevrilir bu kitab. Dirili Qurbani ilə dirilir, Xəstə Qasımla xəstələnir, Tahir kimi dəryada tufanlara qərq olur, Kərəm kim yanır, Valeh kimi heyran olur, Qərib kimi qürbətə düşür, Şahsənəm eşqiylə Vətənə qayıdır Hüseyn Arif şəxsiyyəti, Hüseyn Arif dünyası! Canı, qanı, ruhu, nəfəsi, əqidəsi, etiqađı təbiətdi, varlığı təbiilikdi Hüseyn Arifin! Şeirimizin Səttar Bəhlulzadəsi, sözümüzün rəssamıdır. Səfir kimi səfərdədi, yolçu kim yollardadı, ovçu kimi dağlardadı, səyyah kim çöllərdədi, şair kimi dillərdədi, təbiətə heyrətdədi, yerlə-göylə söhbətdədi, çeşmə kimi zümzümədə, bulaq kimi qımqımda, hamı ilə ünsiyyətdə, hamı ilə zarafatda, elə şirin günlər gördü, elə acı dağlar çəkdi, ayrıca bir aləm oldu, ayrıca bir həyat oldu bu həyatda! Yarat!- dedi, bizə xeyir dua verdi. Nurlan! – dedi, ziyasından ziya verdi. Bərki! – dedi, mayasından maya verdi, hər görüşü, hər gəlişi, hər söhbəti bizə sonsuz dünya verdi.

Uğurlu yol yazı-yazı cavanlara uğur dedi, tapdalanmış yol getməyin, özünü cığır açın, cığır dedi.

Harda adı çəkilsə, harda şeiri oxunursa qəlb açılır, üz nurlanır, dodaq gülür, harda sözü deyilsə gül qımışır, torpaq gülür. Hərədə bir xatirə var – Hüseyn Arif xatirəsi. Alimdə də, şairdə də dəlləkdə də, suçuda da aşıqda da, qarıda da, həkimdə də, rəssamda da dipdiridi, dupdurudu Hüseyn Arif xatirəsi.

Dağda da, aranda da, toyda da yasda da, enişdə də, yoxuşda da, yaxında da, uzaqda da, Çin səddində də, Qazaxda da, Kəbədə, Məkkədə də, Borçalıda da, Gəncədə də, Kərbəladada da, Qarabağda da, Bağdadda da, Şamaxıda da, Nyu-Yorkda da, Zaqatalada, Parisdə də, Ağstafada da, Göyçədə də, Mingəçevirdə də, Dərbənddə də – hər yerdə, hər yerdə, hər yerdə bir Allah şahiddir ki, mənim olub, mənimlə olub, mənsiz olmayıb, onsuz olmamışam.

İşıqdan, nurdan süzülən, tanrıdan, Allahdan gələn, mələklərə dost, şeytanlara düşmən olan, yaddaşıma hopan, varlığıma həkk olunan hamının yoldaşı, hamının sirdaşı bir poeziyadı Hüseyn Arif poeziyası.

Tay-tuşlarının, qohum və eloğullarının, qələm dostları və səfər yoldaşlarının müşahidələri, zarafatları, gülməcələri, dodaqqaçdıları, Mehdişan Vəkilov, Osman Sarıverli və İsmayıl Şıxlı ilə, Bəxtiyar Vahabzadə və Nəbi Xəzri ilə, Qabil və Nəriman Həsənzadə ilə, Abbas

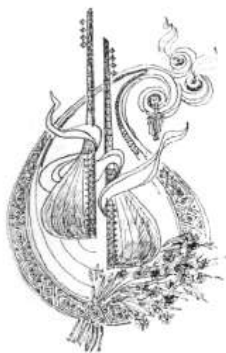
Abdulla və Eyvaz Borçalı ilə, Vaqif Nəsimi və Rəfiq Zəka ilə, bu sətirlərin müəllifi ilə, yüzlərlə Azərbaycan ziyalı ilə olan əhvalatları, hadisələri bir kitaba sığışdırmaq mümkün olarmı görəsən, xeyr, qətiyyənlər!

Silinmir yadadşımdan, getmir xəyalımdan, ayrılmır fikrimdən, uzaqlaşmır yanımdan, üzölmür ürəyimdən, çökilmir gözlərimdən, “ağıllar isinir, can canla isinən kimi”, “söz var onu sözlə deyir, söz var qaşla gözlə deyir”, “bir qarış torpaqdan keçmir, bir ovuc torpağa dönənə kimi”, “Mənə fikir çəkmə deyən, dünya fikir dünyasıdır” – deyir, “Fil üzölob qalsa da, qartal qanad salsa da, hər palıd qocalsa da,” qocalmağı yaxın qoymur, “Axtar babaları, axtar Hüseyni” – deyir, bilir ki, bir gün də nəvələr onu axtaracaq, onu!

Unudulmur, itmir, yaddan çıxmır, uzaqlaşmır, soyumur, kəsərdən düşmür, nəzərdən qaçmır, diqqətdən yayınmır Hüseyn Arif poeziyası! Davam edir bu poeziya!

Xalqın ruhunda, millətin bətnindədi Hüseyn Arif poeziyası, Hüseyn Arif xatirəsi!!!

15.05. 2002

HÜSEYN ARİF
Xalq şairi**ŞAIR ÜRƏYİ**

Ata ürəyindən, ana qəlbindən,
Söhbətlər açmışıq, açacağıq da.
Unudub hər şeyi var səsimlə mən,
Danışmaq istəyəm bir ürək haqda.

Nə adi ürəkdi, nə bir parça ət,
Nə gecə tanıyır, nə gündüzü var.
Bir dünya məhəbbət, bir dünya nifrət,
Orda qərinələr tutmuşdur qərar.

Bir böyük tarixdir, bir canlı muzey,
Oxu kitab-kitab, aç varaq-varaq.
Dərinlikdə dəniz, genişlikdə göy,
Hərərətdə günəş, dözümdə torpaq.

Uca zirvələrin əriyən qarı,
Qayanı oynadıb daşı titrədir.
Sevinc yağışları, qəm buludları,
Şair ürəyindən çağlayıb gedir.

Bir haşiyə çıxım, gəlmişkən yeri,
Dağlara getmişdim, yada nə düşdü.
Bir dağlı qocanın müdrik sözləri,
Şeirimə süzülüb, dilimə düşdü.

Deyirlər, bir maral dağlar aşanda,
Kövrək balasına yaxınlaşanda.
Bir ovçu gülləsi elə bu anda
Dəydi sinəsindən, maral neylədi:
- Bu dərdi şairə yetirin, - dedi.

Deyirlər, bir pələng ovdan dönəndə,
Çiskin yeriyəndə, dolu dinəndə.
Bir tülkü əliylə düşdü kəməndə,

Baxıb sağa-sola pələng neylədi:
- Bu dərdi şairə yetirin, - dedi.

Deyirlər, ilk bahar ətir yayanda,
Şəfəqdən çiçəklər, otlar doyanda.
Bir öküz meşəni ayaqlayanda
Palıdlar, vələslər, şamlar neylədi:
- Bu dərdi şairə yetirin, - dedi.

Sevincə, kədərə alışmışam mən,
Hayıma çoxları hay verib gedib.
Elə bil hər ana öz ürəyindən,
Şair ürəyinə pay verib gedib.

TAPILMAZ

Buraxma fürsəti, buraxma əldən,
Göydə qərar tutub, yerdə tapılmaz.
Harayla, harayın qalar içində,
Xeyirdə görünüb, şərdə tapılmaz.

Nə çiçəkdən soruş, nə otdan soruş,
Nə sudan xəbər al, nə oddan soruş.
Nə yardan, yoldaşdan, nə yaddan soruş,
Namərdə səs verib, mərdə tapılmaz.

Ömrün səfərini bitirmə vaxtsız,
Karvanı mənzilə yetirmə vaxtsız.
Hüseyn Arifi itirmə vaxtsız,
O elə şairdi, bir də tapılmaz.

YAŞAYA BİLSƏM

Yel döyür, sahilə yan alır qayıq,
Mən də gedəcəyəm, gec-tezi var.
Bizim də qapını açar ayrılıq,
Nə fərqi, harada basdıracaqlar...

Şairi kədərlə yada salmayın,
Namərdəm, bir an da dərdə əylisəm.
Məni boz torpaqdan xəbər almayın,
Bir insan qəlbində yaşaya bilsəm.

İNSAN

Bilir, sovuşduqca illər, fəsillər,
Bir çıraq başacan işıq salmayıb.
Bilir, yer üzündə bu vaxta qədər,
Heç kəs dünyanı tutub qalmayıb.

Çalışır, düşünür hər gün, hər saat,
İnsanda eşqə bax, təbiətə bax.
İnanır, əbədi deyildir həyat,
İnanmır ölümə, inanmır ancaq.

DANIŞ

Ey hərdən mənimlə üzbəüz olan,
Şəri bir yana qoy, xeyirdən danış.
Dərəyə, təpəyə salma özünü,
Laləli, nərgizli bir yerdən danış.

Öyüb yaxının, söymə yadını,
Sınama hər yerdə qol-qanadını.
İki yüz şairin çəkmə adını,
Bircə ürək açan şeirdən danış.

Hanı sellər kimi coşub çağlayan,
Sözün qüdrətini ellərə yayan?

Hüseyni torpağa, suya bağlayan,
Arzudan, əməldən, fikirdən danış.

ÖMÜR GEDİR, YAŞAMIRIQ

Nə yaz kimi yazı duyur,
Nə də, qışda qışlamırıq.
Hər şey vaxtında başlanır,
Biz vaxtında başlamırıq.

Vaxtında bir dostu anıb,
Qohum qəlbi oxşamırıq.
Babalardan dəm vururuq,
Babalara oxşamırıq.

O iclasda, bu iclasda
Uyuyuruq, baş qarışıq.
Müxtəsəri, Hüseyn Arif,
Ömür gedir, yaşamırıq.

MƏN QORXARDIM

Mən qorxardım tufandan,
Sinəsi sal qayalı
Sahillər olmasaydı.

Mən qorxardım xəzandan,
Nəfəsi gül qoxulu
Fəsillər olmasaydı.

Mən qorxardım kədərdən,
Ürəkdən qəh-qəh çəkib,
Gülənlər olmasaydı.

Mən qorxardım ölümdən,
Dünyaya məndən sonra
Gələnlər olmasaydı.

**DÜNYA FİKİR
DÜNYASIDIR**

Heç bilmirəm başımdakı
Hansı eşqin xülyasıdır.
Əhvalımı kim soruşub,
Halımı kim duyusudur?!

Yarı yolda gəmim durur,
Qəm əridir, möhnət yorur.
Ləpə döyür, dalğa vurur,
Dərya hicran dəryasıdır.

Gəl qınama Hüseyni sən,
Başım bulud, ayağım çən.
Mənə fikir çəkmə deyən,
Dünya fikir dünyasıdır.

İNSAN

Qalxanda fərəhindən,
Toy-bayram edir insan.
Enəndə qəm sazını,
Çalıb inlədir insan.

Gah açıb gülə dönür,
Gah yanıb külə dönür.
Gah sakit gölə dönür,
Bilmirsən nədir insan.

Dincəlməyir bir an da,
Yay dağda, qış aranda.
Həyatı anlayanda,
Həyatdan gedir insan.

ZƏLİMXAN YAQUBA

*Mənə inam kimi bax,
Sinə gərim çətinə.*

Zəlimxan Yağub

Mən sənə inamla baxdım, a dostum,
İnam olan yerdə çətin də asan.
Bu sirli-sehrli həyatda, dostum,
İnamla boy atıb, böyüyür insan.

İnamla baxmışam, inamla ancaq,
Yazdığın əsərlər göz qabağında.
Mümkünmü inamsız zirvələr aşmaq,
Sənət dünyasında, söz ocağında.

Çoxuna tanışsan, çoxuna əziz,
Xəyalım həmişə varaq-varaqdır.
Ana Borçalıdan açılan ilk iz,
Uzaq ölkələrə uzanacaqdır.

Torpaq nə sevimli, torpaq nə dadlı,
Nə şimşək gurlasın, nə külək əssin.
Bir kitab da bağla Borçalı adlı,
Əllərdə dolaşsın, dillərdə gəzsın.

Bir elə nəərə çək, hər yana yetsin,
“Koroğlu” kökündə telləri dindir.
Yaxın xəbər tutsun, uzaq eşitsin,
O yuva kimindir, o yurd kimindir?!

Babalar qoruyub çətin ayaqda,
Bu geniş Vətəni, ulu məskəni.
O şanlı, şərəfli kişilər haqda
Bir dastan gözləyir, bir dastan səni.

Bir oğul meydanda batmasın yasa,
Hünərlə, qeyrətlə o yaşa dolsun.
Əslinə, nəslinə oxşamayırsa,
Ona ana südü qoy haram olsun.

Məramı, məqsədi başqadır ömrün,
Çalış axşam-sabah gurlasın səsin.
Bizim tarix dolu o dünənki gün,
Dünənlə köhnəlib, dünənləşmə sən.

Ara tarixləri, ara dərindən,
Bir əlində çıraq, bir əlində şam.
Şairəm, arabir yanılısam da mən,
Mən bu inamımda yanılmamışam.

Basılmaz, alınmaz bir qala kimi,
Yaşa tufanlara sinə gərərək.
Sənə inanmışam bir bala kimi,
Mən ata Vurğuna inandığım tək.

İnamın şöhrəti ellərə düşdü,
İnam işdə hünər, döyüşdə zəfər.
İnamla dillərdən dillərə düşdü,
İyid Koroğlular, cəsur Nəbilər.

İnam Babəklərin bükülməz dizi,
Xəyalən nələrin seyrinə vardım.
İnamsız ömr edən min qeyrətsiz
Zibil qutusunda töküb atardım.

Əbəs yayılmayıb bu səs, bu soraq,
Ey Odlar yurdunun od-alov oğlu.
Haqqa inanmaqdır sənə inanmaq,
Haqqa inanmamaq, rəzalətdi bu.

Çatmaz uzaqlara hər atılan ox,
Hər naşı özünü mahir sanmasın.
Xəsislər də çoxdur, dargözlər də çox,
Bir də inanmayan qoy inanmasın.

Söz yox ilhamına, şair qəlbinə
Sıxanda əlini inamla sıxdım.
Şair vicdanına, şair qəlbinə
İnamla vuruldum, inamla baxdım.

Rafiq YUSİFOĞLU
professor,
Sumqayıt Dövlət Universiteti

AŞIQ ƏLƏSGƏR POEZİYASINDA PEYZAJ VƏ PORTRET SƏNƏTKARLIĞI

Aşıq Ələsgər yaradıcılığı təkcə məzmun və mündəricə baxımından deyil, həm də bədii sənətkarlıq keyfiyyəti ilə diqqəti cəlb edir. Onun bir-birindən cazibədar qoşmaları, gəraylıları özünəməxsus kompozisiyası, bədii quruluşu və rəngarəng sənətkarlıq komponentləri ilə diqqəti cəlb edir. Məsələn, üç bəndlik “Düşdü” qoşmasında süjetin beş ünsüründən də ardıcılıqla istifadə çox maraqlı ədəbi faktlar sırasındadır.

Aşıq Ələsgər ən çox qoşma və gəraylıdan istifadə etmiş, heç bir şeirində bu janrların ölçülərindən, normativlərindən kənara çıxmamış, ancaq orijinal bədii sənətkarlıq komponentlərindən məharətlə istifadə etməklə ənənəvi formaya daxili bir gözəllik, dinamizm, yenilik gətirməyə nail olmuşdur.

Gözəlliklər diyarı Göyçədə yaşayıb-yaradan Aşıq Ələsgər təbiətin əsrarəngiz lövhələrinə biganə qala bilməzdi. Onun dağlara, yaylaqlara həsr olunan qoşma və gəraylıları aşıq yaradıcılığındakı peyzaj lirikasının gözəl nümunələri hesab oluna bilər. Aşıq Ələsgər “yayda yaylağı, qışda oylağı, yazda seyrangahı” olan dağları məhəbbətlə, heyranlıqla tərənnüm edir.

*Kəkotu, qırxbuğum, qaymaqçıçəyi,
Bənövşə, qantəpər, qızlar örpəyi.
Qoyun mələşməsi, çoban tütəyi,
Çəkir uzaqlara xəyalı, yaylaq.*

Nümunədən göründüyü kimi, Aşıq Ələsgərin təbiət mövzulu şeirlərində peyzajı canlandıran, ona tərəvət verən insan nəfəsidir. “Qoyun mələşməsi, çoban tütəyi” ifadələri peyzaja yeni can, yeni nəfəs verir, bədii təsvirin hərarətini daha da artırır.

Qüdrətli sənətkarın bu mövzulu şeirlərində sadə insanların təbiət gözəlliklərinə münasibəti öz dolğun bədii əksini tapmışdır. Bu şeirlərin müəllifi “süsənli-sünbüllü, lalalı”, “yoxsulu, ərbabı, şahı, gədanı” bir-

birindən ayrı tutmayan, “çeşməsindən abi-həyat car olan”, “yayın əvvəlində xana” dönən, son ayda “yetkin bostana” bənzəyən, “payızda çəni-çiskini ilə adamı pərişan eləyən, qışda ağ xələt geyinən”, yalnız qalsa belə kimsəyə əyilməyən, vüqarını sındırmayan, şaha baş əyməyən dağlar qarşısında öz heyranətini gizlədə bilmir, onun daxili dünyası, duyğu və düşüncələri peyzaj fonunda ilmə-ilmə, yarpaq-yarpaq açılır və son nəticədə lirik qəhrəmanın bədii portreti xarakterik cizgilərlə zənginləşir, dolğunlaşır. Həssas oxucu aydınca görür ki, burada təkcə fəsillər bir-birini əvəz etdikcə libasını dəyişən dağlar poetik təsvirin mərkəzinə gətirilmir, həm də peyzaj onu heyranlıqla müşahidə edən lirik qəhrəmanın daxili dünyasını açmaq vasitəsinə çevrilir.

*Köçər ellər, düşər səndən aralı,
Fırqətindən gül-nərgizin saralı.
Ələsgər Məcnun tək yardan yaralı,
Gəzər səndə dərdli, nalalı dağlar.*

Bu bəndi oxuyanda “Füzuli dərd əlindən dağa çıxdı, dedilər bəxtəvər yaylağa çıxdı” misralarının müəllifi ilə “Dağlar” qoşmasının lirik qəhrəmanının əhvalı-ruhiyyəsi arasında bir eyniyyət, uyğunluq tapmaq çətin deyildir.

Aşıq Ələsgərin peyzaj lirikasında sadəcə təbiətin füsunkar lövhələri poetik sözün gücü ilə canlandırılmış, həm də həmin mövzulu şeirlərin daxili qatında insanları narahat edən problemlər, mənəvi-əxlaqi konfliktlər öz bədii əksini tapır. Dağlar yoxsulu, varlığını, şahı, gədanı bir-birindən fərqləndirməyən, bütün hadisələrin, münaqişələrin fəvqündə dayanan bir ilahi qüvvənin simvolik obrazı təsiri bağışlayır. Dağların pərişan görkəmi təkcə ona doğru gələn yolların önünü kəsən payız və qışla əlaqədar deyildir. Dağların yolunu bağlayan digər səbəblər də vardır:

*Xaçpərəstlə düşdü bund inqilabı,
Onunçün bağlandı yolların, dağlar!*

Təəssüf ki, Aşıq Ələsgərin ilham quşunu pərvazlandıran dağlar, yaylaqlar indi doğmaların, əzizlərin nəfəsinə, hənirinə həsrətdir. İndi də “başı qarlı, eldən aralı” dağlarda Aşıq Ələsgərin tənha ruhu dolaşmaqdadır.

Aşıq Ələsgər poeziyasında dağlar, yaylaqlar vətənin simvolik obrazıdır. “Sürülərin mələşməsi, atların kişnəməsi, boş qalan yurdlar”

dağların pərişan görkəminin xarakterik cizgiləridir. “Görəndə gözümdən car oldu sellər” misrası, “Hanı mərd igidlər, boş qalıb yurdu?” harayı isə lirik qəhrəmanın daxili dünyasının aynasına çevrilir. Sarı Nər, Qısır Murguz, Kəpəz, Murov, Qoşqar dağlarının adını çəkən el aşığı qoşmanı aşağıdakı bəndlə bitirir:

*Həsənnənə, Həsənbaba qoşadı,
Xoşbulaq yaylağı bir tamaşadı.
Arsız aşığı əlsiz necə yaşadı? –
Ölsün Ələsgər tək qulların, dağlar!*

Süsən, sünbül, lalə, nərgiz, duman, çiskin, yayın ortasında yağan qar, kəkotu, qırxbuğum, qaymaqçıçəyi, bənövşə, qantəpər, igid nərəsi, güllə səsi, qoyun-quzu mələşməsi, tütək səsi, türfə gözəllər, çiçəkdən bal çəkən arı və s. Aşığı Ələsgərin peyzaj lirikası üçün səciyyəvi detallar, ştrixlərdir.

Aşığı Ələsgərin portret cizgilərində də təbiət cisimləri səciyyəvi bədii detal rolunu oynayır. Gözəllərin portretini yaradarkən çiçəklə, güllə, ayla, ulduzla, çeşmə ilə müqayisələr apararaq Aşığı Ələsgərin bədii üslubu üçün səciyyəvidir. Məsələn:

*“Tay olmaz dağlarda lala
Gülgəz yanağa, Gülxanım!”
“Ay üzə xalın bənövşə,
Az qalır bağırmı deşə”.*

“Bir yaqut yanaqlı, yasəmən xallım”...

Aşığı Ələsgər öz şeirlərində maraqlı, milli koloriti ilə seçilən, diqqəti cəlb edən portretlər yaratmışdır. Onun təsvir etdiyi gözəllər real həyatda yaşayan, zahiri görkəmləri, geyimləri ilə bir-birindən fərqlənən insanlardır. Hətta bu gözəllərin adları da məlumdur: Gülxanım, Maral, Ceyran, Bəyistan, Güləndam, Güllü, Gülpəri, Leyli, Müşgünaz, Telli, Xurşid, Səlbi...

“Bəstə boy”, “ağ əndam”, “gül üz”, “ay qabaq”, “şahmar zülf”, “büllur buxaq”, “lalə yanaq” epitetləri Səhnəbanunun, “dodağı qönçə”, “dişləri sədəf”, “qara qaşlar”, “ala gözlər” epitetləri Bəyistanın, “gözəllər soltanı”, “sürəhi gərdən” Səlbinin, “siyah tel”, “nazik barmaq”, “şümşad əl”, “günəş camal” Salatının, “qara göz”, “qələm qaş”, “alma yanaq”,

“bal dodaq”, “ala gözə vurulan siyah sürmə” Güləndamın, “tuti dil”, “sərv boy” Salatinın portretinin cizgiləridir.

Elə portretlər də vardır ki, onları yaradarkən Ələsgər epitetlərdən yox, bənzətmələrdən istifadə etmişdir:

*“Sona tək silkinib, gərdən çəkəndə,
Bənzəyirsən quya, qaza, Müşgünaz”.*

Daha sonra Müşgünaz aya, Züleyxaya, onun üzü aynaya, qaşları çəkilən yaya bənzədilir.

*Doymaq olmur işvəsindən, nazından,
Fərə kəklik kimi xoş avazından.
Yel vurdu, rübəndin atdı üzündən,
Elə bildim doğdu ay, sarıköynək...*

Burada portret statik yox, dinamikdir, bənzətmələr hərəkət vasitəsilə reallaşır, portretə bir aydınlıq, milli kolorit gətirir.

Milli kolorit daha çox geyimin təsvirində üzə çıxır. Aşıq Ələsgər öz lirik qəhrəmanlarının portretini yaradarkən geyimlərinin təsvirinə də xüsusi önəm verir.

*Ay qız, sən nə vədəndi,
Kəsilib qısa tellərin?
Kəlağayı əlvən, qıyğacı
Üstündən basa tellərin.*

Burada kəlağayı milli geyim elementi kimi portretin koloritini artırır.

“Qırmızı” qoşmasında “mərcan boyunbağı”, “Yaraşır”da “qızıl bazubəndələr”, “başa örtülən şal”, “heyratı kəlağayı”, “gümüş kəmərlər”; “Görürsənmi oğrun baxan gözəli” qoşmasında “qızıl düyməli yaxa”, “gümüş kəmərlər”; “Gülpəri”də “yaşmaq”; “Sarıköynək”də “zər kəmərlər”; “Xurşid”də “güşvarə”, “qızıl tana” milli geyim elementləri kimi portreti daha da görümlü, baxımlı, yaddaqalan edir.

Aşıq Ələsgərin yaradıcılıq nümunələri bədii təhlil üçün çox zəngin material verir. Elə buna görə də onun əsərlərini yeni dövrün tələbləri səviyyəsində yenidən araşdırmağa, tədqiq etməyə xüsusi ehtiyac duyulur.

Qənirə PAŞAYEVA,
Millət vəkili

İLƏHİ SƏSİN MÖCÜZƏSİ

Belə rəvayət edirlər ki, Həzrət Süleyman ağır bir xəstəliyə - yuxusuzluğa düşər olur. Çox loğmanlar gətirirlər. Bir çarə bulunmur. Nəhayət, deyirlər ki, Qaf dağının ətəyində Uğur adlı bir ixtiyar adam yaşayır. O, çaldığı sazla mərəzə tutulanları uyudur və sağaldır... onu Həzrət Süleymanın yanına gətirirlər. Uğur baba sazını dilləndirməyə başlayır. Qəlb oxşayan, könülləri rıqqətə gətirən havalar çalır. Həzrət Süleyman sazın ecazkar səsinə bəhş olub dərin yuxuya gedir.

Yüz illərdir ki, nəsillərdən-nəsillərə ötürülən bu rəvayət sazın möcüzəsindən, ecazkar gücündən xəbər verir.

Aşıq Əkbər də öz sazı-sözü ilə könüllərə məlhəm olan ustad sənətkar və Allahın sevimli bəndəsi idi. Ulu Yaradan ona sevgisini və vergisini adı ilə bərabər göndərmişdi. Bütün islam əhli “Allahu-Əkbər” (ərəbcə Allah böyükdür deməkdir) deyir. Allah ona bənzərsiz vəcd əta etmiş, saz-söz sənətində böyük zirvələr fəth etmək kimi bir tale yazmışdı. Aşıq Əkbəri xatırlayan hər kəs yaxşı bilir ki, onun istedadı, ilahi səsi şəxsiyyəti və mərhəmətli qəlbi ilə tam vəhdət təşkil edirdi. Bir sözlə, “Əkbər əmi” deyər müraciət etdiyimiz bu böyük ustad və şəxsiyyət Allahın seçilmiş, xoşbəxt bəndəsiydi. Əkbər doğrudan da aşıq sənətində əkbərliyə, yəni böyüklüyə ucalmışdı!

Böyük ustadı görməyən nəsil belə, təkcə onun tez-tez televiziya ekranlarında nümayiş etdirilən “Böyük dayaq” və “Ögey ana” kimi unudulmaz filmlərdə ifa etdiyi “Cəlili” və “Mirzəcani” havalarının seyrinə düşərək ona heyran olur. Necə də böyük və təkrarolunmaz ifa! Məhz elə ona görə də Aşıq Əkbərin ifasını seçmişdi film müəllifləri...

Kiçik yaşlarımdan saz-söz mühitində böyümüşəm. Aşıq Əkbəri yaxından görmək, büllur səsinə dinləmək xoşbəxtliyi mənə də qismət olub. Onun yaratdığı “Əkbər gəraylısı” və “Əkbər gözəlləməsi”ni evimizdə qurulmuş saz-söz məclislərində “əhsən!” nidaları altında o qədər dinləmişəm ki... Onun səsinə, ifasına doymaq olmurdu. Aşıq Əkbərin pərəstişkarı olan atam deyirdi: “Əkbərin səsi adamın iliyinə işləyir, onun səsinə biganə qalmaq olmur”.

Yeri gəlmişkən, əmim, professor Qəzənfər Paşayev də “Əkbərin bülbülü susduran səsi” adlı sanballı məqaləsində Aşıq Əkbərin sənətkarlığına yüksək qiymət vermişdir.

Aşıq Əkbər Zərbəli oğlu Cəfərov 1933-cü ildə Tovuz rayonunun Bozalqanlı kəndində dünyaya göz açıb. Bu kəndi Allah sanki saz-söz üçün yaradıb. Neçə-neçə böyük ustadların dünyaya göz açdığı Bozalqanlı aşıq sənətinin beşiklərindən biri, saz-söz məkanı sayılır. Aşıq Əkbərin kökü bu sənətin memarlarından olan Aşıq Hüseyn Bozalqanlının nəslilə bağlıdır. Allah onu musiqi üçün, saz-söz sənəti üçün yaratmışdı. O, uşaqlıqdan musiqi sevdalısı olub. Kiçik yaşlarında qarğıdan kəsib düzəltdiyi zurnada ilk musiqilərini çalmağa başlayıb. Sonralar balaca bir tütək düzəldərək tay-tuşları ilə iddiaya girərmiş ki, məşhur zurnaçı Lələ kimi çalacaq. Yaxşı deyiblər ki, “niyyətin hara, mənzilin də ora”. Əkbər gəncliyində balaban çalmaqla ad-san qazanıb. Tanınmış aşıqların yanında balabançılıq edib. Lakin bu sonralar olub. Uşaqlıqda isə birinci sinfə gedəndə yeddi hava çalmağı bacaran bu istedadlı oğlanı müəllimləri möcüzə uşaq adlandırırdılar. O, doğurdan da təkrarolunmaz, bülbur kimi tərtəmiz möcüzəli bir səs sahibi idi.

*Heç vaxt özüm öyməmişəm,
Bircə qəlbə dəyməmişəm.
Haram tikə görməmişəm,
Haqdan gəlib baxtım mənim.*

Çox kiçik yaşlarından məşhur zurnaçı Lələnin, balabançı İbrahimin və qüdrətli saz ustadlarının məclislərində dinləyici kimi daim iştirak edib.

Saza-sözə vurğun olan Əkbər bir çox böyük ustad sənətkarların – Aşıq Mirzə Bayramovun, Aşıq Məhəmməd Rzayevin, Aşıq Hüseyn Dəmirçinin, Aşıq Yusif Yusifovun, Aşıq Mikayıl Azaflının, Aşıq Yunis Həsənovun, Aşıq Vəli Qaraxanlının yanında şəyirdlikdən ustadlığa qədər yüksəlib. Əsas müəllimi isə aşıq dastanlarının mahir bilicisi, böyük ustad, Aşıq Hüseyn Bozalqanlının bacısı oğlu Aşıq Qədir İsmayılov olub. Ümumiyyətlə, aşıq sənətinin başlıca xüsusiyyəti ifaçıdan yüksək peşəkarlıq tələb etməsidir ki, bu da yüzilliklər boyu ustadın şagirdə, nəsilən-nəslə keçən ənənələrin canlı ifaçılıq prosesində təkmilləşməsi yolu ilə əldə olunur. Təsədüfi deyil ki, aşıq adlanmaq üçün keçmişdə ustada şagird olub uzun müddət ona “qulluq” etmək lazım gəlirdi. Ustaddan aldığı bilikləri, götürdüyü vərdisləri tam mənimsədikdən sonra

ustad xeyir-duası alan şagird müstəqil aşiq-sənətkar sayılırdı. Bu bir həqiqətdir və bu həqiqət “Qafqazın qoca qartalı” adlandırılan şair-aşiq Azafli Mikayılın aşağıdakı misralarında da təsdiqlənir:

*Bu gərdis̈ ustadsız aşiq̈lar kimi,
Düz hava çalmayıb, çalmayacaqdır.*

Aşiq Əkbər həmişə deyərdi ki, “yaxşı aşiq yetişdirmək istəyirsənsə, gərək əvvəlcə yaxşı insan tərbiyələndirəsən”. Doğrudan da aşiq sənətində ustalılıqla yanaşı, şəxsiyyət anlayışı da çox böyük rol oynayıb. Çünki minilliklər ərzində aşiqlərimiz, ozanlarımız həm də xalqın danışan dili, görün gözü, eşidən qulağı və haqq səsi olub. Aşiq Əkbər əsl şəxsiyyət olmaqla, həm də bir haqq aşığı idi. Ustad aşığın ustadnamələri çox mətləblərdən xəbər verir:

*Dəli könlüm, havalanıb hər yetənə can demə,
Gül-çiçəyi açılmayan bağa gülüstan demə.
İnsaf elə, gözlərinlə gördüyünü düz danış,
Hakim haqqı seçəmməsə, ədalət-divan demə.*

O, doğrudan da el aşığı idi! Sazı-sözü ilə elin sevincinə sevinir, kədərinə ağlayırdı. Böyük ustad öz şeirlərində və çıxışlarında aşıqları böyük saz-söz sənəti ilə elin arxasında, elin yanında olmağa çağırırdı.

Sazdan əvvəl balabanda, zurnada, tütəkdə əksər aşiq havalarını, el havalarını məharətlə ifa edən Aşiq Əkbər böyük ustad Mikayıl Azaflı və Yusif Yusifovun təkidi ilə cavanlığından sırf aşıqlığa keçərək, könlünü həmişəlik saza-sözə bağlayır. Allah bu böyük sənətkarlara da rəhmət etsin ki, uzun illər təkcə xalqımızın deyil, Aşiq Əkbəri dinləyən bütün insanların bu büllur səsin seyrinə düşməsinə, saz-söz sənətində Əkbər adlı bir zirvənin yaranmasına təkan vermişlər. Aşiq Mikayıl Azaflı deyərmiş ki, “Aşiq Əsədlə Aşiq Mirzədən sonra Əkbərlə İmran bu sənətə gəlməseydi, aşıqlıq cılızlar və ilhamı sönüklər tərəfindən tamam məhv edilərdi”. Bu, böyük ustad tərəfindən aşiq Əkbərə verilən böyük qiymət idi.

*Əkbər, sazı yaşatmağa,
Yatanları oyatmağa,
Bu sənəti ucaltmağa,
Can qoymusan, bilir ellər.*

Bu səs təkcə Azərbaycan xalqını deyil, onun hüduqlarından kənarda bu səsi eşidən hər kəsi sehləyirdi. Aşıqlar adətən zil, orta və bəm köklərdən birində oxuya bilirlər. Aşiq Əkbər isə hər üç kökdə böyük ustalıq və məharətlə oxuya bilirdi. El ona “Zilxan” təxəllüsünü boş yerə verməmişdi. Nadir qabiliyyətə malik olduğunu özü də bilirdi və bir şeirində bunu belə dilə gətirmişdi:

*Görən mənim kimi zil kökün üstə,
“Misri”ni oxuyub çalan olarmı?*

Gözəl saz çalmaq, dastanlar söyləməklə yanaşı, (yeri gəlmişkən, o həm də “Leyli və Məftun” dastanının müəllifidir) Aşiq Əkbər öz şeirləri ilə də ad-san qazandı. O, gəraylı, qoşma, təcni, cıqalı təcni, dodaqdəyməz təcni və divanilərində insanı zəhmətə, haqqa, ədalətə, halallığa, zəkaya, hünərə, birliyə, vətənə və torpağa sevgiyə səsləmişdir.

Əkbərin əsas özəlliklərindən biri də ondan ibarət idi ki, aşiq musiqisi ilə yanaşı, muğam və təsniflərimizi də gözəl ifa edirdi. Oxuduğu “Heyratı”, “Mənsuriyyə”, “Dilkeş”, “Zabul segah”ı ilə hər kəsi heyrləndirərdi. Bənzərsiz improvizə istedadına malik olan aşığın ifasında xalq musiqisi olan sazla mürəkkəb quruluşlu muğam kimi

professional musiqi bir-birinə elə calanır, bir-birinin içində elə əriyirdi ki, sanki başdan-binadan bir vəhdətdəydi. Ümumiyyətlə, o, Tovuz aşıqları içərisində muğam və təsnifləri olduqca gözəl ifa edən yeganə şəxs idi. Təsadüfi deyil ki, böyük ustadlarımız onun sənətinə həmişə yüksək qiymət vermişlər.

Bu görkəmli sənətkarın adı ilə yanaşı çəkilməyə layiq olan ən gözəl sözlərdən biri zəhmətdir. Gecə-gündüz yorulmadan öyrənməyə, öz üzərində daim işləməyə böyük önəm verən ustad insanı zəhmətin ucaldığını öz şeirlərində daim vurğulamaqla, özünün də Əkbər zirvəsinə çox böyük zəhmət hesabına ucaldığını qeyd edib:

*Sənətdə yer tutmaq üçün,
Ustadlığa çatmaq üçün,
Ürəklərə yatmaq üçün,
Zəhmət çəkib, tər tökürəm,
Hələ ki, mən yol gedirəm.*

Əkbərin bir çox aşıqların yetişməsində, ümumiyyətlə, aşiq sənətinin, sazın-sözün ölkəmizdə və onun hüdudlarından kənarda yüksək səviyyədə tanınması və təmsil olunmasında böyük əməyi olmuşdur. O, gözəl bir müəllim kimi neçə-neçə şagirdlər yetişdirmişdir. Paxıllıq, qısqanclıq nədir, bilməzdi. İstedadlı gənc aşıqların uğurlarına sevinib, daim onlara dəstək olub bu böyük ustad!

Aşiq Əkbər vətənə, millətə, torpağa çox bağlı bir insan idi. “Vətən deyib dil-dil ötən, gümüş telli bir sazım var”, – deyən ustadın yaradıcılığında vətənə məhəbbət, torpağa bağlılıq, millətə sədaqət ön planda olub.

*Canımdan əzizdir Vətən torpağı,
“Bu dünya durduqca o da var olsun”.
Günəş gülsün bu torpağın üzünə,
Həmişə gül açan ilk bahar olsun.*

Tarixi ata-baba torpaqlarımız olan indiki Ermənistan ərazisindən soydaşlarımızın zorla qovulub didərgin salınması Azərbaycanın ayrılmaz parçası olan Qarabağa, Aşiq Əkbərin doğulub boya-başa çatdığı Tovuz rayonu da daxil olmaqla ölkəmizin bir çox sərhəd bölgələrinə qarşı düşmənin hücumları onu çox narahat edir, ağrıdırdı. O, sazını və sözünü silaha çevirib düşmənlə savaşırdı. Həm səngərlərdə torpağımızı qoruyan

könüllü müdafiə dəstələri qarşısındakı çıxışlarla, həm də vətən, torpaq hayqıran şeirləri ilə...

*Naxışları ilmə-ilmə toxunan,
Yurdumuzun xalçasıdı Qarabağ.*

- deyən aşiq Qarabağ dərdinə dözə bilmədi. 1990-cı il avqustun 24-də ürəyi dayandı və əbədiyyətə qovuşdu. İmanında kamil, sevgisində bütöv olan, milləti və vətəni üçün yorulmadan çalışan, ömrü boyu yaxşı əməllərə can atan insanların yeri Cənnətdir və böyük ustad Aşiq Əkbər də cənnətməkanlar sırasındadır. O, bir insan kimi mərd, təmiz ürəkli, təvazökar, xeyirxah idi və müsbət insani keyfiyyətlərin hamısı onda cəmlənmişdi. İnsani dəyəərə xüsusi önəm verər, insanları gözəl əməllərə səsləyərdi:

*Allahın, bəndənin, haqqın gözündə,
Təmiz ürək bir sərvətdi, əzizim.
İstər varlı, istər kasıb sözündə,
Mərdin adı elə mərdi, əzizim.*

O, xalqın tükənməz sevgi və rəğbətini qazanmış gözəl insan və ustad aşiq idi. Dünyadan köçməsindən 20 ilə yaxın vaxt keçməsinə baxmayaraq, ona qarşı sevgi azalmır. O, bir zirvədir və ondan uzaqlaşdıqca böyüklüyünü daha çox hiss edirik. O, saz-söz sənəti tarixinə qızıl hərflərlə yazılmış bir sənətkardır.

Böyük ustad! Səni bu dünyada görməsələr də, yeni aşıqlığa başlayan gənclərin bir çoxu sənin ifaçılıq yolunu seçir, sənə oxşamağa çalışırlar. Sənsiz, sənin bir məktəbin formalaşdı: Aşiq Əkbər məktəbi... Çoxlu davamçıların var. Nə qədər Azərbaycan və azərbaycanlılar var, sən həmişə bizimləsən! Nə qədər böyük türk milləti var, nə qədər saz-söz sənəti yaşayır, sən də yaşayacaqsan! Necə ki, özün demişdin:

*Gələcəyi fikirləşən, uzaqgörən insanın,
Vətən üçün gecə-gündüz sinə gərən insanın,
Əkbər, vətən, xalq yolunsa canın verən insanın,
Özü köçsə bu dünyadan, adı qalar – deyərlər.*

Aşıq Əkbər CƏFƏROV**CAN DEMƏ**

Dəli könlüm, havalanıb hər yetənə can demə,
Gül-çiçəyi açılmayan bağa gülüstan demə.
İnsaf elə, gözlərinlə gördüyünü düz danış,
Hakim haqqı seçəmməsə, ədalət-divan demə.

Bizdən qabaq bu dünyaya gələn canlar bəs hanı?
Qara torpaq uddu, yedi neçə şahı, sultanı.
Adəm oğlu, yaranmısan, Yaradanı gəl tanı,
Nəsihəti qanana de, qanmaza insan demə.

Baş əymişəm, inanmışam ustadların pirinə,
Yalan yerə and içməyəm bir kimsənin yerinə.
Aşıq Əkbər, fikirləşib özün salma dərinə,
Qibləsini bilməyəm əsil müsəlman demə.

DÜŞMÜŞƏM

Cavan vaxtı, əziz dostlar, qeylü-qala düşmüşəm,
Vurğun olub telli saza, cəh-calala düşmüşəm.
Zəhmət çəkib tər tökmüşəm ustadların yanında,
İmtahanda neçə dəfə çətin hala düşmüşəm.

Aşıqlıqda az da olsa tale verən payım var,
Kamil sənət ocağında çıraqlanan tayım var.
Alın açıq, qəlbi təmiz, halal çörək, çayım var,
Bu varlığa sığınmışam, doğru yola düşmüşəm.

Əkbər deyər, səbəb varmı yatan bəxti oyada?
Ustadım vaxtsız köçüb, dərdim olub ziyada.
Müvəqqəti kef çəkirəm, beş gün fani dünyada,
Qonaq olub Tovuz kimi bir mahala düşmüşəm.

TUTMAZ

Cəhlibazla yol getmərəm,
Onnan mənim sözümlə tutmaz.
Mərifəti yoxsa əgər,
Hər gözəli gözüm tutmaz.

Məclislərə düşsəm xamla,
Əriyərdim damla-damla.
Yoldaş olub pis adamla,
Yeriməyə dizim tutmaz.

Əkbər, haqqı anmayana,
Eli üçün yanmayana,
Xeyir-şəri qanmayana,
Söz deməyə üzüm tutmaz.

ÜRƏYİM

Dünya yaman dəyişibdi,
Qanmırsansa qan, ürəyim.
Söylə, niyə kövrəlmişən,
Sən xan idin, xan ürəyim.

Xalqa sənə gərən hanı?
Sənə cavab verən hanı?
Yanmağını görən hanı?
Yanırsansa, yan, ürəyim.

Kimi qohum-qardaş gəzir,
Kimi yaxın sirdaş gəzir.
Kimi dövlət, daş-qaş gəzir,
Kişiliyi dan, ürəyim.

Dərdim çoxdu, dözülməzdi,
Xain ürək gəzilməzdi.
Haqq nazilər, üzülməzdi,
Yenə haqqı an, ürəyim.

Əkbər, sazı yaşatmağa,
Yatanları oyatmağa,
Bu sənəti ucaltmağa,
Can qoymuşam, can ürəyim.

QOCALARMİ

Xoşbəxtliyin yaylağında,
Səfa sürən qocalarmı?
Səhər-səhər yamaclarda,
Çiçək dərən qocalarmı?

Qonur dağda çiçək çalib,
Dərələrə haray salıb.
Üç ay yayda qonaq qalıb,
Xoş gün sürən qocalarmı?

Tarlalarda qurub dəyə,
Əmlik əti yeyə-yeyə.
Əkbər, orda çətinliyə
Sənə gərən qocalarmı?

QURBAN OLUM

Telli sazın məclisində
Söz qanana qurban olum.
Ürəkdəki duyğuları
Düz qanana qurban olum.

Ovçu keçər hər dərədən,
Şikar ötürməz bərədən.
Baxan kimi işarədən,
Tez qanana qurban olum.

Həç vaxt yersiz öyünmərdim,
Çəltik tək döyünmərdim.
Bir qanmaza əyilmərdim,
Yüz qanana qurban olum.

Nələr olur bu dünyada,
Gəncliyimiz gedir bada.
Əkbər kimi yanıb oda,
Köz qanana qurban olum.

ÇAL GÖRÜNÜR

Məclisimə gələn gözəl,
Halın yaman hal görünür.
Xatirinə kim dəyibdi,
Yanaqların al görünür?

Gözəllərin ən göyçəyi,
Budur sözümün gerçəyi.
Dodaqlar qaymaq çiçəyi,
Arasında bal görünür.

Sözlərimdə yoxdu yalan,
Könlüm şəhri oldu talan.
Cavanları eşqə salan,
Ağ üzündə xal görünür.

Demə Əkbər dərinədədi,
Ağlı-huşu sərinədədi.
Məhəbbəti yerindədi,
Bir az saç çal görünür.

BİLƏN DƏ VAR

Həyat sirli bir aləmdir,
Bilən də var, bilməyən də.
Şirin ömür yollarında,
Gülən də var, gülməyən də.

Könül istər sirdaşını,
Qardaş gəzər qardaşını.

Ağlayanın göz yaşını,
Silən də var, silməyən də.

Çox yalvarma gəl dayına,
Şükür eylə öz payına.
Dər günündə harayına,
Gələn də var, gəlməyən də.

Kişi görər hər çətini,
Qadın saxlar ismətini.
Yoldaşınнан qismətini,
Bölən də var, bölməyən də.

Əkbər deyər, ərzim alın,
El-obada qonaq qalın.
Tarixlərə nəzər salın,
Ölən də var, ölməyən də.

XOŞ GECƏDİ

Qonaq gəlir dostlar bizə,
Mənim qəlbim gen küçədi.
Nəyə görə dövlət-varım,
Sizli gecəm xoş gecədi.

Çətin deyil könül almaq,
Ürəklərə həmdəm olmaq.
İndi qonaq yola salmaq,
Bir əmlikdi, bir beçədi.

Əkbər min cür çiçək dərdi,
Güllər ona naz edərdi.
Qaranquş gəldi-gedərdi,
Bizə qalan boz sərçədi.

YOL GEDİRƏM

Mən həyatda göz açandan,
Heç bilmirəm nə edirəm.
Gecə-gündüz çalışıram,
Dəryalardan ləl gətirəm,
Hələ ki, mən yol gedirəm.

Xəyal uçur səhralarda,
Ömür keçir bu yollarda.
Uzaq gedən cığırlarda,
İstəyirəm gül bitirəm,
Hələ ki, mən yol gedirəm.

Sənətdə yer tutmaq üçün,
Ustalığa çatmaq üçün,
Ürəklərə yatmaq üçün,
Zəhmət çəkib, tər tökürəm,
Hələ ki, mən yol gedirəm.

Aşıqlarda bavam olub,
Öz istəkli havam olub.
Sənətdə çox davam olub,

Bilən varmı nə çəkirəm?
Hələ ki, mən yol gedirəm.

Məclisimdə səs düşəndə,
Tərəf-tərəf dəş düşəndə,
Şeir üstə bəhs düşəndə,
Yüz mənalı bir sətirəm,
Hələ ki, mən yol gedirəm.

Dünən düşür yenə yada,
Sahib oldum təmiz ada.
Düz qırx ildi el-obada,
Çalışıram, bel бүкürəm,
Hələ ki, mən yol gedirəm.

Dünyanı çox dolanmışam,
Hərdən oda qalanmışam.
Əkbər deməz yalanmışam,
Bülbül kimi hey ötürəm,
Hələ ki, mən yol gedirəm.

Araşdırma

Şurəddin MƏMMƏDLİ,
Türkiyə,
Ərdahan Universitəsinin professoru

BORÇALININ TÜRK DÜNYASINA BƏXŞ ETDİYİ ÜNLÜ AŞIQ ŞENLİK

ÖN SÖZ YERİNƏ

Dörd il öncə Borçalıdan Türkiyəyə Qars “Kafkas Universitəsi” rəhbərliyinin dəvətiylə bu ali təhsil ocağında çalışmaq üzrə gələrkən, Türkgözü sınır qapısından keçincə gözlərim Çıldırı aradı, zaman dilimlərində Borçalıdan buraya köçmüş soydaşlarımın, yurddaşlarımın məskənlərinə baxmaq, buranın havasını udum-udum ciyərlərimə çəkmək istədim...

Qarsda ilk gəlişimdə rastladığım iki olqu məndə böyük qürur hissi doğurdu. Birincisi, şəhərin mərkəzində Dədə Qorqud abidəsiylə yan-yanə ünlü Aşıq Şenlik Babanın abidəsini görməyim oldu. Bu, o Şenlikdir ki, onun babası XIX yüzilin ilk yarısında mənim ata yurdu Borçalıdan gəlib, Çıldıra sığınmışdı.

İkincisi, universitet yolunda ‘Mihralı Bey Okulu’ (Mehralı Bəy adına Məktəb) kəlmələrini oxumağım oldu. Bu da o Mehralı Bəydir ki, mənim ata yurdu Borçalının Darvaz elindəndir; “Türk Türkə silah qaldırmaz” söyləyibən, Osmanlıya keçmiş və 93 hərbi deyilən 1877–1878 Rusiya–Osmanlı savaşında Borçalılı Qarapapaqlardan bir dəstə quraraq, Qarsın və çevrələrinin qurtuluşunda hünərlər göstərmişdi.

Və indi Aşıq Şenliyin Borçalıyla bağlılığı xüsusunda məqaləni məmnunluqla, qürur hissiylə hazırlayıram.

Bəri başdan qeyd edək ki, Şenlik haqqında Türkiyədə olduğu kimi, Azərbaycanda və Gürcüstanda da alimlər, araşdırıcılar, söz toplayıcıları incələmələr aparmış, fikirlər söyləmişlər. Dolayısıyla, Məhməd Fəxrəddin

Şurəddin Məmmədli
Qarsdakı Aşıq Şenlik abidəsi önündə

Kırzioğlu, Orhan Özbəy, Ənsar Aslan, Akay Beşmart, İslam Ərdənər, Firdun Nüsrət, Alp Bərat Alptəkin, Türkay Yücük, Hikmət Dizdaroğlu, İsmayıl Aşıqoğlu, Ənvər Daşdəmiroğlu, Əkrəm Tormutlu, Orhan Yeniaras, Doğan Kaya və başqalarının yanı sıra, Eynalı Sultanov, Səlmən Mümtaz, Əhliman Axundov, Sədnik Paşayev, Kamil Vəliyev, Məhyəddin Sultanov, Həmid Vəliyev, Elxan Məmmədli, Qəşəm Vəliyev, Pənah Mahmudov, Valeh Hacıyev, Məhərrəm Cəfərov, Rüstəm Rüstəməzadə, Azad Ozan, Əsəd Əliyev, Tinatin Məmmədova və başqalarının da bu yöndə xidmətləri təqdirəlayiqdir.

Borçalı ədəbi mühitinin araşdırıcısı olaraq bu məqalə müəllifi daha çox Şenlik Babanın Borçalıya iştirakı yönündə tədqiqlər aparmaqdadır.

1. ŞENLİYİN BORÇALI KÖKƏNLİYİ XÜSUSUNDA

...Bəlli zaman kəsirlərində Borçalı mahalından köç edən saz-söz adamlarının Borçalı saz gələnlərini, sənət ünsürlərini özləriylə daşıyaraq yaydıqları dolayısıyla Ahısqa-nın da, Qarsın da, Urmianın da Qarapapaq aşığı mülhətləri Borçalı sazı tərzi üzərində köklənmişdilər. Gürcüstanda Borçalıdan və Ahısqadan Valeh Hacılar, Asif Hacı və başqalarının, Türkiyədə Çıldır, Qars, Ərzurum, Anadolu çəvrelərindən Əhməd Cəfəroğlu, Məhməd Fəhrəddin Kırzioğlu, Səlahəddin Dündar və Haydar Çetinkaya və başqalarının, İranda Suldüz mahalından Mehdi Rəzəvi, İsa Yeganə və başqalarının topladıqları şifahi, yazılı ədəbiyyat nümunələri fikrimizə dəstəkdir.

Şenlik Baba Borçalı kökənli, Borçalı saz kökənli olduğuna görə sənətin incəliklərini mənimsəmək amacıyla Borçalıya üz tutmuşdu.

Borçalı–Ahısqa–Qars ədəbi şəbəkəsi ədəbi-estetik zirvəsinə Borçalı saz gələnlərinə sıx bağlı olan Şenlik Babanın ilhamında, sənətində ucalmışdı.

Bilginlərin birmənalı olaraq vurğuladıqları kimi, əsl adı Hasan olan Şenlik Babanın kökəni Borçalı Qarapapaqlarındandır [1]. O Qarapapaqlardan ki, 1827–1828 illərində Rusiyaya boyun əyməyibən parçalanaraq, bir topluluqla Güney Azərbaycanın Suldüz mahalına, bir topluluqla da Çıldır, Qars tərəflərə köç etmişdilər. Şenliyin qızı Gülxanımın, nəvəsi Qələndər Piriyevin dilindən araşdırıcı Məhyəddin Sultanovun yazıya aldığı xatirələrdən də belə sonuc hasil olur ki, Şenliyin atası Qədir (bəzi qaynaqlarda Qasım, bəzi qaynaqlarda

¹ M. Fəhrəddin Kırzioğlu, Aşık Şenlik, Ankara 1960, s. 3

Ənsar Aslan, Çıldır Aşık Şenlik: Hayatı, Şiirleri və Hikayeleri, Ankara 1975, s. 4
Məhərrəm Cəfərov, El Sənətkarı Aşık Şenlik, ‘Şərq Qapısı’ qəzeti, Naxçıvan 1978 # 232, s. 4

Süleyman Süleymanov, Məhyəddin Sultanov, Aşık Şenlik Borçalıda, ‘Gürcüstan’ qəzeti, Tbilisi 1979 # 14, s. 2–3

Qəşəm Vəliyev, Aşık Şenliyin Həyatı, Mühiti və Poetik Yaradıcılığı, Dissertasiya, Bakı 1991, s. 9

Valeh Hacılar, Qarşılıqlı Təsir və Bağlar, ‘Qarapapaqlar’ dərgisi, Marneuli 2007 # 5

Qərib) öz külfətiylə 19-cu yüzilin birinci yarısında Borçalı mahalından köçən ailələrlə birlikdə Çıldır dərəsindəki Suhara kəndində sakin olmuşdu [²]. Qarapapaq Qədirgillərdən Qədir o dövənlərdə Borçalıdan on beş külfətlə gəlib, Çıldır (Zurzuna) yörəsində sulu bir yerdə Suhara (Yahınsu) obasını qurmuşdu. Anası Zalxa sinədəftər, savadlı, hörmət-izzətli qadın olmuş, Şenliyə uşaq yaşlarında cəng kitabları, dini qissələr oxumuşdu...

Şenliyin qızı Gülxanım, nəvəsi Qələndər son vaxtlara qədər Borçalıda (Bolnisdə) yaşamışdılar. Günümüzə də Borçalıda, o sıradan Hamamlı, Faxralı, Qəmərlı, Qarabulaq kəndlərində Şenlik Babanın əski qohum-əqrabalarına rast gəlməkdəyik.

1853 doğumlu Şenlik həddi-bülüğa çatanda onu dayısı İbrahim Ahısqaanın Lebis kəndində Aşıq Nurunun yanına çıraqlığa (şəyirdliyə) gətirmişdi. Şenlik saz-söz dərşini burada qazanmışdı. Nurunun və onun yardımıyla da Xəstə Hasanın ona böyük təşiri keçmişdi.

Borçalı–Ahısqa–Çıldır ədəbi şəbəkəşinin iki möhtəşəm siması Xəstə Hasanla Şenlik Babayı körpü sayaq bir-birinə qovuşduran Xəstə Hasanın çıraqı və Şenlik Babanın saz ustadı Nurudur.

Xəstə Hasan:

Əylən, oğlum, xəbər verim, pərli peykan məndədir,

Yüz açar olsa açılmaz, bağlı dükkan məndədir –

kəlmələrini Nuruya xitabla söylədiyi kimi, Nuru da çıraqı Şenliyi sınağa cəkərkən ona ustadının eynən bu kəlmələriylə üz tutmuşdu.

Nuru Ahısqaanın Lebis kəndində yaşamışdı. Onu Borçalıya doğmalığ telləri bağlamışdı. Tarix təşdiqləyir ki, Lebisililər zamanında Borçalı mahalından, öncəliklə də İmirhasan kəndindən və yörələrdən köçkün düşmüşdülər [³]. İkincisi, Şenliyin tanıqlığına görə, Nuru tez-tez Borçalının Sarvan, Qasımlı, Sadaxlı, Hallavar, Meçidli Görərxı, Arıxlı, İmirhasan, Faxralı, Saraçlı, Qızıl-kilsə, Hamamlı, Qəmərlı, Qarabulaq, Soğanlıq, Gümrü el-obalarında toy-düyünlərdə çalib oxumuşdu.

Nurunun ədəbi muhitimizə önəmli xidmətlərindən biri budur ki, o, Türk dünyasının Borçalı kökənli böyük aşığı Şenliyin üzünə sənət qapılarını açmışdı.

2. BORÇALI SAZ-SÖZ GƏLƏNƏYİ VƏ ŞENLİK

Önəmliədir ki, Şenlik məhz Borçalı ədəbi-aşıqlıq muhitinin gələnəyinin daşıyıcısı, Borçalı–Ahısqa–Çıldır ədəbi şəbəkəşinin qudrətli təmsilçisi qəbul edilir. Ənsar Aslan Şenlik Babaya “bütün məmləkətimizdə böyük aşıklar

² ‘Gürcüstan’ qəzeti, Tbilisi 1979 # 14, s. 2

³ ‘Gürcüstan’ qəzeti, Tbilisi 1983 # 44, s. 4

Fəxri Hacıyev, Qarapapaqlar və Onların XIX Əsr Hərb Tarixi, Tbilisi 2005, s. 60

eriştirən ekolün gerçək hocaları” tanımını verməklə, belə ifadələmişdir: “Bu aşıklıq kültürünü Şenlik, Azərbaycan aşıklarından almıştı. Çünkü şu devirdə Anadoluda Şenliyə təsir edəcək bir aşık yoktu. Ayni zamanda dil və gələnek bakımından onları kəndinə daha yakın biliyordu... Şenlik Azəri sahasından aldığı birçok unsuru Anadoluya yayarak, aşık ədəbiyatımıza yenilik gətirmiş, bu tarzın gəlişip daha mükəmməl əsərlər verməsinə yardım etmişti” [4]. Ustadın yaşamı və ədəbi yaradıcılığı haqqında dissertasiya yazmış Qəşəm Vəliyev doğru olaraq vurğulamışdır: “Aşık Şenlik Borçalı mahalına dərinədən bağlı olmuş, həmin ədəbi mühitdə sənət məktəbi keçmişdi”. Alim haqlı olaraq bildirmişdir ki, Şenlik irsində Borçalı yazarı Qul Allahqulunun poetik gələneklərinin izləri aydın duyulur [5]. Önemlidir ki, Türkiyə aşıklıq gələneğinde Erzurumlu Emrah, Ruhsati, Dertli, Sümani, Derviş Muhammed, Huzuri qollarının yanı sıra qüdrətli qollardan biri olaraq da Şenlik qolu (Şenlik məktəbi) qəbul edilməkdədir [6].

Soykökü Borçalıya ilişkin Şenlik Babanın ədəbi mirası gövdəsi, bar-bəhrəsiylə Borçalıya, Borçalı saz-söz aləminə qovuşur. Bu qovuşumun bir neçə bağı nəzərə çarpır:

- Şenlik şeirləri Borçalı qaynaqlarında;
- Şenlik Babanın Borçalı saz-söz sərraflarıyla sənət ülfəti;
- Şenlik mirasında Borçalı mövzusu;
- Şenlikdə Borçalıya yönəlik gələnek tipologisi, şivə, deyim amilləri...

2.1. ŞENLİK ŞEİRLƏRİ BORÇALI QAYNAQLARINDA

Gürcüstanın arxivlərindəki dərləmələrdə Şenlik mahalın baş aşığı adlandırılır [7].

Şerti olaraq Ziya Borçalı Cüng-Bayazı adlandırdığımız گنج بۇياز (cüng-bayaz) adlı bir məcmuədə [8] düzənləyicinin seçdiyi, Borçalı tərəflərdə yayılıb-sevilmiş şeirlər cəmlənmişdir. Azərbaycan Dövlət Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivindəki Ziya Borçalının (Ziyəddin Əfəndiyevin) fondunda qorunan, elmi ədəbiyyatda ilk dəfə bu məqalə müəllifinin üzə çıxardığı [9] bu

⁴ Ensar Aslan, Çıldır Aşık Şenlik, Ankara 1975, s. 40–41

⁵ Qəşəm Vəliyev, Aşık Şenliyin Həyatı, Mühiti və Poetik Yaradıcılığı, Dissertasiya, Bakı 1991, s. 18, 26

⁶ Doğan Kaya, Edebiyatımızda Aşık Kolları ve Şenlik Kolu, ‘Türk Kültürü’, Sayı 412.8, Ankara 1997, s. 499–508

⁷ Valeh Hacıyev, Azərbaycan Folkloru Ənənələri, Tbilisi 1992, s. 52

⁸ گنج بۇياز = Cüng-Bayaz, 1914, Azərbaycan Ədəbiyyat və İncəsənət Arxivi, fond 533, s. v. 63, 64

⁹ Şurəddin Məmmədli, Ziya Borçalı Cüng-Bayazı, ‘Prometey’ dərgisi, Bakı 2000 # 1-2, s. 52–54

Şurəddin Məmmədli, Borçalı Ədəbi Mühiti, monoqrafiya, Bakı 2000, s. 114–115

Şurəddin Məmmədli, Azərbaycan Ədəbiyyatının Borçalı Qolu, monoqrafiya, Tbilisi

arxiv saxlancında bayatılarla, xalq dastanlarımızdan mənzum parçalarla, Füzulidən, Qaracaoğlandan, Vidadidən, Vəqifdən, Tufarqanlı Abbasdan, Xəstə Qasımdan, Qurbanidən, Zakirdən, Ələsgərdən örnəklərin yanı sıra, Borçalı–Qarayazı–Başkeçid–Ahısqa ədəbi şəbəkəmizin şairləri Zabit, Allahverdi, Abbas, Əliyar, Qəmbər, Dəli Yusuf, Qarani, Kəlbi, Molla Xalis, Molla Əhməd, Molla Mustafa, Nəbi, Məhəmməd Şindili, Xəstə Hasan, Sadıq, Heydər Bəy, Cabbar, Şenlik Baba, Talıb, Şəkər Xanım, Əmrah, Qəhrəman, Mirsis, Mehdi, Abdullah, Sona Xanım və başqalarının şeirləri də yer almaqdadır. Burada şeirlərindən örnəklər toplanmış Abdullah, Aydın, Cabbar, Dəli Yusuf, Əliyar, Əmrah, Əsəd, Əvəz, Hali-Vətən, Heydər Bəy, Həmdullah, Hümmət, Xalis, Xəstə Hasan, İsmayıl Əfqan, Kəlbi, Qaranı, Qəhrəman, Qəmbər, Mirsis, Molla Əhməd, Molla Mustafa, Müştəqi, Nuru, Pirverdi, Sadıq, Səyyad, Sona Xanım, Şenlik, Talıb, Vəkil Qızı, Yunus, Zahid və digərlərinin Borçalı–Ahısqa–Qars ədəbi arealına aidliyini zənn edirik.

Xatırladaq ki, cüng-bayazda Şenlik Babanın: “Bu gün Səməd Bəyin səyrinə vardım”, “Əzraildən sonra əcəl də olu” (Abbasla deyişmə), “Fikrim pərşan oldu, xəyalım dağnıq”, “Aldanma cahana, olma divanə”, “Axır gündə tor göründü gözümə” misralarıyla başlayan şeirləri yazılmışdır [10].

Tiflisin ‘Dan Yıldızı’ dərgisində də 1928-ci ildə Şenlik Babanın “Həsərin çəkdiyim Tiflis şəhrinin” misrasıyla başlayan qoşması yayınlanmışdı [11].

Borçalı folkloru, ədəbiyyatı, aşığı topluslarında da Şenlik Babanın yaradıcılığından örnəklər yer almaqdadır [12].

2.2.ŞENLİYİN BORÇALI AŞIQ MÜHİTİYLƏ SƏNƏT ÜLFƏTİ

Ustadın Borçalı saz-söz xiridarları ilə irtibatı, onlarla deyişmələri ilgi çəkir. Bu olqular (faktlar) Borçalının ünlü aşığı Hüseyn Saraçlının düzüb-qoşduğu ‘Aşiq Şenliyin Borçalı Səfəri’ dastanında əks olunur [13]. Qeyd: Bu dastan Türkiyəli araşdırıcı Zeynelabidin Makas tərəfindən Hüseyn Saraçlının dilindən yazıya alınaraq Türkiyədə də təhlillə birlikdə dərc edilmişdir [14].

Şenlik Babanın yetişdirdiyi çıraqlar arasında Borçalı–Ahısqadan Quşçu Abbasəli, Lebisli Nuru oğlu Balakışi, Əhməd və başqaları da olmuşdular.

2003, s. 98–99 / <http://ebooks.presib.az/pdfbooks/azedborch.pdf>

¹⁰ گنج‌ضایید = Cüng-Bayaz, 1914, s. 48, 77a, 80, 85a, 92

¹¹ ‘Dan Yıldızı’, ədəbi, elmi, ictimai jurnal, Tiflis 1928 # 4-5 / Gürcüstan Kitab Palatası arxivində, s. v. 42, 45, 49

¹² Mahmud Kamaloğlu, Osman Dərviş, Şurəddin Qarapapaq, Borçalı Aşıqları, Bakı 2005, s. 37–42

¹³ Aşiq Hüseyn Saraçlı, Şeirlər, Söyləmələr, Bakı 1992, s. 93–117

¹⁴ Zeynelabidin Makas, Aşiq Şenlik’in Borçalı Seferi, ‘Türkiyat Araştırmaları Dergisi’, Selçuk Üniversitesi, Sayı 6, Konya 1999, s. 303–319 / www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s6/6.pdf

Önəmlidir ki, Şenlik Baba Borçalı ədəbi mühiti və Ağbaba çevrəsi arasında da körpü olmuşdur.

Şenlik Babanın Borçalının Quşçu kəndindən şair Abbasəliylə deyişmələri dillər əzbəridir.

Şenliklə Abbasəlinin deyişmələrindən örnəklər Ziya Borçalı cüng-bayazında da var ^[15]; bu deyişmə-atışmaların dördü Türkiyədə Şenlik toplularında yayınlanmışdır ^[16].

Söylənir ki, Borçalının Qasımlı kəndində Şenlik igid Səməd Bəyin əziz müsafiri olarkən onun istəyiylə qonşu Quşçu obasından şair Abbasəli çağırılmış, məclisdə bu saz-söz sərrafları deyişmişdilər.

Divani kökündə deyişmələrin birində Abbasəli tərəf-müqabilinə: “Sən tək incə aşığın açdım gizlin sirrini” demişdi:

Abbasəli abdal olmuş, eşq ucundan dəlidir,
On iki imam, ənbialar bir Xudamın quludur,
Açsam gizli mətahımı, ləli-gövhər doludur,
Dürri-cəvahir görünür ayanbaayan, aşıq.

Abbasəlinin hər bə-zorbasına Şenlik təmkinlə:

Arzulayıb gəlmişəm mən sizi deyin, aşıq
cavabını qaytarmışdı.

Şenliklə Faxralı Nəbinin deyişmələri də ^[17] gözəl sənət örnəkləridir. O, şair Nəbiyə üz tutaraq, belə söyləmişdi:

Ta əzəldən qətrə ikən bəhri-ümman olmuşam,
Heç tükənməz xəzinədən ləli-mərcan olmuşam,
Söylənir cümlə cahanda şanı, şöhrətim mənim,
Aşıqların arasında nitqi lisan olmuşam.

Şenlik Babanın ölümünə Borçalı şairləri Miskin Nəbinin, Xındı Məmmədin ağıt-mərsiyələri bəllidir.

Borçalıda xalq şeirinin gəlişimində özəl mövqe qazanmış olan Faxralı Güllər Pərinin qıfıləndlərini Şenlik açmışdı. Güllər Pəri Şenlik Babaya göndərdiyi qıfılənddə belə sual vermişdi:

¹⁵ گنج‌ضایه = Cüng-Bayaz, 1914, s. 17, 35, 35a, 63

¹⁶ İsmail Aşıkoğlu, Aşık Şenlik, Ankara 1964

Ensar Aslan, Çıldır Aşık Şenlik, Ankara 1975

Çıldır Aşık Şenlik Divanı, hazırlayanlar A. Berat Alptekin və M. Nizameddin Coşkun, Ankara 2006

¹⁷ گنج‌ضایه = Cüng-Bayaz, 1914

Borçalı Şair Nəbi, Eləsi var... Toplayan Hüseynqulu Məmmədli, Bakı 2003

Quranda oxunan qul hüvəllaha,
Yasində sırəbbi nüktə nədəndir?

Burada Quranın ‘İhlas’ surəsindəki <لَقَدْ لَشِوْهُ> (qul hüvəllahu) (De: O Allah birdir) kəlamına, ‘Yasin’ surəsinin ilahiliyinə işarət hiss olunur.

Şenlik Borçalının Faxralı kəndində Yahyaların Abbasın toyunu şölətləndirəndə məclisə qadın şair Güllər Pəri də qatılmış, yaşmaq altdan şeir söyləmişdi.

Ustad Şenlik haqqında kitablarda Şikəstə Pəri adında bir qadın şairin adı çəkilər. Şenlik Babaya qıfılbənd göndərmiş Pərinin Gürcüstanın Busətli kəndindən olduğu bildirilir [18]. Qaynaqlar belə sərgiləyir ki, Borçalının indiki Faxralı elinə bitişik Şahbuzlu (Şalvızdı) obasına o çağlar Şahbuzətli də deyilmişdir və Güllər Pəri də, onun nəvəsi oğlu (nəticəsi) İsmayıl müəllimin sübutladığına görə, bir dönəmlər Faxralı qəsəbəsinin Şahbuzlu məhəlləsində yaşayırmış. Demək ki, Şenlik Babaya qıfılbənd göndərmiş Şikəstə Pəri adı keçən Güllər Pəri olmuşdu.

Şenliyə Gürcüstanlı Abdul Bəyin qızı Zübeydə şeir göndərəndə Şenlik ona gözəl bir gəraylı ithaf etmişdi.

Şenliyin “Borçalı Səməd Bəy” dastanı [19] həm Borçalı, həm də Çıldır-Qars çevrələrində aşıkların ifa repertuarlarında önəmli yer tutmaqdadır. Onun “Mehralı Bəy”, “İsmayıl”, “Cüyür Ovu”, “Gürcüstan Səfəri” epizodik söyləmələri-dastanları da bu yerlərlə ilgilidir, daha doğrusu, ünlü aşığın Borçalı məkanında dolaşım, gəzi göstərgələridir.

2.3. ŞENLİK ŞEİRLƏRİNDƏ BORÇALI

Şenlik Babayı Borçalı saz-söz aləminə qovuşduran təməl bağlardan biri onun şeirlərində Borçalı mövzusunun üstünlüyüdür. Burada öncül xətti comərd igidlərin, xalq müdriklərinin şərəfinə təriflər tutur.

O, Borçalı bölgəsinin hörmətli, sayımlı bəylərinə özəl qoçaqlama qoşmuşdu. Bu şeirdə bəylər məclisində irfan açılmasını tərənnüm edərək, belə diləmişdi:

Şenlik der bəylərin adı ucalsın,
Həm dostundan, düşməninə bac alsın,
Ol Allahım bir yastıqda qocaltsın,
Cənnətdir elatı, eli bəylərin.

¹⁸ Ensar Aslan, Çıldır Aşık Şenlik, Ankara 1975, s. 117

¹⁹ Rüstəm Rüstəmzadə, El Qəhrəmanları Xalq Ədəbiyyatında, Bakı 1984, s. 61–63
Aşiq Hüseyin Saraçlı, Şeirlər, Söyləmələr, Bakı 1992, s. 93–116

Bəylərin məmləkətinə – Borçalıya söz-fikir ustadının özəlliklə rəğbət bəsləməsi, yəni Borçalıyı cənnət adlandırması diqqəti çəkməyə bilməz.

Şenlik Babanın Borçalı xalq qəhrəmanlarını övgüsü çox seçilir.

Aşığın Borçalıdakı sayseçmə adamlara yönəlik şeirlərindən ən yayğını “Əfəndim” rədifli qoçaqlamadır. Bu qoşmanın bir neçə seçənəyi (variantı) var. Onlardan birinə Ziya Borçalı cüng-bayazında rast gəldik [²⁰]; birini Məhməd Fəxrəddin Kırzioğlu 1960-cı ildə Çıldırda Şenlik Babanın oğlu Aşıq Qasımdan yazıya almışdır [²¹]; digərini Türkiyəli alim Ənsar Aslan yayınlamışdır [²²]; biri Borçalıda Aşıq Hüseyn Saraçlının [²³], biri Borçalı Aşıq Xan Kamandarın [²⁴], biri də Borçalı Aşıq Nuruəddin Qasımlının dilindən dərlənmişdir [²⁵].

Bunlardan Ziya Borçalı seçənəyini daha əzəli, daha ilkin hesab edirik.

Şeir belə başlayır:

Səməd Bəylə İsmayılın seyrinə vardım,
Bu diyarı gəzə-gəzə, əfəndim.
Səməd Bəy namında bir gizir gördüm,
Vəsfini qaldırram sözə, əfəndim.

(Qeyd: Borçalı ustadı Xan Kamandar bu bəndin ilk iki dizəsinə belə söylərdi:

Bu gün Qasımlının seyrinə vardım,
Borçalıyı gəzə-gəzə, əfəndim.

Və bizcə, bu, daha məntiqlidir).

Borçalı Koroğlusunu olaraq ün qazanmış Qasımlı Səməd Bəyi Şenlik aslan görümlü, paşa səltənətli, xan qurumlu, zəhmi ağır igid kimi vəsf etməkdə haqlıydı. Qoçaqlamada Səməd Bəyin Sibirə getməyi, Alosman (Osmanlı) yurduna talan salmağı, Cəlalə Kürdünə qılıç çalmağı, İran ölkəsindən xərac almağı əks edilir, Səməd Bəyin dostlarından Mehralı şahlar quşuna, Mahmudoglu ətdən qalaya, İsmayıl Rüstəm Zala bənzədilir, İsmayılın krala boyun əymədiyi, Çavuşogluğun yüz kazağı dağıtdığı xatırlanır:

Şenlik söylər qoç igidlər pirini,
Başqasına verməm gizlin sirrini,
Səməd Bəylə İsmayılın yerini
Verməz bu diyarda kimsə, əfəndim.

²⁰ گنج ضایه = Cüng-Bayaz, 1914

²¹ M. Fəxrəddin Kırzioğlu, Aşıq Şenlik, Ankara 1960

²² Ensar Aslan, Çıldır Aşıq Şenlik, Ankara 1975

²³ Aşıq Hüseyn Saraçlı, Şeirlər, Söyləmələr, Bakı 1992

²⁴ ‘Gürcüstan’ qəzeti, Tbilisi 1994 # 11, s. 4

²⁵ Valeh Hacıyev, Borçalı Mehralı Bəy Tarixi Həqiqətlərdə, Tbilisi 2001

Şenlik Babayı Borçalının Şülöyür qəsəbəsində erməni silahlı qarovul-
çuları incidəndə o, Səməd Bəyə gileyini, “dilibilməz yağının cənginə
düşməyini” şeirlə belə bildirmişdi:

Sənsən Qul Şenliyin xoş havadarı,
O səbəbdən gəldim bu yana sarı,
Şülöyür elinin qoruqçuları
Bizi soyub yola saldılar, bəyim.

Səməd Bəyin ölümü Şenlik Babanın qəlbini göynətmişdi:

Ay ariflər, gəlin sizə söylüyüm,
Səməd Bəy namında hökmü xan getdi,
Qazaxnan Şəmşəddil, külli Borçalı
İgidlər içindən belə can getdi.

Şenlik, bu ağıtında Səməd Bəyin meydana girəndə mərdanə cəng etməyini,
ayağını polad üzənginin üzməyini, Alosmanı, Hindi, Firəngi gəzməyini,
Cəlaliyə bir tufan salmağını qürur duyğusuyla xatırlamış, onun ölümündən
sarsıldığını nəzmə çəkmişdi:

Şenlik mədh eləyib saldı dastana,
Yaşayıb hər zaman rəhmətim ona,
Rüstəm tək səs saldı külli cahana,
Hayıf, əlimizdən qəhrəman getdi.

Şenlik Babanın Səməd Bəylə, İsmayıl dostluğu saz-söz üstə köklənmişdi.
Çünki Şenlik demişkən, onlar “ustadlardan əhli-mərfət alarlar, müddahdırlar
saza-sözə”.

Borçalının Abdallı elindən Kor İsmayıl da Şenlik layiqli qoçaqlama
qoşmuşdu. Adı keçən İsmayıl Borçalıda Səməd Bəyin qaçaqlar dəstəsinə
qatılıb, qavğalar törətmişdi, Kəşmiri, Şirazi da vəlvələyə salmışdı, sonra
Osmanlıya keçmişdi, sonda ata yurdu Borçalıya dönmüşdü.

Hüseyn Saraçlının dilindən yazılmış Şenlik Babanın bu qoçaqlamasında
İsmayıl qorxmaz igid kimi vəsf edilir, iftixarla anılır ki, onun şöhrəti Qafdan
Qafa yayılmış, hər nadanı məclisində əyləməz, laf ataraq hirsli-hirsli
söyləməz, seyrəqub yurdunu abad əyləməz... “Məmləkəti şana kimi daradı”,
“Şam, Hələbdə, Qayseridə var adı”...

Qavğa günü dağı dələr cidası,
Koroğludan çoxdu bunun ədası,

Zaloğludan artıq gəlir sədası,
Bərəkallah belə ünə, İsmayıl.

Qoçaqlamada İsmayılın Çənlibeldə Koroğluyla bərabər bəzircanlar pozmağa layiq olduğu söylenir. Kəşmir, Şiraz, Çini-Maçın, Bakı, Həştərxan, İran, Osmanlıda mərdlik, hünər göstərmiş, Gürcüstana da dəstək durmuş İsmayıl haqqında bu şeirin tapşırması (sonluğu) belədir:

İgid odur dözə igid yolunda,
Hökmün işlər hər divana elində,
Şenlik kimi şairlərin dilində
Dastan oldun hər lisana, İsmayıl.

İsmayılın ölümünə Şenlik hüznü ağıt düzüb qoşmuşdu. Bu ağıtda İsmayıl dünyaya şöhrət, şan salan, qoşunlar dağıdıb ordular vuran, qanlara qan çalxayan, üç padşahın ölkəsinə sığmayan, Koroğlu sədalı hökmü xan, İskəndər ucalı, Rüstəm əsilli, Hatəm səxavətli, qızılquş caynaqlı tərlan misallı tərif edilir.

Şenlik Babanın “Mehralı Bəy Atlıları Türküsü” şeiri də ilgi oyadır. Borçalının Darvaz qəsəbəsindən olub, Osmanlıda yüksələn cəsur Mehralı Bəyə həsr edilmiş bu qoçaqlama o dövəmdə olduğu kimi, günümüzdə də öz hay-halayıyla mücadilə, hünər marşdır:

Qurşannıq qılıcı, geyinnik donu,
Qavğa buludları sarır hər yanı,
Doğdu qoç igidin şan almaq günü,
Can sağ ikən yurd verməriz düşmana!

Şenlik Babanın Borçalı Nəbioğlu Məhəmməd haqqında şeiri öz təbiiliyiylə seçilir:

Borçalı elində bir şəxsi izzət
Gedib qoca köydə xoş ülfət gördüm,
Nəbioğlu namda ismi Məhəmməd,
Məkanı ziynətli Molləhməd gördüm...

Özü demişkən, hər nadana gövhər paylamayan Şenlik Baba Borçalının bu hörmətli el ağsaqqalını ona görə belə tanıtmışdı ki, onun Borçalı elatına yaraşan sədası, ünü varıydı, elmini çox, hökmünü ziyadə, şərəf payını mətanət görmüşdü. Şeirdə Borçalı Nəbioğlu Məhəmməd xoş kəlamlı şəxsiyyət olaraq təqdim olunur, mərdlikdə İskəndərə, səxavətdə Hatəmə tay tutulur.

Ünlü sənətçi digər bir qoşmasında Orucoğlu Əsgər Ağanın hər yerdə qırıyatı (qeyrəti, şərəfi), varı söyləndiyini tərifləyir və sonra belə nəzmə çəkir:

Gəncə–Qarabağa salıbdır bir ün,
Borçalı elində izzəti üstün,
Soğanlıqlı Abbas kimi günbəgün
Təəssüf çəkən havadarı söylənir.

Aşkarladığımıza görə, Soğanlıqda gerçəkdən Abbas adlı hörmətli ağsaqqal yaşamışdı, o, dükanda çalışmış, duz-çörəkli, düz ürəkli adam olmuşdu [²⁶].

Şenlik Baba Borçalının ağır eli Faxralının dış sızladan bulaqlarını, göy talalarını, Ballı dərəsini, Palıdlı dərəsini, hörmətli kişiləri Usta Əhməd, Haqverdi, Molla Qurban, Aşıq Oruc, Kərim Ağa, Hübət, Noyruz, Bayramalı, Tanrıverdi, İbrahim, Hüseyn, Abbas, Musa, Kamandar və başqalarını dərindən ehtiramla tərifləmişdi:

Səfil Şenlik bu bəsatı gördü xoş,
Görüm Faxralının biri olsun beş,
Abbas tülək tərən, Musa qızılquş,
Əhli-mərfət Kamandarı gördün mü?

Şenlik Baba Faxralıdan Söyünlərin Molla Mahmud, Təhməzqulu, Molla Qurban, Yahyaların Abbas, Aşıq Oruc, Qoçulu Ömər oğlu Mahmud, Qəmərlı Oyçu oğlu İsmayıl, Qızılhacılı Cöyrü oğlu Qara, Sağamoylu Yahya Bəy və digərləriylə dost olmuş, onların məclislərində çox çalıb oxumuşdu.

Şenlik Gümrüdəki Erməni daşnak qurumuna yazdığı qorxutma şeirdə [²⁷] Erməni hiyləbazlarının iç üzünü açmış, bunun qarşılığında da Borçalıların igidliyindən bəhs etmişdi:

Qazax, Borçalı da dava düzərlər,
Təkəyə, Türkmənə kağız yazarlar,
Onlar da cəng günü üstün hazırlar,
Biri min adama bərabər gələr.

Ustadın bədii mirasında Borçalı mövzusunun zənginliyinə mahalın Sarvan, Qızılhacılı, Qarayazı, Qəmərlı, Hamamlı, Qasımlı, Görərxı, Arıxlı, Faxralı, Qoçulu el-obalarında məclislər aparması dəstək vermişdi.

²⁶ Aşıq Məmmədbağır Soğanlıqlı, Repertuar dəftəri, 2001 (əlyazması), s. 1a / Məqalə yazarının şəxsi arxivində

²⁷ M. Fəhreddin Kırzioğlu, Edebiyatımızda Kars, İstanbul 1958, s. 81

2.4. ŞENLİKDƏ BORÇALI ŞİVƏSİ ÜNSÜRLƏRİ

Qüdrətli sənətkarın şeirlərində Borçalıya, Qarapapaqlara məxsus ağız-ləhcə, ləmis, deyim, kəlmə dağarcığı da diqqəti çəkir.

Onun ən çox sevdiyi, çalib oxuduğu “Borçalı Dubeyti”, “Borçalı Gözəlləməsi”, “Borçalı Qaytarması”, “Borçalı İrfanisi”, “Çıldır Divanisi”, “Çuxuru”, “Sultani”, “Qürbəti-Kərəmi” saz havaları olmuşdu və bu havacatlar onun ifa repertuarında o qədər yaygın yer tutmuşdu ki, çox vaxt onlar Şenlik Babanın adına əlaqələndirilmiş, “Şenlik xoşlamağı” havaları olaraq yayılmışdı.

Şenlik şeirinin söz varlığında Borçalı–Qarayazı ləhcəsi dolğun görünür. Bu baxımdan onun şeir dilində torpaq (toprak yox), yarpaq (yaprak yox), yayılıfdı, qurtuluf, atdar, asdan, qızdar, şennih, mən (bən yox), mahna (bəhanə anlamında), çöyür (çevir anlamında), döölət, gələr, gəlmer kimi deyim biçimləri, həmçinin, Osmanlıcada işlənməyən, yaxud başqa adlar daşıyan açar, ağ, acal, akuşka, aloy, anarı, andır, ayam, başatan, beyqafil, bıy, bildir, birçək, cahal, əppəh, eşih, fırlıllah, hancarı, havah, sənək, süysün, yığval, ürüzgər, layıh, havar, yağın, mazarrat, taqsır, yekə, beçərə, buxaq, bulaq, əmlik quzu, qalmağal, xəlvət... kəlmələri üstünlük təşkil etmişdi.

Şenlik Babanın ustadnamələrindəki:

Əxlaqda həlim ol, pənçədə polad,
Lisanda kamalın hal eylə qat-qat,
Əvvəl sərraf ara, sora sözün sat,
El qədrin bilməzsə, sözün yazıqdır –

hikmətli kəlamlar Borçalı bölgəsində günümüzdə də dillər əzbəridir.

Şenlik Babanın 1913-cü ildə ölüm ayağında söylədiyi və başdaşına yazılmış:

İstər ixtiyar ol, istər növcavan,
Bu dünyada baki qalan öyünsün;
Maraqsız, fikirsiz, qəmsiz hər zaman
Başatan şad olub gülən öyünsün –

kəlmələri ata sözləri yerində aşığılar məclislərinin, toy-düyünlərin söz bəzəyidir.

SON SÖZ ƏVƏZİ

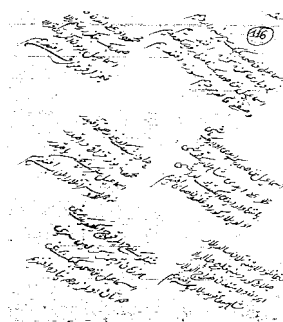
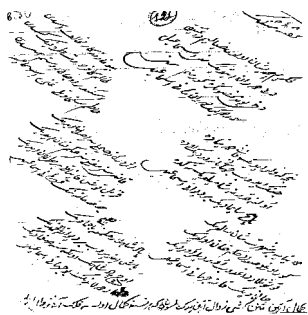
Nəticə olaraq, Şenlik Babanın arxivdə [گنج ضایید = Cüng-Bayaz, s. 85a] əldə etdiyimiz “Qalmadı” adlı bir şeirini məmnunluqla təqdim edirik:

Aldanma cahana, olma divanə,
Fani dünya bir insana qalmadı,
Səddi İskəndərə, Rüstəmi Zala,
Əli kimi şir-aslana qalmadı.

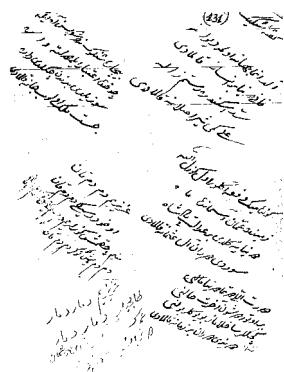
Dördəlli tutmadı dünya malını,
Bir oturub düşün axır halını,
Kiçiklər saxlamaz böyük yolunu,
Döndü dövrən, bir zamana qalmadı.

Qandım ki, bir dəfə dili gözəl rah,
Zəmində ümmandı, asimanda mah,
Dünyaya gələndə adil pədişah,
Sordu dövrən Alosmana qalmadı.

Biçarə Şenlik də düşüb ah-zara,
Çox etibar etmə döylətə-vara,
Süzüldü bədəndən, çəkildi dara,
Bir cüt mələk olub, cana qalmadı.

Ziya Borçalı Cüng-Bayazında
Şenliyin şeirləri (arxivdən)

Tədqiqatçının arxivindən

NAĞIL KİMİ BİR SÖHBƏT

Tiflisdə yaşayıb fəaliyyət göstərən tədqiqatçı-tərcüməçi Mirzə Məmmədov bu günlərdə redaksiyamıza təşrif buyurmuşdu. Özü ilə bizə çox qiymətli hədiyyə - Əmrah Gülməmmədov, Hüseyn Saraçlı, Kamandar Əfəndiyev, Avdı Qaymaqlı, Xındı Məmməd, Əlixan Qarayazılı, Əkbər Cəfərov, Kəram İncəli, Şakir Hacıyev və digər görkəmli sənətkarların vaxtilə Gürcüstan radiosunda yazılmış lent yazılarını da gətirən Mirzə müəllimin daha bir hədiyyəsi isə Aşıq Kamandardan ömrünün son dövründə götürdüyü və indiyədək Azərbaycan mətbuatında çap olunmayan müsahibə idi. Həmin müsahibənin bu gün də aktuallığını nəzərə alaraq “Ozan dünyası”nın oxucularına təqdim edirik.

Sovetlər məkanında aşkarlıq və yenidənqurmanın geniş vüsət aldığı vaxtlar Türkiyə ilə sərhədlər açıldı. 1990-cı illərdə Türkiyəyə getdim, Qarsda, Ankarada qohumlarımı tapdım. Onlara Gürcüstan radiosunun qızıl fondunda olan aşıq havalarını - Borçalı aşıqlarından Sadıq Sultanovun, Xındı Məmmədin, Əmrah Gülməmmədovun, Kamandar Əfəndiyevin, Hüseyn Saraçlının, Əhməd və Məhəmməd Sadaxlıların, Nurrəddin Qurbanovun, Əlixan Qarayazılının lent yazılarını apardım. Qarsda olarkən yerli aşıqlardan Səbri Şimşəkoğlu, Şərəf Taşlıova, Murad Çobanoğlu, İslam Ərdənər ilə görüşdüm, Borçalı aşıqlarının ifaları yazılmış maqnitafon kasetləri hədiyyə etdim. Onların da Borçalı aşıqlarının ləmsində oxuduqlarının şahidi oldum, lent yazılarını Gürcüstan radiosuna gətirdim. Apardığım kasetlədən eyni zamanda Qarsda səsyazma köşklərinə verdim. Bir sözlə, Borçalı aşıqlarının kasetlərini Qarsda yaydım. Bir neçə ildən sonra Gürcüstan radiosunda işlədiyim vaxtlar Ankaranın TRT kanalının dəvəti ilə təcrübə keçmək üçün 15 günlüyə Türkiyəyə yollandım. Borçalı aşıqlarının Gürcüstan radiosunun qızıl fondunda saxlanılan lent yazılarını Ankara radiosuna təhvil verdim, həmin radioda canlı yayımda çıxış edərək Borçalı aşıqları barəsində söhbət açdım. Türkiyənin müxtəlif yerlərindən - Sivasdan, Qarsdan, Muşdan, İğdırdan, Ərzurumdan canlı bağlantılar oldu. Borçalı aşıqlarının ifasındakı saz havalarına valeh olduqlarını bildirirdilər. Aşıq Əmrah və Kamandarın ifaları ilə xüsusilə maraqlandılar.

Ankaradan Qarsa qayıtdım. Orada bir neçə iş adamı, sənət adamı, dövlət rəsmisi ilə görüşdüm. Aşıq Kamandarı Qarsa dəvət etmək arzusunda olduqlarını bildirdilər. Vətənə qayıdanda ustad aşıq Kamandarla görüşdüm. Türkiyə təəssüratlarımı, onu Türkiyəyə dəvət etməyə hazır olduqlarını danışdım. O, razı olduğunu bildirdi. İnşallah, Türkiyəni də görərəm, - dedi. Türkiyəyə növbəti səfərim zamanı Gürcüstan radiosu, eləcə də Qars radiosu üçün ustad aşıqdan bir müsahibə aldım. Bu müsahibədə böyük ustad saz-söz barəsində öz gözəl fikirlərini bölüşür. Türkiyəyə, türk dünyasına sonsuz məhəbbət hissini bir daha açıqlayır. Təəssüf ki, bu ustad aşıq Türkiyəni görə bilmədi. Müsahibədən bir neçə il sonra uzun sürən xəstəlikdən dünyasını dəyişdi.

* * *

- Ustad, ilk sualım belədir: Sizcə, saz nədir?

- Bizim ocağımıza xoş gəlmisən, Mirzə müəllim. İndiyədək bir neçə dəfə bizə gəlibsən və heç vaxt da narazı getməmişən, yəqin ki, bu dəfə də narazı getməzsən.

Mənə elə gəlir ki, biz indiyədək «saz nədir» söhbətinin üstündə çox dayanırıq. Belə suallar minlərlə olub, minlərlə də cavab verilib. Saz sənəti bizim əcdadımızdan üzübəri babalarımızın nərəsidir, nənələrimizin laylasıdır. Saz o nərəni, o laylanı ifa edir. Saz xalqın dərđini, sevincini, toyunu, bayramını tərənnüm edir. Saz sənəti xəzinədir, böyük bir anlayışdır, böyük bir nəğmədir, söz baharıdır, söz dəryasıdır. Mən arzu edirəm ki, bizim XXI əsrin indiki mərhələsində dünyaya gələn körpələrdən başlamış, heç kim indən sonra məqamı gələndə çətinlik çəkməsin, nə mənada, indiki nəsilər ki, var 18-20 yaşında, onların sənətdən anlayışı, mən deyərdim ki, yoxdur. Bunu danmaq olmaz, sənəti bilənlər çox az-azdır. Bunlar indən sonra düzgün dərk etsinlər saz sənətini, babalarımızın, əcdadlarımızın sənətini, milli sənətimizi. Bir millətin nümayəndəsi, istər gənc olsun, istərsə də yaşlı, öz milli sənətinə qiymət vermirsə, onu anlamırsa, onu duymursa, onun eşqi ilə gəzmirsə, dolanmırsa, ona nə ad vermək olar? Bu, məlum şeydir. Mən arzu edirəm ki, bütün sənətkarlığımıza da, sənətkarlarımıza da Allah insaf versin, ağıl versin, bacarıq versin, sənəti düzgün ifa etsinlər. Ustadlarından nə təhər alıblarsa, eləcə ifa etsinlər. Oturuşuna, duruşuna, davranışına, danışığına, məclis aparmasına, hansı sözün hansı məqamda deyilməsinə, məclisdə hansı sözü demək olar, hansı sözü demək olmaz, bax, belə bir şərtlərə əməl etsinlər. Böyüyün böyük yerini, kiçiyin kiçik yerini bilsinlər, özünü idarə etməyi bacarsınlar, sənətə qulluq etməyi, sənətin pəhrizini saxlamağı bacarsınlar. Beləliklə, sənətin inkişafı

həyatda daha gözəl olar, çünki o sənətə qulluq edən ömrünü-gününü ona həsr etməlidir, sənətlə bərabər şam kimi yanmalıdır. Onda sənətin qiyməti də olacaq, anlamayanlar da sənəti anlayacaq. Yunis Əmrə, Allah ona rəhmət eləsin, deyirlər, belə yazmışdır: «Bilməyən nə bilsin bizi, bilənlərə salam olsun». Xeyr, Əmrə belə deyib:

*Bilməyənlər bilsin bizi (nlar da öyrənsin),
Bilənlərə də salam olsun.*

Gənc nəslə belə tərbiyə etmək lazımdır, qoy, bilməyənlər bilsin, bilənlər də yaşatsın, xalqa çatdırsın.

-Sağ olun, ustad. Yunis Əmrədən danışdınız, məhz el Yunis Əmrə saza böyük qiymət vermiş, bütün şeirləri saz üstə köklənərək yazılmışdır.

- Elədir.

- Ustad, Sizi nəinki Borçalıda və Azərbaycanda, ümuməyitlə, türk dünyasında yaxşı tanıyırlar. Necə oldu ki, Siz əlinizə saz götürüb aşılıq etməyə başladınız ?

- Çox gözəl sualdır, lap yerinə də düşdü. Mənim bu sənətə qurşanmağımın, bu sənət dünyasına düşməyimin, sənətə yaxınlaşmağımın, «mən aşiq olacağam» deməyimin doğrudan da bir-birinə oxşamayan yolları var. Mən o dediklərimizi xırdalamıram, elə bir-ikicə əsas amilləri deyirəm ki, sənətkar var ki, danmaq olmaz. Amma eləsi də var, deyir ki, bu sənətdə qazanc çoxdur, görüm mən nə təhər aşiq ola bilərəm. Bir neçə hava oxuyaram, el də məni məclislərə aparar, dolananışığım burdan çıxar. Beləsindən aşiq olmayacaq. Bu, mənim sözümdür. Mən daha xırdalamıram, çünki sizin hamınıza məlumdur. Həvəskar aşıqlara gəldikdə, qoy həvəskar çox olsun, mən arzu edərdim ki, hər evdə bir

saz olsun. Onda sazın qədri bilinəcək, çünki biz azərbaycanlıyıq, kökümüz türkdür. Bizim laylamız var, nəğməmiz, qoşqumuz var, nə təhər deyir Baba Şenlik? Söz olan yerdə saz olmalıdır, saz olan olan yerdə söz olmalıdır, elədirmi?

İndiki kimi gözümün qabağındadır, keçmiş Sovetlər İttifaqı dövründə olan bir hadisədir, mənim uşaqlığım o dövrə təsadüf edir. 11-12 yaşlarındadır idim. Aşıqlar gələrdi bizim ellərə, obalarımıza toylara, müəyyən yerlərdə konsertlər də verərdilər. Onları bir neçə dəfə dinlədikdən sonra bu eşqə düşmüşəm ki, mən də elə aşiq olam. Qəlbində tutmuşam ki, ilahi, mənə elə bir cəsarət ver, şüur ver ki, mən saz çalmağı bacarım. İnanın ki, dövrün belə bir vaxtı olub, heç əlimizdə pul da olmayıb ki, mən gedəm balaca bir saz alıb gətirəm. Taxtadan özüm düzətmişəm saz şəklində. Mənim poemam var, orada da yazmışam. Deməli, dördbucaq şəklində çərçivəyə bənzər, mismarlamışam bir-birinə, sonra da ona qol atmışam.

- Bəs simlərin yerinə?

- Hə, onu da deyim. Sim yox, simləri öz dilimizdə deyək, keçmiş qarapapağıq, tərəkəməyik, simləri o məftillərdən çəkmişəm. Məftil deyərdik o vaxt. Müəyyən işlərdə işlədirdi onu sənətkarlar. Onlardan gətirib bağlamışam və bir neçə günün içərisində başlamışam çalmağa. Allah bütün keçənlərimizə rəhmət eləsin, mənim anam Kosalıdan, atam isə Kürüstü Kəpənəkçidəndir. Orda ana evində olan vaxt biz gedərdik rəhmətlik Abdallı Kərimin bağına. Onun bağından meyvə alardıq, nə ilə alardıq? Ona taxıl aparardıq, qarğıdalı aparardıq. Taxılı, qarğıdalını alıb, onun əvəzinə bizə meyvə verərdi. Bir dəfə mən ora yaxınlaşanda görmüşəm saz səsi gəlir. Həmin bu bağın bağbanı əyləşib, saz sinəsində oxuyur. Uşaqlar meyvəni alıb qayıdıblar, mən isə özüm-dən asılı olmayaraq quruyub qalmışam bu sazın qarşısında. Sonra bu adam çağırır, bəjoğlu, bir yaxın gəl görüm (indi çağırmasın), əy, sən nə yaman baxırsan, bəjoğlu. Olmuya saz xoşuna gəlir, çala bilirsənmi? Uşağam, demişəm ki, nə bilim. Sazı verib, mən də əlimə alan kimi çalmışam. Bəlkə də bu, özüm düzəltdiyim alətin təsiri altında olub. Barmağım yavaş-yavaş simə yatıb, götürmüşəm sazı əlimə, başlamışam o kişinin çaldığı havanı çalmağa, çünki indicə eşitmişdim onu. Onun çaldığı qədər olmasa da, mən ona bənzətmişəm, o heyran qalıb. Deyib ki, bəjoğlu, bu saz sənindir, apar. Belə kişilər var idi, Allah rəhmət eləsin.

Bu hadisədən bir az keçəndən sonra Kürüstü vadisində xəbər yayıldı ki, filankəsin uşağına vergi verilib. Mən evliyələr də gördüm. Bu, Türkiyədə də bəllidir. Hər yerdə bəllidir. Fəda olduğum Hacı Əfəndi babam mənə rast olub. O, mənə bu qisməti bu haqq-taalanın eşqinə veribdir. Ondan sonra mən başlamışam yavaş-yavaş dillərə düşməyə.

Bax, mənim sənətkarlığım belə başlayıb. Onda mən heç ağılıma da gətirməmişəm ki, çalıb-oxuyanlar pul qazanır, ailə dolandırır, maddi cəhətdən bunun nəyi var. Beləliklə də Allah-taalanın hökmünnən, qismə-tinnən Hacı Əfəndi babamın qismətinən, Allahın eşqinə verdiyi qismə-tən yavaş-yavaş gəlib əvvəlcə şagirdi olmuşam aşiq Sadiq Sultanovun. Kirəc Muğanlıda Qarif kişi olub, kolxoz sədri, ona Allah qəni-qəni rəhmət eləsin, bu işin təşəbbüskarı o olub. Ustad aşığa deyib ki, ay Sadiq, burda bir uşaq var, aləmdir, belə, dinlədikcə dinləmək istəyirsən. Onun təşəbbüsünən mən Sadiğa şagird oldum. Poemamda da var. Yayda işləmişəm traktorda, üç aylıq kursunu qurtarmışdım, mənim belə bir sözümdür, poemam belə başlayır:

*Yay olanda tarlalarda tər saldım,
Qış olanda ustadımdan dərs aldım.*

Beləliklə, aradan bir xeyli vaxt keçib, və sonra getmişəm əsgərliyə. Üç il yeddi ay əsgərlikdə qalandan sonra qayıtmışam. Aradan bir neçə il keçmiş, mən yavaş-yavaş xanəndəlik də öyrənmişəm, yanıma burda bir xanəndə düşmüşdü. Qarmon çalmağı da öyrənmişəm və sair. Yeri gələndə mən xanəndəlik eləmişəm. Saz da götürdüm. Yeri gələndə xanəndəlik edirdim, yeri gələndə aşılıq edirdim. Aşiq Əmrəha Allah rəhmət eləsin, ikinci ustadıma. O, qız evində olub, mən oğlan evində olmuşam. Mən Molla evinin Paşanın, Allah rəhmət eləsin, oğlu Məhəmmədin toyunu mən eləmişəm. Qocayev Məhəmməd deyirdilər, o dövrün tanınmış qəhrəman oğullarından biri idi, qız da onun idi. Qız evində də Aşiq Əmrah olub. Ona çatdırıblar ki, bir cavan oğlan var, a kişi, dünyaya meydan oxuyur, bütün xalq heyran qalıb onun oxumağına, çalmağına, elə bil barmaqları sənin barmaqlarıdır. Ondan mənə bir kağız gəlib. Birinci dəfə kağızı oxumuşam və mən demişəm ki, yox əşşi, o adlı-sanlı bir sənətkardır, mən bir uşaq, cavan, hələ ustadın meydanına hara gedirəm? İkinci dəfə məktub gəlib ki, əmioğlu, biz əmioğluyuq axı, həqiqətən də Əmrah kişi bizim kənddən getmədir. O, elə bizim bu ocaqda, Əfəndiyevlər ocağında böyüyüb. Orda mənim əmim oğlu Xoca müəllim ilə bir böyüyüblər. İkisinin bir-birinə təsiri olub bu sənətdə. Onun ikinci kağızından sonra getdim məclisə, görüşdük, öpüşdük. Böyük məclis idi. Toy qurtarmaq üzrəydi. Aşıqları sevnələr aşıqdan aralanmaq istəmirdilər. Burda bizi qoşalaşdırdılar. Pərdələrdə gəzişən barmaq-lar, vurulan xallar, güllər, burdakı təranələr caamatı heyran qoymuşdu. Sanki biz 50 ildir bir yerdə saz çalırıdık: barmaq eyni, çalğı eyni, hərəkət eyni. Yəqin ki, bu cəsurluq, bu həssaslıq, bu incəlik mənə pir tərəfindən - Hacı Əfəndi babamın tərəfindən qurban olduğum Allahın

eşqinə verilmişdi. Mən eşitdiyimi o dəqiqə çətinlik çəkmədən barmağıma salırdım. Və onunla bərabər eyni havalarımız çalınıb və o gündən bərabər əhdi-peyman bağlamışdıq ki, bir gəzəcəyik, elə də gəzdik. Dedim ki, ə kişi, gəzərik, qohum kimi yox, mən sənəin şagirdinəm, sən mənim ustadımsan. Bu adam o qədər həyalı, ismətli bir adam idi, elə ki, görürdü mənim cəsarətim var, ağzını açıb bir söz demirdi. Mən onu məcbur elədim ki, sən yerlərdə de ki, təzə şagirddir, mən şagird götürmüşəm. Elə də ustad-şagird kimi bir yerdə gəzdik toylarda, mağarlarda, şənliklərdə, nişanda, müəyyən səfərlərdə, konsertlərdə. Biz 1956-cı ildə birləşdik. 1957-ci ildə Tiflisdə ifamız lentə yazıldı. Səsimizi Bakı eşitdi. Orda birinci maraq göstərən bəstəkar Qənəbər Hüseynli oldu, Allah ona rəhmət eləsin. Onun təklifinnən, xahişiyən Əlyar Qarabağlı və Osman Sarıvəllinin təşəbbüsü ilə Aşıq Əmrahla mənə teleqram gəldi ki, xahiş edirik iki-üç günə Bakıya gələsiniz. Sizin yolunuzu gözləyirik. Biz getdik Bakıya. 1957-ci ildən başlayıb orda bizim kasetlərimiz yazılmağa. Bax, mənim sənət yolunun başlanğıcı belədir.

-Sağ olun, ustad! Elə ətraflı danışdınız ki, ürəyimdə bir neçə suallar hazırlamışdım...

-Bildim ki,onları verəcəksiniz.

-Onlara cavab vermiş oldunuz. Ustad, hər şeyi tam cizgiləri ilə danışdınız. Bu günkü sənət dünyamızda şah kimi durursunuz. Sənəti öyrənə-öyrənə bu səviyyəyə çatıbsınız. Deyirsiniz ki, mənə vergi də verilib. Əmraha da ustad kimi qiymət qoyursunuz.

Bəlkə bir az da Borçalı aşiq məktəbi barədə danışasınız.

- Deməli, aşiq Şennik babaya Allah rəhmət eləsin. Şennik baba getdi aşiq İzaninin yanına. Bizim eşitdiyimizə, bildiyimizə, ustadlarımızdan aldığımıza görə, bunlar 40 gün 40 gecə dəyişdilər. 40-cı gün İzani bir ayağını irəliyə qoydu, birini geri, bir əməlli-başlı, samballı şapalaq çəkdi Şenniyə. Dedi, ayə, zalım oğlu, qaya kimi bir şeysən, sən. Mən nə deyirəm, cavab verirsən, nə deyirəm, cavab verirsən, o ki, aşiq idin, mənim yanıma niyə gəlmişdin. Şennik cavab verdi ki, ustad sağ olsun, bax, elə bu şapalağa görə gəlmişdim ki,bir ustad şilləsi yeyim, bir şillə çəkəsən.

- Ustadlar deyir:

*Könül, qulluq eylə kamil ustada,
Ustad görməyənin işi xam qaldı.*

Hansı sənətkar ustada qulluq eləməyib, yüz il də keçsə, sənətkar ola bilməz, aydındırımı? Aşıq Əmraha bir mən yox, bütün Borçalı və Azərbaycan, bütün türk dünyası hörmət bəsləyir. Harda bu sazın dadı

var, ilki, ilk qaynağı Əmrahın sazından başlayır. Allah rəhmət eləsin qəni-qəni. Onu mən hər yerdə, hər yerdə yayıram. Onun haqqında mənim özümün böyük fikirlərim var. Allah qoysa, bu yaxınlarda onun böyük bir yubileyini şair Zəlimxan ilə bərabər məsləhət eləmişik. Belə yüksək səviyyədə yubileyini də keçirəcəyik. Ondan sonra Sadıqın, ondan sonra Borçalının başqa qocaman, dünyadan köçən sənətkarlarının hamısının adını yad edib, onlara hörmət mənasında yubileylərini keçirəcəyik. Amma aşiq Əmrah haqqında mənim deyimlərim də çoxdur, yəqin ki, o sözlərdən dəfələrlə veribsiniz. Mənə ki, Allah tərəfindən, Allahın eşqinə, Hacı Əfəndi babamın sayəsində o qismət verilib, məndə etibarsızlıq ola bilməz. Mən nəyi şərh eləsəm, düzgün deyiləyirəm, mübaliğəsiz olaraq. Nə də mən özündən deyən sənətkar deyiləm, çünki bunu ellər-obalar deyir. Özündən deyən sənətkar olmaz. Qoy səni ellər desin, elədirmi? Mənim zəhmətim də, yaradıcılığım da göz qabağındadır. Amma hər dövrün bir tələbi var. İndi dövr ayrıdır, amma keçmiş dövr, 50 il bundan qabaq ayrı idi. O dövrdə Əmrah bulağından çox sənətkarlar su içib. Mənim nə qədər ayrı yolum da olsa (hərəmizin ayrı-ayrı yollarımız var, mən sonra ayrıldım özüm-özümdən), onun bünövrəsi başlayır aşiq Əmrahdan. Bütün ustadlara Allah rəhmət eləsin. Əmrah haqqında yazmışam:

*Mənim bu sənətə yazığım gəlir,
Sənətdə Əmrahsız qaldı bu dünya.*

- Ustad, gözəl dediniz. Borçalı aşiq məktəbindən, Əmrahdan danışdınız.

- Çünki aşiq gördüyünü çağırır. Ustadıma böyük hörmətim olduğu üçün çoxunu ondan danışdım. Qaldı ki, Borçalı aşiq məktəbinə, bunun tarixi çox uzaqlara gedib çatır. Elə birbaşa Baba Şennikdən başlayır. Aşiq Şennik, Qarani, İzani, Ümmani, İdrakı - bunların hamısı klassik aşıqlarımızdır. Adlı-sanlı şairlərimiz olub, klassik şairlərimiz olub, aşıqlarımız isə Baba Şennikdən başlayır. Şennikdən əqdəm də olubdur aşıqlarımız, belə yüksək səviyyədə yox. Elin xeyir işlərini, sözlü-söhbətli məclislərini xudmani yola salan sənətkarlarımız da olub. Yəni aşıqlıq sənəti, hansı eldə-obada varsa, onun tarixi var, bu tarix çox uzaqlardan gəlir. O cümlədən Borçalı məktəbi ona görə yüksəkdədir ki, çox sürətlə, cərəyan sürəti ilə inkişaf edib, həqiqətə uyğun inkişaf edib, həm mövhumata bağlanıb, yəni həqiqətə bağlanıb, həm də elmə, qrammatikaya bağlanıb. Bilirsiniz, mövhumatı da elm dilindən izah eləsən, o, insanlara daha tez təlqin olar, elədirmi? Məsələn, biri var ki, aşıqlıq sənətini icra eləyəsən öz dilində. Belə bir senzura var idi,

imperiya dövründə, senzuranı çıxmamış sözü oxumamalısan. Həqiqətdən bir şey deməməlisən və sair, bu məlum şeydir. İndi azadlıqdır. Mən o senzuranın vaxtında da həqiqətdən demişəm.

- *Bəli, "Aşıq Qərib" dastanında.*

- "Aşıq Qərib"də Allahımı da çağırmışam, peyğəmbərimi də çağır-mışam, imamları da çağırmışam, evliyalı da, elədirmi?

- *Bəli, bəli.*

- Elə də çox çəkiniblər ki, bu kaset getməyəcək. Demişəm, apar, mənə verən haqdırsa, o gedəcək, elə də getdi, gördünüzmü?

- *Ustad, Dədə Əmrah sağlığında Borçalıda 70-dən çox havanın ol-duğunu qeyd edirdi. Hamısını da gözəl çalırdı. Hazırda bir neçə aşıq, elə özünü də bir neçə hava yaradıbsınız. Deməli, 80-ə yaxın hava ola bilər.*

- Bəli var.

- *Elə havalar da var, qədim havalar, yaddan çıxıb, silinib. Ümumiyyətlə, Borçalıda olan havalar nəinki Azərbaycanda, heç yerdə yoxdur.*

- Heç yerdə yoxdur. O barədə mən sizə məlumat verərəm, əzizim, Mirzə müəllim, adın da gözəldir, özün də gözəl oğlansan, zəhmətkeş-sən, xalqın sənətini, millətimizin sənətini yaşatmağa çox cəsarətlə can atırsan. Allah sizə uzun ömür versin, xoşbəxtlik versin. Deməli, havalara gəldikdə, müasir dövrdə mənim yaradıcılığım da xeyli hava vardır. Burda bir şeyi deyim sizə, maraqlı olsun. Kəmaləddin adlı bir nəfər Türkiyədən gəlmişdi. Türkiyənin hansı şəhərindən olduğunu deyə bil-mərəm. Yadımdadır, 1978-1979-cu illər olardı. Mənə elə gəlir ki, şair Zəlimxan Yaqub da orada idi. Bakıda mehmanxanada qalardım. Zəlim-xan gəldi, mənə dedi ki, Kəmaləddin bəy sizi axtarır. Elə də tanışdıq, mən olmuşam 14-cü mərtəbədə, o isə 13-cü mərtəbədə, amma otaq-larımız eyni. Orda demişəm ki, buyurun mənim otağıma, gəliblər. Öz xanımı ilə gəldi. Üç nəfər də bizdən əlavə gəlib əyləşiblər. Biri də şair Zəlimxan olub, mənə deyib, bir az söhbət eylə, klassik aşıqlarımızdan, köhnə ustad aşıqlarımızdan, Ələsgərdən, Xəstə Qasımdan, aşıq Alıdan, Qurbanidən, aşıq Şennikdən. Bir kasetin dolmasına az qalırdı. Dedi, us-tad, mən istəyirəm ki, Baba Şennik kimi, Dədə Ələsgər kimi bədahətən deyəsiniz, məsələn, bu gəlişimizi söz ilə deyəsiniz. Sözlə qarşılayasınız, bədahətən. Gördüm bu məni sınayır. Dedim, baş üstə. O, aparatını düzəldib, gedib əyləşənə qədər mən şerin birinci bəndini hazır etdim. Biri hazır oldu, sonra bir-birinin arxasınca öz-özünə gəldi. Axır bəndi belə tamamladım:

*İndi budur, bəklədiyim, bəkdiyim,
Kəklik kimi hər eşqinə səkdiyim,*

*Uzun illər həsrətini çəkdiyim
Kəmaləddin maralınnan gəlibdi.*

Xanımı da yanında oturmuşdu, qalxdı, qucaqlaşdıq, öpüşdük. Dedi, ustad, 15 ildir mən Almaniyada işləyirəm, jurnalistəm. 20 qatar şerimi apardı ki, Almaniyada çap etdirəcəm. Onnan bəri təəssüflər olsun ki, görüşmədik, daha bilmirəm nə təhər oldu onun işi. Allah onun işini avandına salsın. Əgər sağdırsa, Allah canını sağ eyləsin, uzun ömür versin ona.

- Sağ olun, ustad, türk dünyasında ustad Kamandar böyük bir simadır, Borçalıda yanan bir çıraqdır. Söz çırağı, sənət çırağı. Və burda yanan çıraq bütün türkün saz-söz dünyasına işıq salır.

- Mənim arzum odur ki, sözünüz miyani-kəlam, mənim arzum odur ki, Allah qoysa, Allah qismət eləsin, türk dünyasına qədəm basım. Onun televiziya kanallarında çıxışlar edim. Orda məşhur aşıqlarla görüşüm, onlarla birgə konsertlər verim. Aşıqlıq sənəti belədir. Müştərək gedəsən, gələsən, həyat belədir. Peyğəmbər ələysəlamın bir sözü var ki, hər alim, hər sənətkar beşikdən qəbrə kimi öyrənməlidir. Qoy öyrənsinlər sənətkarlar. Məndən çoxlu-çoxlu salamlarımı, xeyir-dualarımı aparıb türk xalqına çatdırasan, aşıqlarına, sənətkarlarına çatdırasan. Onları öpürəm, bağrıma basıram. Cansağlığı, uzun ömür arzulayıram onlara. Bir də Allah onlara neylim-neclim dedirtməsin. O bəlanı bir daha göstərməsin. Axıncı bəla olsun. (1999-cu ildə Türkiyədə baş vermiş zəlzələni nəzərdə tutur – red.)

- Sağ olun, ustad, çox sağ olun. Müsahibə üçün dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Bir daha görüşənədək.

**Müsahibəni apardı:
Mirzə MƏMMƏDOĞLU
9 sentyabr 1999-cu il.**

Seyfəddin QƏNİYEV
professor

SAZIN-SÖZÜN ŞƏRBƏTİ

Aşıq Şərbət Fətiyev 1935-ci ildə Şamaxının cənnətmisallı bir diyarında – Talışnurada, özü də sazın-sözün müqəddəs tutulduğu Aşıq Cənnətalı ocağında dünyaya göz açmışdır. Ustadın dediyi kimi, “ağlı söz kəsəndən evlərində saz səsi eşidilmiş, dastan-nağıl dinlənilmişdir”. Elə ilk ustadı da atası Aşıq Cənnətalı olmuşdur. Bir müddət atasının yanında xanəndəlik etmişdir. Nəhayət, 1954-cü ildə atasının xeyir-duası və məsləhəti ilə məclislərə ayaq açmışdır. Aşıq Şərbət atasından iyirmidən artıq dastan öyrənmiş, dədə aşıqların 100-dən artıq ustadnamələrini əzbərləmişdir. O, Şirvanın dədə sənətkarı Aşıq Abbasdan da sənətin incəliklərinə aid bir çox mətləbləri mənimsəmiş və ondan da ustad şilləsi almışdır.

Ötən əsrin 50-ci illərində Şirvan aşığı sənətinin zirvələr fəth etməsində Aşıq Şakir, Aşıq Əhməd, Aşıq Barat, Aşıq Məmmədağa, Aşıq Xanmusa, Aşıq Xanış, Aşıq Hacalı ilə yanaşı Aşıq Şərbətin də xüsusi rolu olmuşdur. Belə ki, cavan aşığı münisflər tərəfindən mükafata – birinci dərəcəli diploma layiq görülüb. Aşıq Şərbətin sonrakı uğuru isə Moskvada keçirilən Azərbaycan ongünlüyündə qazandığı “Fəxri Fərman” olub. Üç dəfə Azərbaycan aşıqları qurultayının nümayəndəsi olan Aşıq Şərbət üç dəfə də festival laureatı adına layiq görülüb.

Ustad aşığı Şirvanda Aşıq Xanış, Aşıq Əvəz, Aşıq Mahmud kimi istedadlı şagirdlər yetirmişdir. Aşıq Şərbət hazırda Şirvan aşığı mühitinin canlı salnaməsidir.

Aşığın yaradıcılığı barədə folklorşünas alimlər və ziyalılar – Ə.Cəfərzadə, M.Həkimov, Q.Namazov, E.Məmmədli, V.Yusifli, İ.Etibar və başqaları bir çox dəyərli fikirlər söyləmişdir.

Şirvan aşığı mühiti müxtəlif illərdə müxtəlif ustadlarla təmsil olunmuşdur. XVI əsrdə Boyat Abbas, XVII əsrdə Dostu Şirvani, Saleh

Şirazi, XVIII əsrdə Aşıq Rüstəm, Aşıq Sadıq, XIX əsrdə Aşıq İslam, Aşıq İbrahim, XX əsrin birinci rübündə Aşıq Bilal, Aşıq Mürsəl, XX əsrin ortalarında Aşıq Abbas, Aşıq Qurbanxan, Aşıq Əhməd, Aşıq Pənah. Bu gün isə Şirvan aşıq mühiti ustad kimi Aşıq Şərbətlə təmsil olunur.

Şirvan aşıq mühitinin klassik dastan və saz havalarına dərinləndən bələd olan Aşıq Şərbət həm də yaradıcı aşıqdır. Onun şeirlərinin az bir qismi ötən əsrin 60-cı illərindən başlayaraq rayon qəzetində, eləcə də Respublika mətbuatında işıq üzü görmüşdür. Onun şeirlərinin başqa bir qismi ilk dəfə 1999-cu ildə “Şərbətin sazı, Şamaxının yazı” adlı kitabında çap olunmuşdur. Aşığın şeirlərinin böyük bir hissəsi hələ onun şəxsi arxivindədir.

Ustad aşıq xalq şeirinin demək olar ki, bütün növlərində - qoşma, gəraylı, təcnis, müxəmməs, qılqbənd və s. qələmini sınamış və maraqlı əsərlər yaratmışdır. Söz və poeziya ənənələri ilə zəngin olan Şirvan aşıq mühiti Şərbəti uşaqlıqdan ağışuna almışdır. Şirvanın füsunkar, allı-güllü təbiəti, başı qarlı uca dağları, quşqonmaz qayaları, laləli-nərgizli ormanları, saf təbiəti, buz bulaqları aşığın təbini coşdurur. Həmin coşqudan Şirvanda olan istəklər, sevgilər misralaşır:

*“Pirqulu” meşəsin seyrə dalıram,
Avaxıl üstünü duman alanda.
“Cəngi” meşəsində qonaq qalanda,
Təbiətin dəyər min cana, Şirvan.*

Böyük bəstəkar Üzeyir Hacıbəyov vaxtilə demişdir: “Aşıq, ifaçılıq məharətini sxolastik mühitdə öyrənmir: ona təmiz hava, yaşıl çəmən, çöl çiçəklərinin ətri, uca dağın geniş yamacları, quşların cəh-cəhi, çayların şırıltısı ilham gətirir”. Ustad Şərbətin təbini coşduran, sazını dilləndirən, sazənə ovxara salan da elə Şirvan torpağının yaratdığı möcüzələrdir. Aşıq Şərbətin poeziyasında aparıcı mövzulardan biri də təbiət möcüzələrinin tərənnümüdür. Aşıq bu mövzuya müraciət etməyə vadar edən onun böyüyüb boya-başa çatdığı Talışnuru kəndinin füsunkar təbiətinin onun uşaq qəlbinə vurduğu naxışlardır. Aşığa görə bütün sağalmaz dərdlərin dərmanı ancaq təbiət, onun gülü-çiçəyidir:

*Cənnətə çevrilib doğma diyarım,
Təbiət olubdur loğmanın mənim.*

- deyən aşıq ömrü boyu loğman misallı təbiəti hər fəsildə gəzməyi, seyr etməyi özünə artıq adət etmişdir:

*Bahar fəsli, bülbül dəmi, gül dəmi,
Cığırınların özündə gör Şərbəti.
Güllü yaylaq el-obanın məskəni,
“Qızmeşdan”ın düzündə gör Şərbəti.*

Aşıqın yaradıcılığında bu diyarın istedadlı, elin-obanın adı ilə fərəh duyduğu övladları xüsusi istək və məhəbbətlə anılır, yad edilir:

*Aşıq Məmmədağa çaldı öz sazın,
El-oba dinlədi şirin avazın.
Aşıq İbrahimin, Aşıq Abbasın
Hər sözü-söhbəti Şamaxıdadır.*

Aşıq Şərbətin yaradıcılığında onun ustadnamələri xüsusi yer tutur. Aşıqın klassik ənənəyə söykənən belə şeirləri ulularımızın min illik təcrübələri, keçdiyi real həyat həqiqətləri, ümidləri, nəsihətləri üzərində olmuşdur. Dədə Qorquddan başlayaraq üzü bəri dədə ozanlar, aşıqlar hamısı öz tövsiyələrini bu şeir forması ilə bəyan etmişlər. Şirvan aşıq mühitinin klassik ənənələrinə həmişə sadıq olan Aşıq Şərbət də eləcə:

*Lazım olmaz qürbət heç bir insana,
Vətən düşər yada, bir də ki, ana.*

*Aşıq Şərbət dözməyəndə hicrana,
“Yanıq Kərəmi”ni çalsa yaxşıdır.*

Aşıq Şərbətin yaradıcılığında gözəl-göyçək, tər buxaqlı, qönçə yanaqlı, onu yüz naz-qəmzə ilə bihuş edən, bəzən də “boş bəhanə ilə ondan kəsən gözəllərin mədhi” də xüsusi yer tutur. O, belə səpkili şeirlərində özünün səmimiyyəti, hisslərinin coşqunluğunu, həqiqiliyini poetik boyalarla verə bilmişdir:

*Başına döndüyüm gülərizlü pəri,
Söylə, mehribanım, nədən küsmüsən?
Razısanmı gözüüm tökə qanlı yaş?
Üzüldü bu canım, nədən küsmüsən?*

Aşıq Şərbət öz torpağına, elinə bağlı bir sənətkardır. Onun şeirlərinin bir çoxunda ana torpaq, yurd yeri, təbiət mənzərələrinin təsviri mühüm yer tutur. Aşığın bir çox şeirlərində Babadağ, Zəngəzur dağı, Yəhərcə, Şahdağ yaylağı, Pirqulu, Cəngi meşələri, Küdri düzü, Qobustan ərazisinin ətri-rayihəsi duyulur, bu cənnət misallı yerlər xüsusi zövqlə nəğmə kökündə ifadə olunur:

*Pirqulu, Cəngiyə düşərsə yolun,
Dağlar, təpələrdir həm sağım, solum.
Yol qırağı bitən ağacın, kolun
Yarpağından soruş, güliindən soruş.*

Bu poeziyada onun gənclik dövründən gəzib dolaşdığı dağların, gəzdiyi meşələrin, yaylaqların, ünsiyyətdə olduğu insanların, dərslər aldığı ustadların vəsiyyətləri, onun aqlını başdan alan gözəllərin tərifləri verilmişdir. Bu poeziya da Şirvan aşığı mühitində özünəməxsus iz qoymuşdur.

Aşıq Şərbət altmış ilə yaxındır ki, sinəsində telli saz, dilində ustadların sözü, qəlbində sənətə olan böyük istəklə Şirvan elini dolaşır, məclislərdə klassik dastanları özünəməxsus tərzdə, ustalıqla ifa edir.

Müsahibə

“AŞIĞIN USTADA QULLUQ ETMƏSİ VACİB ŞƏRTDİR”

Müsahibimiz Azərbaycanın Əməkdar mədəniyyət işçisi, Prezident təqaüddçüsü, AAB İdarə heyətinin üzvü, aşığı İsfəndiyar Rüstəmovdur.

- Ustad, gəlin söhbətimizə ənənəvi bir sualla başlayaq. Necə oldu ki, bu sənətə gəldiniz?

- Mənim atam aşığı idi, onun ustadı Dərələyəz mahalından olan aşığı Məhəmməd olub. Evimizdən həmişə saz səsi gəlir. Beş il atamdan bu sənətin sirlərini öyrənmişəm.

- Sizin kamil sənətkar kimi yetişməyinizdə atanızdan başqa da kimlərinə rolu, təsiri olubmu?

- Bayaq da qeyd etdiyim kimi, bu sənətin sirlərini beş il atam Ədildən öyrənmişəm. Sonradan mənim də aşığı Məhəmməddən də öyrəndiklərim az olmayıb.

Mən toylara getməyə o qədər də meyilli olmamışam, sənətin incəliklərini öyrənmiş, rayon və respublika səviyyəli müxtəlif tədbirlərdə, müsabiqə və festivallarda iştirak etmişəm. Bu gün 40-a yaxın dastan bilirəm. 1958-ci ildə iştirak etdiyim festivalda diplom və döş nişanı ilə təltif olundum. Bundan sonra aşığılarla birgə fəaliyyətə başladım, cavan aşığıları öz ətrafıma topladım. Fikirleşdim ki, tək əldən səs çıxmaz və 1964-cü ildə Gədəbəy Mədəniyyət evinin nəzdində 9 nəfərdən ibarət ansambl yaratdım. 1975-1977-ci illərdə 3 turdan ibarət ümumittifaq festivalı keçirildi və biz – həmin o 9 nəfər hər 3 turda uğurla iştirak edərək qızıl medala layiq görüldük. O illərdə ansamblı rəhbərliyimə, yaxşı təşkilatçılığımə görə Azərbaycan SSR Ali Sovetinin Fəxri fərmanına layiq görüldüm.

- Müasir dövrümüzə ustad aşığılarımız barmaqla sayılacaq qədər azdır və onlardan biri də sizsiniz. Heç şübhəsiz, özünüz də

böyük ustadlar görmüş, onlarla birgə el şənliklərində çıxış etmisiniz. Kimləri xatırlayırsınız o aşıklardan?

- Biz daha çox Göyçə aşığılarından bəhrələnmişik. Mən özüm çox böyük aşığı – Aşiq Yunusu, Oruc Əhmədovu, Cilli Müseyibi, Aşiq Ağayarı tanıyırdım, Balamərzəli Aşiq Hüseyn atamla dost idi, tez-tez bizə gəlib-gedərdi.

- Bu aşıqların da sizin yetişməyinizdə bir təsiri olubmu?

- Bilirsən, məndə hələ cavanlıqdan bir xasiyyət var: Əgər bir havanı, bir şeiri, onun oxunuş qaydasını yaxşı bilmirdimsə, onlardan öyrənirdim. Mənim atam da çox güclü aşiq olub və evimizdə də bir çox aşıqlar qonağıımız olublar. Cilli aşiq Müseyib çox havacatlı aşiq idi. Mən aşiq Müseyibin oxuduğu “Qaragöz”ü çox gözəl oxuyurdum. Bir dəfə aşiq Müseyib mənim bu ifamı eşidəndə ağladı. Soruşdum ki, ay Müseyib dəyi, niyə ağlayırsan? Cavab verdi ki, ay bala, mən şeyird yetirməmişdim, ancaq indi sən bu ifanı eşidəndən sonra hesab edirəm ki, mən yaşayacam.

- Bəs ustad-şeyird ənənəsi bu gün nə yerdədi?

- Yaxşı vəziyyətdə deyil. Bu gün beş-üç hava və elə bir o qədər də şeir bilən əlinə bir saz və mikrofon da götürüb meydana atılır ki, mən də aşığam. Mən həmişə demişəm ki, ustad görməyən aşiq ola bilməz.

Aşiq sənətinin gücü çoxdur, gərək onun bütün imkanlarından istifadə etməyə çalışasan. Məsələn, atam mənə Qurbaninin, Aşiq Ələsgərin, yaxud digər bir klassik aşığın şeirini öyrədəndə onu təhlil edir, hər misrada nə dediyini bütün incəliklərinə qədər başa salırdı. Bu gün ustad-şeyird münasibətləri demək olar ki, yox dərəcəsinədir, ustaddan dərs almağa meyl göstərilir. Doğrudur, burada zamanənin yaratdığı problemlər də az deyil. Amma bu sənətə gələnlər çalışmalıdır ki, ustadların sinəsində olanları öyrənsinlər.

Düzdür, bu gün çoxlu sayda saz dərnəkləri və musiqi məktəblərində saz sinifləri fəaliyyət göstərir. Amma burada daha çox saz çalmağı öyrədirlər. Bir anlığa diqqət yetirək, tar çalan xanəndə deyil ki? Bu da onun kimi bir şeydir. Aşiq olmaq üçün də təkcə saz çalmağın kifayət deyildir. Aşiq klassik aşıqların sözlərini öyrənib oxumalı, qıfılənd, təcni, mütəxəmməs, ayaqlı təcni, qaravəlli və s. bilməlidir. Eyni zamanda aşığın səhnə və geyim mədəniyyəti də yerində olmalıdır. Aşiq daim öyrənməlidir.

- Bəs əsl aşiq yetişdirməyin yolu nədir?

- Bayaq da qeyd etdiyim kimi, sazda çalmağı bacarmaq hələ aşiq olmaq demək deyildir. Bu sənətə meyli olanlara sazda çalmağı öyrətməklə yanaşı, səsi olanlara oxumağı, aşıqlığın bütün incəliklərini öyrətmək lazımdır. Musiqi məktəbində təhsil almaqla yanaşı mütləq kamil ustad-dan da dərs almaq lazımdır.

Şəkildə: Aşıq İsfəndiyar və Gədəbəy aşıqlarından bir qrup.

- Son illərdə aşıq sənətinə göstərilən qayğı barədə nə deyərdiniz?

- Hələ 1969-cu ildə ulu öndər Heydər Əliyev respublika rəhbərliyinə gələndən sonra mədəniyyətə, ədəbiyyata, incəsənətə, xüsusilə də aşıq sənətinə qayğı artdı. Yaxşı yadımdadır, respublika səviyyəli möhtəşəm tədbirlərdə digər incəsənət ustaları ilə yanaşı biz aşıqlar da çıxış edərdik və tədbirdən sonra Heydər Əliyev səhnə arxasında sənət adamları ilə görüşüb səmimi söhbət edərdi, dəyərli tövsiyələrini verərdi. Belə görüşlərin birindən sonra məhz onun göstərişi ilə ansamblımıza “Xalq aşıqları” statusu verildi, bununla da dövlət tərəfindən maliyyə təminatımız oldu. Rəhbərlik etdiyim ansambl ilə bir çox tədbirlərdə iştirak edir, xarici ölkələrə - Türkiyəyə, Qazaxıstana, Özbəkistana, İrana və s. qastrol səfərlərinə gedir və hər yerdən də qələbə ilə qayıdırdıq. Sonralar ansamblın üzvlərindən rəhmətə gedənlər oldu və mən ansamblı cavanlaşdırdım. Hal-hazırda ansamblın 17 nəfər üzvü var və çox yaxşı fəaliyyət göstərir.

- Ulu öndərimizin aşıq sənətinə, Gədəbəy aşıqlarına qayğı və diqqətindən danışdınız. Hal-hazırda da xalqımızın bu ölməz sənətinə dövlət səviyyəsində böyük qayğı göstərilir. Elə Gədəbəy rayonunda tikilməkdə olan “Aşıq Musiqi məktəbi” də dediklərimizin bariz nümunəsidir.

- Doğru buyursunuz, ulu öndər Heydər Əliyevin davamçısı hörmətli prezidentimiz İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva Gədəbəyə səfərində biz aşıqlarla da görüşdü. Elə bu görüş zamanı da göstəriş verdi ki, Gədəbəydə ayrıca Aşıq musiqi məktəbi tikilsin. İndi artıq bu iş başa çatmaq üzrədir, son tamamlama işləri gedir. Yaxın zamanlarda sənətsevərlərin ixtiyarına veriləcək.

Şəkildə: Gədəbəydə tikintisi tamamlanmaq üzrə olan Aşıq musiqi məktəbi

Gədəbəydə aşıq sənətinə həmişə olduğu kimi, bu gün də böyük maraq var. Ümidvaram ki, bu məktəb istifadəyə verildəndən sonra bu sənəti yeniyetmə və gənclərə daha yaxşı, böyük həvəslə öyrətmək üçün qarşımızda geniş imkanlar açılacaq. Burada sözün əsl mənasında bir aşıq məktəbi yaradacağıq. Bu məktəb aşıq sənətinin bütün ənənələrini davam etdirəcək.

Allah dövlətimizin bayrağını hər zaman uca eləsin. Son illərdə aşıq sənətinə, aşıqlara dövlətin qayğısı göz önündədir. Elə Aşıqların V Qurultayında Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun AAB-yə sədr seçilməsi və bundan sonra bu qurumun fəaliyyətinin yenidən bərpa olunaraq geniş vüsət alması da bu qayğının təzahürüdür. İnşallah, inanıram ki, bu sənət daha da inkişaf edəcəkdir.

- Bu gün televiziya kanallarında aşıq sənəti ilə bağlı yayımlanan verilişlərin səviyyəsi sizi qane edirmi?

- Yox, çox zaman qane eləmir. Verilişləri bu sahədə daha çox təcrübəsi olanlar aparmalıdır. Belə verilişlərə başdansovdu yanaşmaq olmaz. Havaların düzgün çalınması, dastanların öyrənilməsi məsələlərinə geniş yer verilməlidir. Belə verilişlərdə kamil ustad olmalıdır.

- Aşıq olmaq istəyənlər üçün hansı üç vacib şərti qeyd edərdiniz ki, bu sənətə gələnlər mütləq onlara mütləq əməl etməlidir?

Ən birincisi ustad-şəyird münasibətindən yaranan, qidalanan tərbiyəsi olmalı, özündən böyüyün yolunu gözləməlidir. İkincisi, daim öz biliyini artırmalı, məclisə çıxanda hazır olmalıdır. Üçüncüsü, aşıq yekəxana, ədəbaz olmamalı, xalq arasında ədəb-ərkanı, ağır təbiəti ilə fərqlənməli, böyüklərə qarşı hörmət göstərməli, özündən yaşlı aşıqlara hər zaman sayğılı olmalıdır. Yəni, birinci, aşığın tərbiyəsi, ikinci, biliyi və üçüncü, ustada qulluq etməsi vacib şərtidir. Mən belə düşünürəm.

- Maraqlı müsahibəyə görə təşəkkür edirik.

Müsahibəni apardı: M.Nəbioğlu

Araz Yaquboğlu
“Qızıl qələm” mükafatı laureatı

EL ŞAİRİ QƏMGİN FƏZİ

Göyçə mahalında, eləcə də digər bölgələrdə aşığı yaradıcılığının inkişafında el şairlərinin də xidməti az deyil. Belə üslubda şeir yazan şairlərə bəzən haqlı olaraq saz şairləri də deyirlər. Bu barədə tədqiqatçı İslam Ələsgərin mülahizəsi maraqlıdır. O yazır: «Göyçədə aşığı sənətinin, aşığı şeirinin inkişafı bu bölgədə yaşamış bir sıra el şairlərinin yaradıcılıqlarına da qüvvətli təsir göstərmişdir. Aşıqlar onların qiymətli şeirlərini məclislərdə oxumaqla, müəllifini şöhrətləndirmiş, yeni-yeni əsərlər yaratmağa olan həvəslərini daha da artırmışlar.»¹

Elin, obanın sevimli ağsaqqalı, şairi Kərimov Fəzi Məşədi Qasım oğlu 1914-cü ildə Göyçə mahalınının Daşkənd kəndində anadan olub. Atası Məşədi Qasım (1863-1921) Göyçə mahalında çox hörmətli, adlı-sanlı şəxsiyyətlərdən biri olmuş, eyni zamanda 1918-ci ildə erməni daşnaklarının hücumlarına qarşı xalqı səfərbər edən başbilən kişilərdən olmuşdur.

Məşədi Qasım Göyçə mahalındakı döyüşlərdən sonra ailəsi ilə birlikdə Qarabağa gəlmiş, Laçınlı Sultan bəyin silahdaşı olmuş və erməni millətçilərinə qarşı qəhrəmanlıqla vuruşmuşdur. O, sərrast atıcı kimi 1919-cu ildə Qarabağda baş verən mart hadisələrində xüsusən fəallıq göstərmişdir. Bir il Sultan bəy tərəfindən onun adına verilmiş Ağdamın Qasımlı kəndində yaşadıqdan sonra 1921-ci ildə orada vəfat etmiş və orada da dəfn olunmuşdur. Fəzi atasını itirdikdən sonra Məşədi Qasımın uşaqlarını qardaşı Kərbəlayi Əmrah doğma ata-baba yurdu Göyçəyə aparmışdır.

Qəmgin Fəzi Aşığı Ələsgər ocağı ilə, xüsusən də Aşığı Nəcəf, Aşığı Talıb, Aşığı Musa və Bilal Məmmədovla dostluq etmişdir. Hətta onun bu adı çəkilən adamlarla qohumluğu da var. Belə ki, Fəzinin qardaşı Sayadın (1905-1955) həyat yoldaşı Alməmmədlər nəslinin qızıdır. Bu

¹ İslam Ələsgər. «Sazlı-sözlü Göyçə». Bakı, «Azərənəşr», 1999. səh.13.

ailəvi dostluq və doğmalığ hələ Aşıq Ələsgərin özü ilə Məşədi Qasımın çox yaxın dostluğundan qaynaqlanırdı.

Fəzi 1941-ci ildə Böyük Vətən Müharibəsinə getmiş, müharibədə topçu komandiri olmuş, orden və medallarla təltif olunmuşdur. O, 1944-cü ildə müharibədən yaralı qayıtmışdır. 1953-cü ildə bir çox göyçəlilər kimi o da Bərdədə məskunlaşmalı olub. Üç oğlunun vaxtsız vəfatı, oğlu Yasifin Qarabağda (22.08.1992) şəhid olması ilə əlaqədar «Qəmgin» təxəllüsü ilə şeirlər yazıb.

Fəzi Məşədi Qasım oğlu uzun müddət kolxoz sədri, sovet sədri, ferma müdiri və başqa rəhbər vəzifələrdə işləmiş, el arasında böyük hörmət sahibi olan ağsaqqallardan olmuşdur. El şairi 25 sentyabr 2000-ci ildə Bərdə rayonunun Yeni Daşkənd kəndində vəfat etmişdir. Müdrik el ağsaqqalı, məclislərin yaraşığı Fəzi kişi Yeni Daşkənd kənd qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur.

1996-cı ildə Azərbaycan Tərcümə Mərkəzi «Qızıl Şərq» mətbəəsində Qəmgin Fəzinin «Ağrı dağı» adlı 168 səhifəlik şeirlər kitabını çap etdirmişdir. Kitabda müəllifin bütünlüklə yaradıcılığını əhatə edən 125 qoşması, 12 gəraylısı, 9 divanisi, 6 müxəmməsi, 2 təcni, 2 cıqalı təcni, 4 deyişməsi, 1 məsnəvisi və 1 dastanı çap olunmuşdur. Kitab tərtibat baxımından qüsurlu hazırlanıb çap edilmişdir. Adətən şeir kitablarında şeirlər ya mövzuya, ya da janrlarına görə qruplaşdırılır. Kitabda şeirlərin gəraylı, qoşma, təcni, divani, müxəmməs, deyişmə kimi bölmələrə ayrılması daha məqsəduyğun olardı. Belə olsaydı oxucular və tədqiqatçılar üçün də kitab sadə, oxunaqlı və dəyərli olardı. Sözü gedən kitabda isə müəllifin cəmi 4 təcnisinin olmasına baxmayaraq onlar başqa-başqa səhifələrdə (29, 32, 56, 94) verilmişdir. Belə çatışmazlıqlar kitabda öz əksini tapmışdır.

«Göyçə aşığı məktəbi» kitabının müəllifi Tərlan Göyçəli Qəmgin Fəzinin həyatı və yaradıcılığı haqqında yazır: «Qəmgin təxəllüsü ilə yazıb-yaradan Fəzi Qasım oğlu haqq, dilək adamı, din, təriqət yolçusudur. Qəlbindən Allah eşqi, dilindən haqq duası əskilmir. Hər an ulu yaradana sitayiş, dərin etiqad, haqqa inam, insanlığa mərhəmət, halallıq, xeyirxahlıq şeirlərinin ana xəttini təşkil edir. Yaradıcılığının çoxunu dərin, hikmətli ustadnamələr, dini səpgili şeirlər, bağlamalar, təcnilər, təxmislər təşkil edən Qəmgin Fəzinin şeirləri məna və məzmununa görə insanlığı kamilliyə səsləyən, hikmət dərslərini andıran həyat

həqiqətləridir»¹. Tərən xanım həmçinin el şairinin «Getdi» rədifli qoşmasını və «Gəl» rədifli divanısını da kitabda çap etdirmişdir.

Bu sətirələrin müəllifinin «Bir kökün budaqları» və «Daşkənd aşığı və şairləri» adlı kitablarında el şairi Qəmgin Fəzinin həyat və yaradıcılığı haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Belə ki, göstərilən birinci kitabda «Daşkənd» gəraylısı, «Məndədi», «Dünyada», «Görərsən», «Bilmədim», «Yadıma düşdü», «Gərək», «Qəbrim üstə», «Oğul» rədifli qoşmaları, «Gördüm» müxəmməsi və «Necədir-Olur» deyişməsi olmaqla 11 şeiri,² ikinci kitabda isə «Deyirlər», «Göyçə», «Getdi» qoşmaları, «Minə dağında» təcni, «Danışaq» divanisi, «Gərəkdi» müxəmməsi və «Olarımı-Oldu», «Gəlibdi» deyişmələri olmaqla 8 şeiri çap olunmuşdur.³

«Qızıl qələm» mükafatı laureatı Qədir Aslan Qəmgin Fəzinin «Ağrı dağı» adlı kitabına yazdığı «Şair ağsaqqal» sərlövhəli müqəddiməsində yazır: «Fəzi Qəmginin gəraylı, qoşma, müxəmməs və s. şeirlərində dərin hikmət, həyat həqiqətləri, sabaha inam vardır. Elə buna görə də onu söz sərrafı sanırıq. Qəmgin Fəzi el ağsaqqalı, şeir, sənət fədaısidir. Onun şeirlərinin çoxunda Göyçə mövzusu geniş yer tutur. Basarkeçərin görkəmli yerləri adbaad göstərilir. Elə bil bir anlığa özünü Keytidə, Sarı yerdə, Göyçə gölünün sahillərində hiss edirsən».⁴

Göyçənin tərifi,
 Deməyə ustad gərəkdi.
 «Keyti»dən, «Sərinər»ə,
 Deyə adbaad gərəkdi.
 Göyçə yox göyçək deməyə,
 Təzədən bir ad gərəkdi.
 Keçmişini yada salsaq,
 Çəkəsən imdad gərəkdi.
 Qurtarmağa yad zəncirdən,
 Hünərli övlad gərəkdi.

El şairi Qəmgin Fəzinin həyatı və yaradıcılığı haqqında Sərraf Şiruyənin «Hər görüş bir xatirədir» kitabında da ətraflı məlumat verilmişdir. Sərraf Şiruyə Qəmgin Fəzinin şeirlərində dini mövzularının

¹ Tərən Göyçəli. «Göyçə aşığı məktəbi», Bakı, «Göytürk», 1998. səh.182-184.

² Araz Yaquboğlu. «Bir kökün budaqları», Bakı, «Nurlan», 2006. səh.29-42.

³ Araz Yaquboğlu. «Daşkənd aşığı və şairləri», Bakı, «Nurlan», 2008. səh.52-59.

⁴ Qədir Aslan. «Şair ağsaqqal», Qəmgin Fəzi. «Ağrı dağı», Bakı, «Azərbaycan Tərcümə Mərkəzi», 1996. səh.4.

çoxluğundan bəhs edərkən yazır: “Fəzi Məşədi Qasım oğlu Kərimov (*Qəmgin Fəzi*) atamla əmizadədirlər. Babaları qardaşdır. Atamla çox yaxın dost olub, çox şeirləşiblər. Atamdan doqquz yaş kiçikdir. Böyük Vətən Müharibəsində topçu komandiri olan Fəzi sonradan müxtəlif vəzifələrdə işləmiş, ömrünün orta çağlarında şəriət kitablarına, Qurani-Kərimi oxumağa meyl etmiş və bu da öz təsirini onun şeir yaradıcılığında çox tezliklə biruzə vermişdir”.¹

Əvvəlki mənbələrdə də göstərildiyi kimi, hələ uşaqkən Fəzi dini məlumatları çox dərin mənimsəmiş və şeirlərində də bunları çox aydın şəkildə ifadə etmişdir.

“Ədəbi İrəvan” almanaxında Qəmgin Fəzinin “Göyçə” qoşmasını və “Gərəkdi” müxəmməsini² çap etdirən Əli Vəkil “Aşıqların, şairlərin beşiyi” məqaləsində Qəmgin Fəzinin poeziyası haqqında deyir: “Qəmgin Fəzinin şeirləri də çox diqqət cəlb edicidir. Şair xeyirxahlığı, şair alicənablığı bu şeirdə öz əksini çox gözəl tapmışdır.

Çox qaçaq, çox quldur səylik eylədi,
Çoxu yoxsullara bəylik eylədi.
Çoxu Fəzi kimi eylik eylədi,
El içində şöhrət, ad aldı getdi.”³

Şeirləri dillər əzbəri, öyüd-nəsihətləri qulaqlardan getməyən Qəmgin Fəzinin həyat və yaradıcılığı hələ çox araşdırılacaq, haqqında çox yazılacaq və onunla bağlı xatirələr heç vaxt unudulmayacaqdır.

¹ Sərraf Şiruyə. «Hər görüş bir xatirədir», Bakı, «Nurlan», 2007. səh.17.

² «Ədəbi İrəvan-2009» (Almanax), (toplayıb tərtib edən: Əli Vəkil), Bakı, «Nurlan», 2009. səh.33.

³ Əli Vəkil. «Aşıqların, şairlərin beşiyi», «Ekspress» qəzeti, 11 aprel 2009-cu il.

QƏMGİN FƏZİ**GÖYÇƏ**

Ötüşəndə «Çilə», yetəndə «Boz ay»,
Nə yaman sərt əsir yellərin, Göyçə.
Üç ay zimistanın sərt havasında,
Gözləyər baharı ellərin, Göyçə.

Xəliq nur verəndə göydə günəşə,
Boz aydan sellərin axar enişə.
Beləydi ki, eldə adət həmişə,
Sovqatıydı ilkin güllərin, Göyçə.

Elə ki, «Novruz»dan keçirdi bir ay,
Şəfəqin salırdı yerə Günəş, Ay.
Sevincdən sinəmdə qopurdu haray,
Fəziyəm, gülürdü çöllərin, Göyçə.

GETDİ

Həç kimsə deməsin dünya mənimdi,
Çox mənim deyənlər, saraldı getdi.
Qoyuldu məzara beş arşın ağla,
Üstünü daş, torpaq, tar aldı getdi.

At sürdü meydana çox sultan, çox xan,
Bir gündə neçə yol sulandı meydan.
Çəkdi qılıncını, tökdü nahaq qan,
Ömür şamı söndü, qaraldı getdi.

Çox qaçaq, çox quldur səylik eylədi,
Çoxu yoxsullara bəylik eylədi.
Çoxu Fəzi kimi eylik eylədi,
El içində şöhrət, ad aldı getdi.

MİNƏ DAĞINDA*Təcnis*

Məcnun mənəm, bu dağ mənim lələmdi,
Yetibdi həsrəti minə, dağında.
Yad ölkə, qərblilik xanı qul eylər,
Hər kəs köhlənini minə dağında.

Anım ilə günüm min ayə getdi,
Zikr etdim dilimdə min ayə getdi.
İbrahim elə ki, minayə getdi,
Həcər qan ağladı, Minə dağında.

Fəzi, dost ilqarı tərsinə döndü,
Yəqin bəxtin taxtı, tərsinə döndü.
Vaxt yetişdi yönün tərsinə döndü,
O qara tabuta minə dağında.

BƏRDƏNİN

Yaylağı «Qaraxaç», «Sarıyer», «Murov»,
Qış yatağı, «Kür qırağı» Bərdənin.
Könüllər oxşayır başdan-ayağa,
Hər obası, hər oymağı Bərdənin.

Paytaxtı olubdu Azərbaycanın,
Məkanı olubdu ənbiyaların.
Müqəddəs pirlərin, peyğəmbərlərin,
Yaddaşında var sorağı Bərdənin.

Açıbdı qoynunda hər cürə güllər,
Gəlir səcdəsinə Fəzi, nəsillər.
İtib gözlərindən o qanlı illər,
Yetişibdi gözəl çağı Bərdənin.

Təbrik edirik!

2011-ci il sentyabrın 15-də Prezident İlham Əliyev mədəniyyət işçilərinə fəxri adların verilməsi haqqında sərəncam imzalayıb. Aşıqlardan Ağamurad İsrəfilov və İmamverdi Mustafayev “Əməkdar mədəniyyət işçisi” fəxri adına layiq görülüb.

Bu münsibətlə hər iki sənətkarı təbrik edir, yeni-yeni yaradıcılıq uğurları arzulayırıq.

SAZIMIZ - SAZBƏNDİMİZ**Musa Nəbioğlu****SAZBƏND BAFƏLİ**

Bəfalı Əli oğlu Adıgözəlov 1959-cu ildə Borçalıda – Bolnisi rayonunun Dəllər (Muşevan) kəndində sənətkar ailəsində anadan olub. Burada səkkizillik məktəbi bitirib.

Hələ uşaqlıqdan sazasözə böyük maraq göstərən Bəfalı aşiq sənətinin sirlərini atası Əli kişidən öyrənib.

Aşıqlıqla yanaşı eldə-obada onu həm də mahir zurnaçı kimi də tanıyırlar. Həm sazı, həm də zurnası ilə neçə-neçə toyların, el şənliklərinin yaraşığına çevrilib.

Bu gün isə Bəfalı Adıgözəlov Borçalıda həm də mahir bir sazbənd kimi tanınır. Sazbəndliyin sirlərini həmyerlisi aşiq-sazbənd Kövrək Murad və onun qardaşı İmdad Sarıyevdən öyrənib. Sazbənd kimi müstəqil fəaliyyətə başlamasından 20 ildən artıq vaxt keçir.

Sənətə gəlişindən danışan Bəfalı belə deyir: “Mən dünyaya göz açandan evimizdə saz görmüşəm, necə deyərlər, beşiyimin başında saz çalınıb. Rəhmətlik atam aşiq Dəllər Əli məni sazla böyüdü. Yəni sənət butamı atam verib, ilk badəni onun əlindən içmişəm. Üstəlik evimizdə o dövrün böyük ustad aşıqlarının çalib-oxumalarını dinləmişəm. Bir aşiq kimi formalaşmağımda əmim aşiq Əhədin, Kamandar Əfəndiyevin, Əhməd və Məhəmməd Sadaxlıların, Əmir Saralların, Pərvanə Həsənin və Lətif Gəncəlinin əməyi az olmayıb.”

On yaşından saz çalmağa başlayan Bəfalı hərbi xidmətdən qayıtdıqdan sonra qara zurnada çalmağı da öyrənib, məşhur zurnaçılardan bu sənətin sirlərini də mənimsəyib.

Sazbəndliyə gəldikdə isə bunları deyir: “Hər dəfə sazı əlimə alıb çaldıqca içimdə bir hiss baş qaldırırdı ki, görəsən nə vaxtsa özümün düzəltdiyim sazda çalib-oxuyacammi. İstəyirdim ki, mən sazın içində olum, saz da mənim içimdə. Nəhayət, bir gün bu arzusunun işığında üz tutdum həmyerlim Kövrək Muradın yanına. Düzü, buna qədər də vaxtım

olduqca onun yanına gedir, ürəyimdən keçənləri deməyə cəsarət etməsəm də, əlinin işinə baxıb, nəse götürməyə çalışırdım. Sağ olsun, usta Murad da fikrimi razılıqla qarşıladı və beləcə bizim ustad-şəyird münasibətimiz başladı”.

1979-cu ildə ilk dəfə bağladığı cürə sazı qohumlarından birinin uşağına bağışlayan, bu gün isə sazbənd kimi 20 illik təcrübəsi olan Bəfəli Adıgözəlov saz düzəltməyin vacib şərtlərindən danışarkən belə deyir: “Saz düzəltmək üçün istifadə olunan tut və qoz ağacları nə qədər yaşlı olsa, bir o qədər yaxşıdır. Tut ağacından 50 **sm**-lik kütük kəsdikdən sonra onu 4 hissəyə bölmək lazımdır ki, tərsini, avandını biləsən. Ağacın gün döyən tərəfindən sazın sinəsi üçün istifadə etmək lazımdır. Geridə qalanlardan isə qabırğa üçün istifadə etmək olar. Yeri gəlmişkən deyim ki, qabırğa düzəltmək üçün mən qaraağac, çinar və gilasdən də istifadə etmişəm. Amma onların heç birində əyilmə effekti tut ağacındakı kimi olmur. Qoz ağacını isə 1 **m**. uzunluqda kəsmək lazımdır ki, qurudarkən uclarda əmələ gələn çatları kəsib götürdükdən sonra qol düzəltmək üçün normal uzunluq qalsın. Sazı düzəldərkən hər bir hissənin ölçülərinə diqqət etmək də vacib şərtidir, yəni bunların da öz standartları var.

Beçə, qol, aşıqlar və sazı beçəyə (beçə qolu çanağa birləşdirən hissəyə deyilir) və içəri yamşağa birləşdirən ağac çüylər (mismar əvəzi ağacdən düzəldilən hissələr) qoz ağacından olur. Tut ağacından isə sazın çanağı – qabırğalar və sinə düzəldilir. Ana qabırğanın qalınlığı 5 **mm**. olmalıdır, hündürlüyü isə sazın çanağının böyük və ya kiçikliyindən asılıdır. Ana sazın ana qabırğasının bir ucdə eni 12-14 **sm.**, o biri ucdə isə 4-5 **sm**. olmalıdır. Bala qabırğalar isə 5-6 **sm**. enində olsa kifayətdir ”.

Sazın hissələrini isə usta Bəfəli belə sıralayır: 1. Qabırğa; 2. Beçə içəri yamşaq; 3. Ağac çüylər; 4. Çöl yamşaq; 5. Xatabənd qoliçi oyma; 6. Sinə (döş); 7. Daraq; 8. Sinə xərək; 9. Baş xərək; 10. Aşıqlar (burma qulaqlar); 11. Pərdə; 12. Sim bağı; 13. Sim; 14. Təzənə; 15. Qayış (çiyinə keçirmək üçün) bəndləri; 16. Köynək.

Usta Bəfəli deyir ki, sazın ana, orta və yaxud cürə saz olmasından asılı olmayaraq hamısında 9-10 qabırğa olmalıdır. 5 mm-lik taxtalar 4-5 saat suda qaynadılır ki, onu əymək asan olsun. Eləcə də çanağın böyük və ya kiçikliyindən asılı olaraq beçənin uzunluğu 8 **sm**. olmalıdır. Daraqdan xərəyə və baş xərəkdən aşağı birinci baş pərdəyədək məsafə də 8 **sm**. olmalıdır. Şah pərdə isə qolun tən ortasında olur. İstər xatabənd, istərsə də adi qolun uzunluğu çanağın ölçüsünə uyğun olmalıdır. Qolun baş tərəfində aşıqlar (simin bir ucu aşıqlara, digər ucu isə çanağa bərkidilmiş darağa bərkidilir) üçün 5; 7; 9 və yaxud 11 dəşik açılır.

Deşiklərin arası 4 **sm.** olmalıdır ki, sazı kökləyərkən onları rahat fırlatmaq mümkün olsun.

Xərəklərə gəldikdə isə, onlar sümükdən, buynuzdan, kiçik taxta parçasından ya da plastik materialdan hazırlanır.

Sazın düzəldilməsi texnologiyasından böyük həvəs və peşəkarlıqla danışan usta Bəfəli indiyədək 200-dən çox saz bağlayıb. Sifarişlə düzəldiklərindən başqa onlarla sazı da dostlarına, yaxınlarına hədiyyə edib. Yeri gəlmişkən, Gürcüstan prezidenti M.Saakaşvili Novruz bayramında Marneuliyə gələrək soydaşlarımızla görüşəndə ona hədiyyə olunan sazı da Bəfəli düzəldib.

Bu gün Borçalıda onu tanımayan yoxdur. Kimdən soruşsan əlinin işini tərifləyib, yerini nişan verəcək. Hazırda Marneuli şəhərində fəaliyyət göstərir. Ustadı Muraddan öyrəndiklərini böyük minnətdarlıq və qədirbilənlik hissi ilə qardaşları Pənah və Qəribə, oğlu Elxana öyrədib.

Bəfəli Adıgözəlov təbi gələndə şeir də yazır. Onun iki şeirini oxucularımıza təqdim edirik.

Bəfəli ADIGÖZƏLOV

OĞLUMA NƏSİHƏT

Əzəl Bismillah de, bir “Divani” çal,
Öyrən oğul, mənnən gora getməsin.
Hər ustad bildiyin etməz xiridar,
Öyrən oğul, mənnən gora getməsin.

Keçəndə “Təcnis”ə ana laylası,
Bütün dərdlilərə vardı çarası.
Sazın şah köküdü onun binası,
Öyrən oğul, mənnən gora getməsin.

Götür, el havası - bir “Qaraçı” çal,
“Kərəmi”, “Dilqəmi”, bir “Turacı” çal,
Sazı susdurma, çal, bir “Zarıncı” çal,
Öyrən oğul, mənnən gora getməsin.

Yeddi kök öyrədim hələlik sənə,
Bir gün olar, rəhmət deyərsən mənə.
Sənətdə düşməynən heç vaxt çətinə,
Öyrən oğul, mənnən gora getməsin.

Girəndə məclisə, sazı qoşa çal,
Aciz insanları, oğul, başa sal.
Şəyirdlər öyrədib bərkə-boşa sal,
Öyrən oğul, mənnən gora getməsin.

Atalar sözünün olmaz davası,
Yetmişdən artıqdır sazın havası.
Xəstəyə dərmandı şirin avazı,
Öyrən oğul, mənnən gora getməsin.

“Ustad oğlu şəyird olmaz”, bilirsən,
“Cəngi” üstə düşməni bağır dəlirsən.
“Ruhani”də qəm-qüssəni silirsən,
Öyrən oğul, mənnən gora getməsin.

Eşit Bəfalını, aləmə səs sal,
Özün şöhrət qazan, ellərdə ucal.
Nəsihət bəsidir, bir “Müxəmməs” çal,
Öyrən oğul, mənnən gora getməsin.

BİR BAHARSAN

Ürəyində qəm olsa da,
Sən könlümdə bir baharsan.
Qəm könlümü çulğasa da,
Sən könlümdə bir baharsan.

Ömür sənsiz puç olsa da,
Pünhan sevdəyə dalsa da,
Saçlarıma qar yağsa da,
Sən könlümdə bir baharsan.

Hicran yeli olur zalım,
Dindirmə, çasır xəyalım.

Sızıldama, dərdin alım,
Sən könlümdə bir baharsan.

Axıtma gözün yaşını,
Sürmələ kirpik-qaşını.
Kəsdim hər bələn başını,
Sən könlümdə bir baharsan.

Nələr düşür gör yadıma,
Yetən yoxdur imdadıma.
Qoysan çatam muradıma,
Sən könlümdə bir baharsan.

A dağlarda gəzən Pəri,
Bafəlinin dil əzbəri,
Kim dərər qönçə gülləri,
Sən könlümdə bir baharsan.

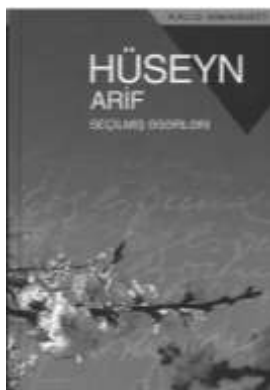

OZAN DÜNYASINDAN SORAQLAR**Gədəbəydə Aşıq Ələsgər yad olunub**

Gədəbəydə Aşıq Ələsgərin 190 illik yubileyi qeyd olunub. Rayon Mədəniyyət Evində keçirilən tədbirdə çıxış edən “Xalq aşığı” ansamblının rəhbəri, Əməkdar mədəniyyət işçisi, Prezident təqaüdcüsü İsfəndiyar Rüstəmov Aşıq Ələsgərin 190 illik yubileyinin respublikamızın rayonları arasında ilk dəfə Gədəbəydə qeyd edildiyini diqqətə çatdırıb.

Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin birinci katibi, filologiya elmləri doktoru, professor Məhərrəm Qasımlı aşığın həyat yolu barədə ətraflı söz açıb. Gədəbəy Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Kamran Rzazadə belə bir tədbirin Gədəbəydə keçirilməsini bu bölgənin insanların aşıq sənətinə diqqət və qayğısı kimi dəyərləndirib.

Qeyd edək ki, tədbirdə Ağstafa, Qazax, Tovuz, Şəmkir, Gəncə, Kəlbəcər, Bərdə, hətta Təbriz aşıqları da iştirak ediblər. Mərasimin sonunda Aşıq Ələsgərin nəvəsi İslam Ələsgər aşıq sənətinə göstərilən bu diqqət və qayğıya görə ölkə rəhbərliyinə, eləcə də YUNESKO və ISESKO-nun xoşməramlı səfiri, millət vəkili Mehriban Əliyevaya minnətdarlığını bildirib.

Hüseyn Arifin “Seçilmiş əsərlər”i Xalq əmanəti kimi təqdim olunub

Sentyabrın 2-də Xalq Bankın mərkəzi ofisində “Xalq Əmanəti” layihəsi çərçivəsində növbəti nəşrin – Xalq şairi Hüseyn Arifin “Seçilmiş əsərləri”nin təqdimat mərasimi keçirilib. Ziyalıların, ictimaiyyət nümayəndələrinin və KİV təmsilçilərinin iştirak etdikləri tədbiri Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Milli Məclisin mədəniyyət komitəsinin sədri, professor Nizami Cəfərov açaraq Hüseyn Arifin yaradıcılığı haqqında məlumat verib. Professor bildirib ki, “Xalq Bank”ın maliyyə dəstəyi ilə nəşr olunmuş bu kitab Azərbaycan mədəniyyətinə bir töhfədir. Tədbirdə Tələbə Qəbulu üzrə

Dövlət Komissiyasının sədri Məleykə Abbaszadə Hüseyn Arif ailəsinin yaxını kimi “Seçilmiş əsərləri”n yenidən nəşrinə görə “Xalq Bank”a təşəkkürünü bildirib, şairin ölməz əsərlərinin xalqın qəlbində həmişə yaşayacağını söyləyib. Xalq şairi Nəriman Həsənzadə, şair İlyas Tapdıq və başqaları Hüseyn Ariflə bağlı xatirələrini bölüşüblər. Tədbirdə şairin şeirlərindən nümunələr söylənilib.

DASTANLARIMIZ**QURBANİ***(Dastanın Diri versiyası)*

Keçmişdə Araz çayı sahilində Diri dağı deyilən yerdə Fərəməz bəy adlı bir bəy olmuş. Bu bəyin çoxlu mal-dövləti olmuş, ancaq züryəti yoxmuş. Fərəməz bəy mal-dövlətinin əksəriyyət hissəsini paylayır yetim-yesirə ki, Allah ona bir oğul versin. Bu işdən sonra Allahın ona rəhmi gəlib qurban günündə ona bir oğul verdi. Uşaq qurban günü olduğu üçün adını qoydular Qurbani.

Qurbani yeddi yaşından on dörd yaşına kimi molla məktəbində oxuyub. On dörd yaşından sonra isə Fərəməz bəy Qurbanini yanına çağıraraq dedi:

- Oğul, sən anadan olmamışdan qabaq əhd etmişdim ki, kaş mənim bir oğlum olaydı, onunla birlikdə Diri dağına çıxaydım. Həmin əndim yerinə yetib. Gəl bir Diri dağına ova gedək.

Oğul atasının sözünü sındırmayıb, ox, yay götürüb Diri dağına ova getmək istəyəndə onların yanına bir keçəl gəldi, dedi:

- Fərəməz bəy, mən də özünüzlə aparın, nə vursanız mən götürüm.

Fərəməz bəy və Qurbani keçəlin sözünə baxıb onu özləri ilə apardılar. Onlar ovda bir dağ keçisi vurdular və onu keçəlin kürəyinə şəlləyib yendirdilər Mazannənə deyilən pırə. Axşam düşmüşdü, qaranlıq olduğundan Fərəməz bəy dedi:

- Ay uşaqlar, gətirin bu dağ keçisini bu pirdə kabab edək, yeyək və bu pirdə adama bir niyyət tutaq, görək yuxuda kim nə görür.

Belə də etdilər.

Fərəməz bəy fikrində tutdu ki, “Ey İlahi, yuxudan durandan sonra ciblərimin hamısı pul ilə dolsun!” Qurbani fikrində tutdu ki, “Ey İlahi, yatım və yuxuda mənə bir buta ver! Uzaq yerdə olsun, çox zəhmətlərdən sonra mən mətlə muradıma çatım”. Keçəl fikrində tutdu ki, “Ey İlahi, yatım, tezdən durub görüm ki, başım tükənib, bələ qonşumuzdakı Pərvaz qızı mənə verələr”.

Qurbaninin öz arzusuna görə yuxuda Həzrət Əli ona badə verib dedi:

- Qurbani, al bu badəni, gör haranı görürsən?

Qurbani badəni əlinə aldı, baxdı və dedi:

- Gəncə şəhərini görürəm. orada bir güllü bağça var və güllü bağçanın içində qırx nəfər qız görürəm. O qızların içində bir nəfər qız var, o qədər gözəldir ki, on beş gecəlik ay kimi hər yerə işıq salır.

- Ay oğul, o qız Gəncəli Abdulla xanın bacısı qızı Pəri xanımdır. Onu sənə, səni də ona buta verdim. Çox çəkməz ki, sən öz istəyinə çatarsan. Amma çox çətinliklərə düşəcəksən.

Qurbani badəni nuş etdi. Badənin zərbindən onun ağı başından çıxdı.

Sabah tezdən Fərəməz bəy yerdən duran kimi əl atdı cibinə, gördü ki, bir şahı pul var idi, o da düşüb itib. Keçəl isə baxdı gördü ki, başında üç tük var o da əlində gəlib. Fərəməz bəy dedi:

- Ay keçəl, görək Qurbani nə haldadır.

Bunlar Qurbaniyə yaxınlaşanda baxdılar gördülər ki, Qurbaninin huşu özündə deyil. Fərəməz bəy qışqırdı.

- Vay, bir oğlum var idi, o da dəli olub.

Fərəməz bəy səs-küy salıb bütün ətraf camaatı ora tökdü. Gələn adamların içində iki qarı vardı. Keçmişdə həkim olmadığından xəstə adamların dərini dünyagörmüş qoca adamlardan soruşurdular. Ona görə də Fərəməz bəy üzünü qarılara tutub dedi:

- Ay qoca nənələr, deyin görüm, mənim oğlumun dərni nədir?

Qarının biri dedi:

- Bu oğlan qudurub. Bu saat durub məni dalayacaq, mən də qudurub sizi dalayacağam. Balta gətirin bunun başını əzək.

Bu qarının məsləhətinə heç kim razı olmadı. İkinci qarı isə dedi:

- Oğlanın dərni eşq dərvidi. Onun üzünə su səpin, qoyun ayılsın, özü dərini desin.

Bu zaman Qurbaninin məktəb yoldaşları Diri dağının sərin sularından gətirib onun üzünə səpdilər. Bir azdan sonra Qurbani ayıldı və atasının üzünə baxdı. Atası ondan soruşdu:

- Bala, sənə nə olub ki, belə edirsən?

Qurbani dedi:

- Ata, dilimlə desəm, dilim kabab olar, saz gətirin, dərdimi saz ilə deyim. Ona tez saz gətirib verdilər. Qurbani sazı alıb, belə başladı:

*Yatmış idim xabi-qəflət içində,
Onda gördüm: oyan, oyan dedilər.
Oyandım qəflətdən açdım gözümü,
Min bir kəlmə mənə bəyan dedilər.*

*Qəflətdən ayıldım, açdım gözüümü,
Xaki-övliyəyə sürtdüm üzümü.
Dindirdilər, haqq danışdım sözüümü,
Al, iç abi-kövsərdən, qan, dedilər.*

*Qurbani der: çıxdım dağ səhrasına,
Könlüm qalxdı, düşdü eşq sevdasına.
Bir signal verdim könlüm pasına,
Məğribdən məşriqə bəyan dedilər.*

Qurbani bu sözləri dedikdən sonra yenə huşdan getdi. Üzünə su səpdilər, yenə də ayıldı. Atası dedi:

- Oğul, sən yuxuda kimi görmüsən?

Qurbani dedi:

*Bu gün bir nurani kimsənə gördüm,
Görcəyim çağırdı: ya Murtuza Əli!
Sitqinən çağırısan tez yetir dada,
Dillərdə söylənir, ya Murtuza Əli!*

Fərəməz bəy dedi:

- Ay bala, o hansı Əlidi?

Qurbani dedi:

*On bir oğul var idi, bir anası,
Nurula doludu onun əzası.
Məğribdən məşriqə gəlir sədası,
Dillərdə söylənir: ya Murtuza Əli!*

*Nurani dediyin nuri-mərfətdi,
Mədinə dediyin bizim tərəfdi.
Qurbani der: ağam əsli ərəbdi,
Ağalar ağası ya Murtuza Əli!*

Fərəməz bəy soruşdu:

- Bala, sənə kimi buta veriblər?

Aldı Qurbani:

*Könlüm qalxdı, Bərdə sarı yeridi,
Orda bir şəhər var, adı Gəncə hey...
Gözəlləri, məhbublar, xubları,
Xub batıbdı mala, mülkə, gəncə hey...*

*Tülək tərən balaların ayırdı,
Ayırıban həm çöllərdə doyurdu.
Fələk vurdu bizi eldən ayırdı,
Biz də düşdük bir digərə, küncə hey...*

Fərəməz bəy dedi:
- Ay oğul, bizim bu yerlərdə hansı bəyin, xanın qızın deyirsən sənə
alım, təki sən uzağa getmə.
Aldı Qurbani:

*Qurbani der: vüsalıma varmadım,
Əl uzadıb qönçə gülün dərmədim.
İran gəzdi, Turan gəzdim, görmədim,
Gözəllikdə Pərim təki qönçə hey...*

Qurbani saz ilə dediyi kimi, söz ilə də deyib atasını başa saldı, onunla halallaşmış, öz sevgilisindən öləri yola düşdü. Az getdi, çox getdi, Daşkəsən kəndinin yaxınlığında yolun kənarında bir ağacın dibində oturdu. Qurbanini ağacın dibində yuxu tutdu.

Qurbani yatdığı zaman bir aşiq gəlib bura çıxdı. Aşiq gördü ki, bir gözəl oğlan burada yatıbdir. Sazı isə əlindən sürüşüb düşüb yerə. Həmin aşiq aldı, görək nə dedi:

*Xab içində yatan, ey cavan oğlan!
Söylə görüm, nə məkandan gəlirsən?
Ya hüürsən, ya pərisən, ya qılman,
Ya İsan, həft asmandan gəlirsən?*

*Nə olubdu eşq başından aşıldı?
Nə sevdadı eşq oduna düşübsən.
Yoxsa sən də Qasım kimi yanıbsan?
İndi keçib başı candan, gəlirsən?*

Qurbani yuxudan ayılıb aşığa cavab verdi:

*Aşiq, sorma mənim eşqi-halımı,
Baş götürüb, Gəncə deyən gedirəm.
Zülmü qurtarmasın görüm zalımın,
Baş götürüb onca deyən görürəm.*

Aşiq Qasım dedi:

- Oğlan, bilirəm, sən mən dərdlisən. Söylə görüm haralısan?

Aldı Qurbani:

*Ülkardan da göydə o Mars qəlbidi,
İki dünya padişahı bir Əlidi.
İsmim Qurbanidi, kəndim Diridi,
Qaradağdan Qarabağa gedirəm.*

Qurbani Qasımla əl tutuşub ayrıldı. Az getdi, çox getdi, Daşkəsən kəndindən keçəndən sonra yolun qırağında bir bostançıya rast gəldi. Qurbani bostançıdan çörək istədi, bostançı dedi:

- Otur, bostanı gözlə, gedim evdən sənə çörək gətirim.

Qurbani bostanda qalmaqda olsun, bostançı Mahmud qızı Pəri ilə bostana gəldilər. Bu qızın adı Pəri olduğundan Qurbani bunun adına bənd oldu. Pəri Qurbanini nə cürə dilə çəkdisə, az qaldı ki, öz sevgisini yadından çıxartsın. Bir neçə gündən sonra Qurbani yola düşmək istədikdə qız atasına dedi:

- Ata, oğlana deynən getməsin, qalsın, mənə alsın və sənə mal-dövlətinə sahib olsun.

Mahmudun oğlu yoxmuş. Mahmud dedi:

- Qurbani, gəl sən getmə. Mənim qızım Pərinə al və mal-dövlətimə sahib ol.

Aldı Qurbani:

*Başına döndüyüm, ay Pərizadə!
Can içində cana vermərəm səni.
Neynirəm bostanı, neynirəm bağı,
Yüz bağa, bostana vermərəm səni.*

*Dağlarda maralsan, düzlərdə ceyran,
Ala gözlərinə mən özüm heyran.
Ordubad, Naxçıvan, Şamaxı, Şirvan,
Güllü Gürcüstana vermərəm səni.*

*Qurbani der: can içindən can gəlir,
Gözlərimdən yaş yerinə qan gəlir.
Üzünü görməyə Süleyman gəlir,
Küllü Süleymana vermərəm səni.*

Qurbani getmək istəyəndə qızı atasına dedi:

- Ata, oğlan deyəsən qalmayacaq, o yediyi yemiş-qarpızın haqqını bundan al.

Qurbani bunlarla razılaşıb yola düşdü, bir neçə gündən sonra Gəncə şəhərinin yaxınlığına çatdı. Altı nəfər gürcü qızına rast gəldi. Buraların ab-havasını öyrənmək üçün qızlara belə dedi:

*Sallana-sallana üstümə vardı,
Sataşdı gözümə xalı gürcünün.
Apardı halımı, çəkdi huşumu,
Sataşdı gözümə xalı gürcünün.*

*Örtüb ağ yanağa qırmızı lalə,
Boy sünbülə bənzər, qaməti lalə.
Bu biçarə aşiq qurbanız ola,
Üzükdən keçərdi beli gürcünün.*

Qızlar Qurbanini çalıb oxuyan görüb, bir nəfər qarıya qonaq verdilər. Qurbani qarının evində yeyib-içəndən sonra qarının öz sarı sifətli qızı ilə davası düşdü. Qız dedi:

- Oğlan gərək mənimlə yata.

Qarı dedi:

- Yox, oğlan gərək mənimlə yatsın.

Aldı qarı öz qızını nə cürə pislədi:

*Başına döndüyüm, ey cavan oğlan,
Gəl alma qızımı, sarıdır, sarı.
Səndən ötrü bəsləmişəm şirin can,
Gəl alma qızımı, sarıdır, sarı.*

Aldı qız:

*Başına döndüyüm, gülüzlü oğlan,
Gəl alma anamı, qarıdır, qarı.
Səndən ötrü bəsləmişəm şirin can,
Gəl alma anamı, qarıdır, qarı.*

Aldı qarı:

*İşvə məndə, qəmzə məndə, naz məndə,
Aşiq öldürməyə gözəl söz məndə.*

*Öpmək məndə, qucmaq məndə, üz məndə,
Gəl alma qızımı, sarıdır, sarı.*

Aldı qız:

*Matəm yerdə söhbət olmaz, saz olmaz,
Bir gülünən bahar olmaz, yaz olmaz.
Günü keçmiş qarı gəlib qız olmaz,
Gəl alma anamı, qarıdır, qarı.*

Qurbani bunları aldatdı ki:

- Mən gələndə həyatınızda bir ağ daş görmüşəm. Onu mənə kim tez gətirsə onunla yatacağam.

Bu sözü eşidən kimi qarı ilə qızı bir-birinə toxuna-toxuna bayıra çıxdılar. Qurbani isə qapını arxadan bağlayıb, özü tək o gecə orada qaldı, sabah açılan kimi qapını açıb onlardan soruşdu:

- Bu şəhərdə sazbənd yoxdumu, mən orada sazımı düzəldəm?

Qurbani bilirdi ki, saz qayıranlar aşıklara yaxın olur və bunun vasitəsilə Pəri xanımın yerini bilmək olar. Bunlar sazbəndin evini göstərdilər. Qurbani ora getdi, sazbənddən soruşdu:

*Usta, sizin yerdən gözəl qız sevdim,
Cəm gözəllər onun səbəbkardı.
Alma yanaqlıdı, laçın caynaqlı,
Şirin can şikarı, şirin sözlüdü.*

Sazbənd dedi:

- Bəlkə, belə gözəl qız səni sevmədi?

Aldı Qurbani:

*Canan bilsə gəldiyimi can eylər,
Canımı canına ərnağan eylər.
Qəzəbkardı qəmzələri, qan eylər,
Mələklər şahidi, sitəmkarıdı.*

Qurbani belə deyəndə sazbənd dedi:

- O gözəlin adı nədi?

Aldı Qurbani:

*Alagözlü Pərim zülfü şeydadır,
Quranda oxunan əlif, beydadır.
Desələr: Qurbani, bu nə sevdadır,
Alagöz Pərimin yadigarıdı.*

Sazbənd dedi ki:
- Oğlan, bəlkə Abdulla xanın bacısı qızı Pəri xanımı deyirsən?
Qurbani dedi:
- Bəli, onu deyirəm.
Sazbənd dedi:
- Sən onda gecikmisən. Qızı üç gündən sonra verirlər Qara Vəzirin oğluna.

Qurbani soruşdu:
- Pəri xanım bu saat harada olar?
Sazbənd dedi:
- Bir saat bundan qabaq qırx nəfər qızla hamama getdilər.
Bu xəbərdən sonra Qurbani getdi, hamamın elə bir yerində gizləndi ki, hamamdan çıxan adam Qurbanini görə bilməzdi, amma Qurbani hər kəs hamamdan çıxsa idi görə bilərdi. Qurbani burda bir az gizləndikdən sonra gördü ki, yuxuda gördüyü qız telin darıya-darıya hamamdan çıxır. Bu zaman Qurbani cuşa gəlib ona belə dedi:

*Sallana-sallana çıxdı hamamdan,
Asta yeri gözəl sənə göz dəyər.
Seryağublar tənə-tənə sözləri,
Yayın bədnəzərdən sənə göz dəyər.*

Bu sözü eşitdikdə Pəri xanım başını salıb aşağı tez-tez getməkdə oldu. Bunun zirək getməsinə Qurbani belə dedi:

*Yavaş get, yavaş get kimin yarısan?
Hansı bəxtəvərin xiridarısan?
Kölgədə bəslənmiş quzey qarısan,
Sabahın yelləri tez dəyər sənə.*

Pəri xanım bu sözləri eşidib karıxıq girdi kəcavəyə ki, baxsın görək bu sözləri atan kimdi? Bu zaman karıxdığından saçının bir hissəsi qaldı çöldə. Bunu gören Qurbani belə dedi:

*Qurbani der: heç kəs yarın öyməsin,
Açılmasın çarın-çarpaz düyməsin.
Dəstələ telini yerə dəyməsin,
Yer elə tozlanar, toz dəyər sənə.*

Qurbani adını eşitcək Pəri xanım tez başını kəcavədən çıxarıb ona sarı baxdı və gördü ki, yuxuda gördüyü oğlan bu sözləri deyir. Pəri xanım düşündü ki, “görən bu Qurbani qorxmur, bu toy qabağı mənə söz atır?” Pəri xanım özlüyündə Qurbanidən kəsən kimi oldu.

Aldı Qurbani:

*Durum dolanım başına,
Aşığından kəsən dilbər!
Ləblərini sal ağzıma,
Qoy bir alım busan, dilbər!*

*İtirmişəm maralımı,
Dərd çəkməyən saralarmı?!
Gündüz kəsən qərarımı,
Gecə yuxum kəsən dilbər.*

Qurbaninin fikrinə gəldi ki, bəlkə bu xan nəslindəndi ki, mənə eşitmək istəmir.

Aldı Qurbani:

*Qurbani özü də bəydi,
Naz-qəmzən canıma dəydi.
Nə dedim xətrinə dəydi,
Bu mən dilbər, o sən dilbər.*

Qurbani Pəri xanımla görüşdü. Pəri xanım dedi:

- Qurbani, bu şəhərdə mənim adımlı çəkmə! Səni öldürərlər. Lakin üç gündən sonra gələrsən darvazanın ağzına, ora saman səpəcəyəm.

Pəri xanımla Qurbani ayrıldılar. Qurbani şəhərə gəzərkən Pəri xanımın qardaşı Abdulla xan və Qara Vəzir Qurbaniyə rast gəldilər. Bunlar dedilər ki, bu aşıq təzə aşıqdı, bunu oxudaq, əgər yaxşı oxusa uşaqların toyunu elə bu edər. Onlar Qurbanini çağırdılar yanlarına və ona dedilər ki:

- Aşıq, bizim üçün bir az oxu.

Qurbani hamamda Pəri xanımla görüşməyini bunlara belə dedi:

*Bu gün bir gözəlin seyrinə vardım,
Əlində şənəsi tel kənarında.
Həlqə-həlqə, qıvrım-qıvrım, çinbəçin,
On dörd hörük gördüm bel kənarında.*

*Qapıya gəlmişəm, sayılam, sayıl,
Haq verən paylara olaram qayıl.
Pərimin boynunda heykəl-hamayıl,
Ləl bazubənd düzüb qol kənarında.*

*Qurbani der: mənim sözüüm düzgündü,
Yar əlindən yazıq canım üzgündü.
Baxdım yarın gözü mənə süzgündü,
Bir cüt öpüş aldım yol kənarında.*

Bu sözləri eşidən Qara Vəzir xəncəlini çıxarıb Qurbanini öldürmək istədi. Ancaq Abdulla xan işi başa düşüb qoymadı. Onlar Qurbanini götürüb Quru bağa gəldilər. Bu zaman Quru bağda qırx nəfər şagirdi olan Aşıq Heydər Qurbaniyə sual verdi:

- Bala, sən də şagird olmağa gəlmişən?

Qurbani dedi:

- Mən özüm şagird axtarıram, ona dərs deyəm.

Bunların sözü bir-birinə xoş gəlmədiyi üçün deyişməyə başladılar.

Aşıq Heydər dedi:

*Səndən xəbər alım, ay bala aşıq,
O nədi ki, göydən haça gəlibdi?
Yüz iyirmi dörd min peyğəmbər haqdı dünyada,
Əfzəli içində neçə gəlibdi?*

Aldı Qurbani:

*Al cavabın deyim, ey böyük aşıq,
O qələmdi, göydən haça gəlibdi.
Yüz iyirmi dörd min peyğəmbər haqdı dünyada,
Əfzəli yeddidi, neçə gəlibdi.*

Aldı Heydər:

*O kim idi ərşdə qızırdı tası,
O kimdi Turda qaldı əsası.
İsmayla gələn qoçun anası,
Hansı ayda, gündə qoça gəlibdi?*

Aldı Qurbani:

*Həzrət Əli ərşdə qızdırdı tası,
Musa idi Turda qaldı əsası.
İsmayıl gələn qoçun anası,
Çərşənbə günündə qoça gəlibdi.*

Aşıq Heydər in sözü olmadı. Sazın təhvil verdi Qurbaniyə. Abdulla xan Qurbaninin yaxşı aşiq olduğunu görüb ona belə dedi:

- Üç gündən sonra mənim bacım Pəri xanımın toyudu, gələrsən ora, toy məclisində oxuyarsan və çoxlu da məmər yığarsan.

Hər ikisi razılaşıb ayrıldılar. Qurbani gəldi Pəri xanım olan yerə və üç gün burada Pəri xanımla söhbət elədilər. Üçüncü gün Qurbani Pəri xanıma dedi:

- Sənin qardaşın Abdulla xan məni sənin toyunu eləməkçün toy məclisinə çağırıb mən gedirəm ora.

Qurbani toy məclisinə getməkdə olsun, Pəri xanım öz qulluqçusu Şah-Xubana dedi:

- Get, qardaşım Abdulla xandan icazə al, mən də gedim o məclisdə olan yeni aşığa qulaq asım.

Şah-Xuban Abdulla xandan icazə aldıqdan sonra Pəri xanım getdi toy məclisinə.

Qurbani Pəri xanım toy məclisinə gircək ona belə dedi:

*İftidadə qədəm basdı məclisə,
Ustadlar ustadı görüm handadı?
O qızın dərd-səri çoxdu canımda,
Göhərli sözlərim hələ kandanı.*

Bu vaxt Qara Vəzir Qurbanini öldürmək istədisə də camaat qoymadı.

Aldı Qurbani:

*Həzrət Əli mənə verdi badəni,
Canıma saldılar qovğanı, qanı.
Qurbaninin fikri, zikri, xəyalı,
Deyə bilməm yenə Pəri xandadır.*

Bu sözləri eşidən kimi Qara Vəzir lap acıqlandı və onu öldürmək istədi. Abdulla xan onu sakitləşdirib Qurbanidən soruşdu:

- Qurbani, açıq de görək, bu şəhərə nədən ötrü gəlmisən?
Qurbani cavab verdi:
- Abdulla xan, and iç ki, nəyə gəldiyimi verəcəksən, deyim.
Abdulla xan and içdi ki:
- Nədən ötəri gəlmisən verəcəyəm aparasan.
Görək Qurbani nədən ötəri gəlib:

*Başına döndüyüm, ey Abdulla xan!
Mətləb budu: Pərim üçün gəlmişəm.
Namiyəm, nadanam, həm də cavanam,
Mətləb budu: Pərim üçün gəlmişəm.*

- Abdulla xan dedi:
- Mənim bacımın bir gizli adı var, onu desən Pərinə aparacaqsan.
Aldı Qurbani:

*Əyninə geyibdi püst ilə dəri,
Qurbani yolunda qoyub can, səri.
Gizlini Nigardı, aşkarı Pəri,
Mətləb budu: Pərim üçün gəlmişəm.*

Bu sözlərə Abdulla xan razı olsa da, Qara Vəzir razı olmadı. Qara Vəzir dedi:

- Qurbanini mən özüm imtahana çəkəcəyəm.

Məclisdəki adamlar dağılıb evlərinə gedərkən Abdulla xan düşündü ki, Qurbanini kimə qonaq versə Qara Vəzir onu öldürəcək, ona görə də belə fikrə gəldi ki, onu Qara Vəzirin özünə qonaq versin. Qara Vəzir Qurbanini qonaq saxlamaq əvəzinə onu saldı zindana, qapısına da gözətçi qoydu. Pəri xanım Qurbanin vəziyyətini öyrənmək üçün Şah-Xubanı ora göndərdi. Şah-Xuban gəlib gördü ki, Qurbanini salıblar zindana və qapısında da gözətçi qoyublar. Qurbani Şah-Xubandan Pəri xanıma belə bir namə yazdı, göndərdi:

*Ay Şah-Xuban, mənim ərzi-halımı,
Gedər olsan, nazlı yara deyərsən.
Xəstə qaldım, yandım onun küyündə,
Üzü dönmüş beqrarə deyərsən.*

*Axıb-axıb dəryalara dolmuşam,
Sarılaban gül rəngi tək solmuşam.*

*Qurbaniyəm, indi dustaq olmuşam,
Üzü dönmüş xoş Nigara deyərsən.*

Məktubu Şah-Xuban gətirib Pəri xanıma verəndə o, məktubu tez açıb oxudu. Pəri xanım Qurbanini qurtarmaq üçün bir neçə havla hazırladı, bu havlaların yarısına behuşedici qatdı və Şah-Xubana verib dedi:

- Apar bu behuşdarı olmayan havlaları ver Qurbaniyə, behuşdarı olanları da keşikçilərə. keşikçilər yeyib bihuş olan kimi Qurbanini oradan çıxart, gətir mənim yanıma.

Şah-Xuban elə də etdi.

Sabah tezdən qara Vəzir baxıb gördü ki, Qurbani zindanda yoxdu. Qara Vəzir tez axtarmağa başladı, axır gəlib onu Pəri xanımın yanında tapdı. Qurbani Qara Vəzirə orada belə dedi:

*Səni görüm, Qara Vəzir,
Haq işini bitirməsin.
Göydən min bir bəla gəlsə,
Birin səndən ötürməsin.*

*Beş barmağın bıçaq olsun!
Gözlərinə sancaq olsun!
Balaların qaçaq olsun!
Qapında itin hürməsin!*

Qara Vəzir dedi:

- Bunun özünə bax, Pəri xanımla bir yerdə oturmasına bax!

Aldı Qurbani:

*Qurbani də çıxdı taxta,
Qan qusasan laxta-laxta.
Əzrayıl gələn vaxtda,
Üstündə Quran olmasın.*

Qara Vəzirin acığı tutub şəhər əhalisini ora topladı və başladı Qurbanini imtahan etməyə. Qara Vəzir Qurbaniyə dedi:

- Sənin gözlərini bağlayacağam, Pəri xanımla da üç qızla sənin gözünün qabağından keçirdəcəyəm. Əgər onların içində Pəri xanımla tanışsan, bil ki, Pəri xanım sənindi.

Qurbani razı oldu. Onun gözlərini bağladılar. Qara Vəzir öz qızını, axsaq Şah-Xubanı və Pəri xanımı eyni paltarda Qurbaninin yanına gətirdi. Birinci dəfə öz qızını Qurbaninin gözünün qabağından keçirtirdi.

Aldı Qurbani:

*Əyninə geyib qırmızı,
O gündən yandırır bizi.
Bu gələn Vəzirin qızı,
Bundan sonra Pərim gəlsin!*

Vəzirin qızından sonra axsaq Şah-Xuban gəlib Qurbaniyə yaxınlaşanda belə dedi:

*Dağlar başı oldu duman,
Mümkürdən heç getməz güman.
Bu gələn şah-Xuban,
Qoyun gəlsin, Pərim gəlsin!*

Axırda Pəri xanım üzünü tutub Qurbaninin yanına gələndə Qurbani dedi:

*Bir quş gəlir zarı, zarı,
Çıxın yollarından barı.
Bu gələn Qurbaninin yarı,
Qoyun gəlsin, Pərim gəlsin!*

Belə bir işdən sonra camaat tələb elədi ki, Pəri xanımı versinlər Qurbaniyə. Qurbani Pəri xanımı da götürüb yola düşdü. Bir az vaxtdan sonra Məhəmməd xan gəlib çıxdı Gəncə şəhərinə. Qara Vəzir tez Məhəmməd xanın yanına qaçıb Abdulla xandan şikayət etdi və dedi:

- Abdulla xan mənim oğlumun toyunu yarımçıq qoyub nişanlısını verdi başqa yerdən gəlmiş bir oğlana.

Məhəmməd xan bir neçə atlı düzəldib Qara Vəzir də içlərində Pəri xanımı qaytarmağa getdilər. Onlar gəlib Qurbangilə çatdılar. Pəri xanımı zorla geri qaytardılar. Qurbani buna dözməyib dedi:

*Başına döndüyüm, alagöz Pəri,
Əlim ətəyindən üzmə sən barı.
Görüm ki, olasan imama zavvar,*

Əlim ətəyindən üzmə sən bari.

*Dirili Qurbani sən də sal yada,
Əməyini vermə, amandır bada.
Hər ikimiz gəl şərt qoyaq arada,
Əlim ətəyindən üzmə sən bari.*

Bu sözlərə baxmadılar, Pəri xanımı qaytardılar geri. Qurbani Pəri xanım gözdən itdikdən sonra Allaha belə yalvardı:

*Qadir Allah, səndən budur diləyim,
Aman, Allah, imdad eylə bu işə!
Səndən başqa yoxdur mənim köməyim,
Aman, Allah, imdad eylə bu işə!*

*Bismillah elədim, girdim meydana,
Ümidim bağladım Şahi-Mərdana.
Məcnun kimi məni qoyma divana,
Aman, Allah, imdad eylə bu işə!*

*Qurbani der: əslim Qaradağlıdı,
Yar üzündən ürək düyün-dağlıdı.
Zülm eyləyən vəzir namərd oğludu,
Aman, Allah, imdad eylə bu işə!*

Rəvayətə görə, Qurbani burada yatır, bir vədə oyanır, görür ki, Mazannənə pirindədi. Bu işə Qurbani çox təəccüb eləyir, az qalır ki, bağı çatlasın. Bu zaman onu bir də yuxu aparır. Ona yuxuda deyirlər: “Qurbani, sən gəl Şıx oğlu Şah Abbasın yanına get, vəziyyətini ona söylə. O sənə köməklik edər”.

Qurbani yuxudan ayılan kimi Xudafərin körpüsündən adlayıb gedir Şıx oğlu Şah Abbasın yanına. Vəziyyətini ona belə deyir:

*Mürşüdi kamilim, Şıx oğlu Şahım!
Bir ərzim var, qulluğuna, şah, mənim.
Oxu ərizəmi, bil sən dərdimi,
Dərdimdən olgunan bir ağah mənim.*

Şah Abbas deyir:

- Ay oğul, sənə hələ cavansan, axı sənün dərdin nə ola bilər? De görüm, sən haralısan?

Aldı Qurbani:

*Bir ah çəkdim, gəldi ahım dərindən,
Ağım, huşum oynar keçər sərimdən.
Körpü düşdü, keçdim Xudafərinə,
Mürşüdümsən, yetir dərmana məni.*

Şah Abbas dedi:

- Ay bala, sənə kim zülm eyləyib onu mənə de!

Aldı Qurbani:

*Qış gedibsən, yaz ayları gələndə,
Dağlar damanından qar istər könül.
Hüri, Pəri, mələkləri görəndə,
Xəstəyəm, onlardan nar istər könül.*

*Yay olanda gün əritməz qarımı,
Mən sənə bağladım ümidvarımı.
Əlimdən aldılar Pəri yarımı,
Mürşüdümsən, yetir yarıma məni!*

Qurbani sonra ətraflı başına gələn vəziyyətlərin hamısını Şah Abbasa söylədi. Şah Abbas Məhəmməd xanın və Abdulla xanın üstünə bir məktub yazdı ki, Pəri xanımı tez bir zamanda gətirib Mazannənə pirində versinlər Qurbaniyə. Şah Abbas Qurbaniyə dedi:

- Get, Mazannənə pirində öz yarını gözlə. Gətirib onu orada verəcəklər sənə.

Qurbani tez yığışıb gəldi Mazannənə pirinə. Bir müddətdən sonra baxıb gördü ki, Soltanlı kəndindən Diri dağına bir dəstə atlı gəlir, Pəri xanım da bunların içindədi. Qurbani bir qənşər yerə çıxıb onları qarşılamaq istədi. Bu zaman Qurbanini ilan vurdu. Qurbani ağır xəstələndi və su içmək istədi. O belə fikirləşdi ki, əgər suya getsə gəlib onu tapmayacaqlar. Qurbani sazını Mazannənə pirində qoydu və sazdan başlayıb daş düzə-düzə suya getdi ki, daşın izi ilə gəlib onu tapsınlar.

Pəri xanımı atlılar gətirib Mazannənə pirində qoydular, Qurbaninin sazını orda gördülər, dedilər ki, indi bu saat onun özü də gələcək. Atlılar qayıdıb getdilər Gəncə şəhərinə. Pəri xanım tək Mazannənə pirində Qurbanini gözlədi, gözlədi, gəlmədi. Sonra baxıb gördü ki, sazdan

başlayıb daş düzə-düzə gediblər. Pəri xanım bu iz ilə gəlib gördü ki, Qurbani suyun kənarında ölüb. Pəri xanım tez Qurbaninin başını aldı qucağına və başladı ağlamağa. Pəri ağlaya-ağlaya belə dedi:

*Mən aşiqəm, sal yana,
Dara zülfün sal yana!
Necəsən bir ah çəkim,
Kür quruya, sal yana.*

*Mən aşiq, Gəncəm haray!
Tiflisdən gəncəm haray!
Qurbani öldü, getdi,
Mənə bir əncam, haray!*

Pəri xanım ağladı, ağladı, axırda bağı çatlayıb öldü.

Xalq Mazannənə pirində iki qəbir qazıb, bu sevgililərin hərəsini birində dəfn elədi.

Mündəricat

Z.Yaqub. Göyçədən Gələn səslər (poema)	3
A.Vəfadağlı. Aşıq Nəcəf və Aşıq Əsədin Şəmsəddin elinə səfəri	31
Z.Yaqub. Ustadıma məhəbbətlə	37
H.Arif. Şeirlər	41
Rafiq Yusifoğlu. Aşıq Ələsgər poeziyasında peyzaj və portret sənətkarlığı	45
Qənirə Paşayeva. İlahi səsin möcüzəsi	49
Aşıq Əkbər Cəfərov. Şeirlər.	55
Şurəddin Məmmədli. Borçalının türk dünyasına bəxş etdiyi ünlü Aşıq Şenlik	59
M.Məmmədoğlu. Nağıl kimi bir söhbət	72
Seyfəddin Qəniyev . Sazın-sözün şərbəti	81
Müsaibə - Aşıq İsfəndiyar Rüstəmovla	85
Araz Yaquboğlu. El şairi qəmgin Fəzi	89
Qəmgin Fəzi. Şeirlər	93
Musa Nəbioğlu. Sazbənd Bafəli	96
Bəfəli Adıgözəlov. Şeirlər	98
Ozan dünyasından soraaqlar	101
Qurbani dastanı	102

Nəşriyyatın direktoru: professor N.B.Məmmədli

Texniki redaktor: Elşad ÇOBANLI

*Yığılmağa verilmiş 10.09.2011
Çapa imzalanmış 24.09.2011
Şərti çap vərəqi 7,5. Sifariş № 382.
Kağız formatı 70x100 1/16. Tiraj 1200*

*Jurnal «Nurlan» nəşriyyat-poliqrafiya müəssisəsində
hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.*

Цнван: Бакы, Ычяришыщяр, 3-ъц Магомайев дюнэяси 8/4.

Qiyməti müqavilə ilə.